ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ

MESLEKİ UYGULAMA

ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ

MESLEKİ UYGULAMA

Yazarlar

Mensur ÖZEL
Muammer ÖZKAN
Sefer ERKILIÇ
Sıddıka DEMİREL
Yusuf Mesut KİLCİ

Editör
Yusuf Mesut KİLCİ

Dil Uzmanları
Mustafa ÖZDEMİR
Selman ŞEN

Program Geliştirme Uzmanı
Zeki YILDIRIM

Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı
Gülseren TOPUZ

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Uzmanı
Hakan SÖZ

Grafik Tasarım Uzmanları
Ezgi UYDUM
Neval ÇETİN

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif ERSOY

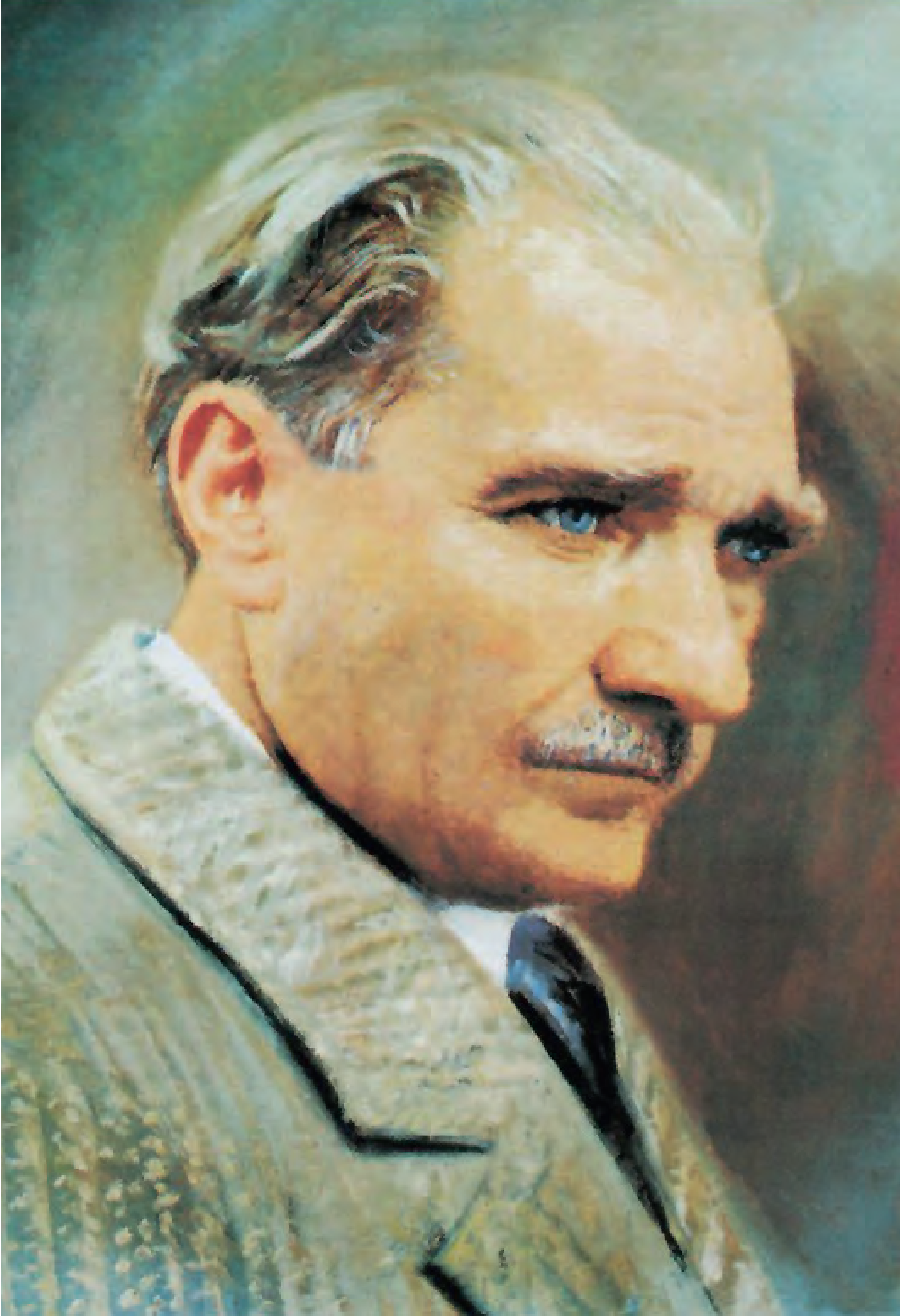
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal ATATÜRK

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

Kısaltmalar

a.s.	: aleyhisselam
AÜİF	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
b.	: bin / binti
bk.	: bakınız
C	: cilt
c.c.	: celle celâluhu
çev.	: çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
İÜİF	: İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
M	: Miladi
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
MÜİF	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
öl.	: ölümü
r.a.	: radıyallahu anh/anhâ
s.	: sayfa
S	: sayı
s.a.v.	: sallallahu aleyhi ve selem
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: tahkik
ts.	: tarihsiz
vd.	: ve diğerleri
vs.	: vesaire

İçindekiler

1. ÜNİTE: DİN HİZMETİ UYGULAMA ALANLARI ve HEDEF KİTLE

1. UYGULAMA ALANLARINA GÖRE DİN HİZMETLERİ ... 16
2. DİN HİZMETLERİ UYGULAMALARINDA HEDEF KİTLE ... 24
   2.1. Hedef Kitlenin Sosyal ve Kültürel Özelliklerini Dikkate Alma ... 25
   2.2. Gelişim Basamaklarına Göre Hedef Kitle ... 26
      2.2.1. Çocuklar ... 26
      2.2.2. Gençler ... 27
      2.2.3. Yetişkinler ... 28
      2.3.4. Yaşlılar ... 29

Ölçme ve Değerlendirme ... 30

2. ÜNİTE: KAYNAK KULLANIMI

1. DİNÎ HİTABETTE KAYNAK SEÇİMİ ... 34
2. DİNÎ HİTABETTE KAYNAK KULLANIMI ... 34
   2.1. Kur'an-ı Kerim ve Meali ... 35
   2.2. Tefsir Kitapları ... 38
   2.3. Hadis Kitapları ... 40
   2.4. Fıkıh Kitapları ... 44
   2.5. Kelam Kitapları ... 45
   2.6. Siyer Kitapları ... 45
   2.7. İslam Tarihi Kitapları ... 46
   2.8. Bilimsel ve Kültürel Kitaplar ... 47

Ölçme ve Değerlendirme ... 48

3. ÜNİTE: : VAAZ UYGULAMALARI ve DEĞERLENDİRMELERİ

1. ÖRNEK VAAZ İNCELEME ve DEĞERLENDİRME ... 52
2. VAAZ PLANLAMA ... 59
3. VAAZ YAZMA ... 61
4. VAAZ SUNMA ... 62

Ölçme ve Değerlendirme ... 66

4. ÜNİTE : HUTBE UYGULAMALARI ve DEĞERLENDİRMELERİ

1. ÖRNEK HUTBE İNCELEME ve DEĞERLENDİRME ... 70
2. HUTBE PLANLAMA ... 76
3. HUTBE YAZMA ... 79
4. HUTBE SUNMA ... 80

Ölçme ve Değerlendirme ... 84

5. ÜNİTE : FARKLI MEKÂN ve ORTAMLARDA DİN HİZMETİ UYGULAMALARI

1. FARKLI DİNÎ ETKİNLİKLER İÇİN KONUŞMA METNİ HAZIRLAMA ve SUNMA 88
2. FARKLI DİNÎ ETKİNLİKLERDE OKUMAK ÜZERE AYET SEÇİMİ ve İCRASI 90
2.1. Kur’an ve Kıraat Meclisleri (Fussilet suresi, 1-8. ayetler) 90
2.2. İlim Meclisleri (Rahman suresi, 1-25. ayetler) 92
2.3. Cami Açılışı (Tevbe suresi, 17-22. ayetler) 95
2.4. İşyeri Açılışı (Nur suresi, 37-38. ayetler) 97
2.5. Sünnet (Lokman suresi, 12-16. ayetler) 99
2.6. Düğün, Nişan, Nikâh (Nur suresi, 32-34. ayetler) 100
2.7. Hacca Uğurlama (Bakara suresi, 197-202. ayetler) 102
2.8. Askere Uğurlama (Nisa suresi, 95-100. ayetler) 105
3. ÇEŞİTLİ DİNÎ ETKİNLİKLERDE OKUNACAK DİNÎ MUSİKİ ESERLERİNİN SEÇİMİ ve İCRASI 107
4. FARKLI DİNÎ ETKİNLİKLERDE DUA HAZIRLAMA ve İCRASI 121
4.1. Mübarek Gün ve Geceler 123
4.2. Hatim, Mevlit ve Duaları 124
4.3. Ad Koyma 129
4.4. Sünnet Merasimi 130
4.5. Nişan ve Nikâh 131
4.6. Yemek ve İftar Duaları 133
4.7. Kurban ve Duası 134
4.8. Hacı Uğurlama Duası 135
4.9. Asker Uğurlama Duası 136
4.10. Tevbe-İstiğfar Duası 138
4.11. Herhangi Bir Açılış veya Kapanışta Yapılacak Konuşma ve Dua 139
Ölçme ve Değerlendirme 140

Cevap Anahtarı 143
Sözlük 144
Kaynakça 150
Görsel Kaynakça 154

Organizasyon Şeması

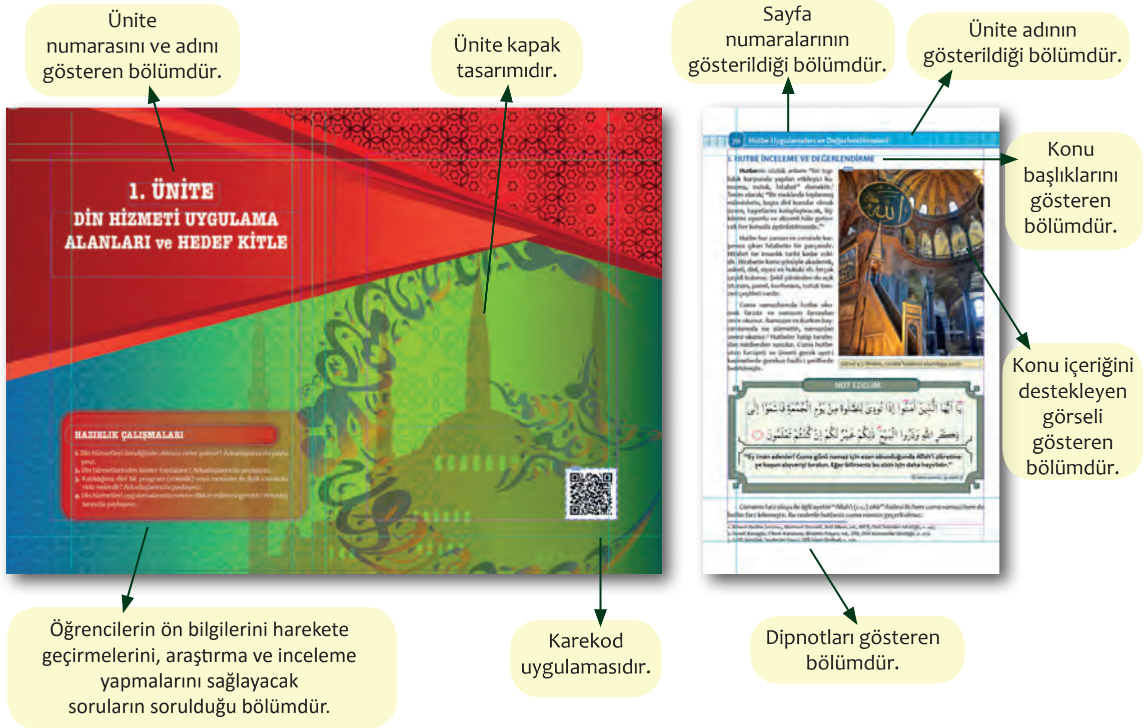
Ünite numarasını ve adını gösteren bölümdür.

Ünite kapak tasarımıdır.

Sayfa numaralarının gösterildiği bölümdür.

Ünite adının gösterildiği bölümdür.

Konu başlıklarını gösteren bölümdür.

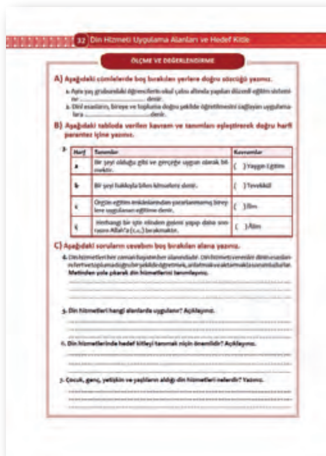

Konu içeriğini destekleyen görseli gösteren bölümdür.

Öğrencilerin ön bilgilerini harekete geçirmelerini, araştırma ve inceleme yapmalarını sağlayacak soruların sorulduğu bölümdür.

Karekod uygulamasıdır.

Dipnotları gösteren bölümdür.

Ölçme değerlendirme sorularının (boşluk doldurma, eşleştirme, açık uçlu, çoktan seçmeli) bulunduğu bölümdür.

Kitapta geçen belli başlı kavramların anlamlarına kolayca ulaşabileceğiniz bölümdür.

Kitap hazırlanırken yararlanılan görsellerin ve kaynakların listesinin bulunduğu bölümdür.

DİNLEYELİM-SÖYLEYELİM

BİSMİLLAH

Bismillahirrahmanirrahim (7 defa tekrar)
Bismillah (2 defa tekrar)
Her şey onunla başlar
Diner onunla yaşlar
Kurtlar, kuşlar, ağaçlar
Zikreder dağlar, taşlar
Ne bitmez bir bereket
Ne tükenmez bir kuvvet
Bismillah da gizlidir
Buluruz onda halvet
Biz de söyleriz daim
O ne büyük bir devlet

Bismillahirrahmanirrahim (7 defa tekrar)
Bismillah (2 defa tekrar)
Nefs ü şeytanı taşla
Her zaman ve her yaşta
Söyle gönülden aşkla
O her hayrın başıdır
Sözlerin sultanıdır
O her hayrın başıdır
İslam'ın nişanıdır
Kâinatın şanıdır
Sözlerin sultanıdır

Beste: Dervişane

Sınıfta koro hâlinde seslendiriniz.

DİNLEYELİM-ARAŞTIRALIM

MEVLİT-Tevhid Bahri

Seyyid-i kainât, Hazret-i Fahr-i Âlem
Muhammed Mustafâ'râ Salavât
Allâh âdın zikredelim evvelâ
Vâcip oldur cümle işde her kulâ
Allâh âdın her kim ol evvel anâ
Her işi âsân eder Allâh anâ
Allâh âdı olsa her işin önü
Hergiz ebter olmaya ânın sonu
Her nefeste Allâh âdın di müdâm
Allâh âdıyle olur her iş temâm
Bir kez Allâh dese aşk ile lisân
Dökülür cümle günah misl-i hazân
İsm-i pâkin pâk olur zikr eyleyen
Her murâda erişür Allâh diyelim

Aşk ile gel imdi Allâh diyelim
Dert ile göz yaş ile âh idelim
Ola ki rahmet kıla ol pâdişâh
Ol Kerim ü ol Rahim ü ol İlâh
Birdir ol birliğini şek yokdürür
Gerçi yanlış söyleyenler çokdürür
Ey azizler işte başlarız söze
Bir vasiyet kılarız illâ size
El vasiyet kim dirim her kim tuta
Miş gibi kokusu canlarda tüte
Hak Teâlâ rahmet eyleye anâ
Kim beni ol bir dua il anâ
Her kim ki diler bu duada buluna
Fâtiha ihsân ede ben kûluna

(Güfte: Süleyman Çelebi, Vesiletü'n-Necât.)

Tevhit bahrini dinleyiniz. Siz de mevlit bahirlerinden bir bölüm araştırıp arkadaşlarınıza okuyunuz.

DİNLEYELİM

EY GÖNÜL BAKMA CİHANA (NİHAVEND)

Ey gönül bakma cihâna gün gelir seyran gider
Durma ağla gözlerim gel bu kafesten cân gider
Sağlığı sen bil ganimet günkünü ezkâre ver
Çağrılır kabre girersin sonra bu meydân gider
Sıdk ile Allâh'a kul ol mâl-ü dünyâ fitnedir
Bir kefen giyip gidersin servet-ü sâmân gider
Uyma gel ehl-i zamana çokca sohbet eyleme
Çünkü onlar ehl-i Hakk'a her cihetle yan gider
Cümle halk ehl-i seferdir devr-i Âdemden beri
Pençe-i mevte takılmış günde bin kervan gider
Hazır ol mevte Kelâmi gafil olma bir nefes
Dost gider, düşman gider, ağyar gider, ihvan gider.

(Güfte: "Odabaşı Dergâhı Şeyhi" Kelami-Bestekarı Zeki Altun.)

DİNLEYELİM-UYGULAYALIM

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ وَعَلٰى اٰلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلِّمْ
اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ وَعَلٰى اٰلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلِّمْ
اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ الَّذِى جَاءَ بِالْحَقِّ الْمُبِينِ
وَ اَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ *

Salat-ı ümmiyenin segâh makamı okunuşunu dinleyiniz. Siz de bu makamı sınıfta okuyunuz. Öz Değerlendirme Formu'nu doldurunuz.

Konuyu pekiştirmek amacıyla öğrencileri düşünme ve analiz etmeye yönlendiren bölümlerdir.

DÜŞÜNELİM-TARTIŞALIM

"Her şeyde iyi kötü olabilir. Musikide iyi olan; karakteri sağlamlaştıran, insanı cömertliğe ve cesarete, iyi ve faydalı ahlaka sevk eden musiki iyidir."

(Telhis-u nevamis-ul, Eflatun, s. 38.)

Eflatun'un musiki hakkındaki sözünü musikinin insanlık tarihindeki yerini düşünerek arkadaşlarınızla tartışınız.

DÜŞÜNELİM-PAYLAŞALIM

Peygamberimiz (s.a.v.) "Müminin mümine bağlılığı, taşları birbirine kenetleyen duvar gibidir." buyurmuş, sonra iki elinin parmaklarını birbirine geçirmiştir.

(Buhari, Edeb, 56.)

Peygamberimizin (s.a.v.) yapmış olduğu bu benzetme müminlerin hangi özelliğini vurgulamaktadır? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

SIRA SİZDE

Selimiye Camii'nin tek kubbesi Allah'ın (c.c.) tek olduğuna işaret etmektedir. Cami pencerelerinin beş kademeli oluşu İslam'ın beş şartını simgelemektedir. Selimiye Külliyesi'ndeki toplam 32 kapı İslâm'ın otuz iki farzını, arka minarelerde altı yolun olması imanın altı şartını, on iki şerefesi ise on ikinci padişah (2. Selim) tarafından yaptırıldığını ifade etmektedir.

Sizler de arkadaşlarınızla bilişim teknolojilerini kullanarak çevrenizdeki cami ve mescitlerin hikayelerini araştırınız.

Konuyu pekiştirmek amacıyla öğrencileri düşünme ve analiz etmeye yönlendiren bölümlerdir.

OKUYALIM-PAYLAŞALIM

Evlatlarını sağ salim dünyaya getirip anne ve babalık duygusunu tadan değerli kardeşlerimizi tebrik ediyoruz.

بَارَكَ اللهُ لَكَ فِي الْمَوْهُوبِ لَكَ وَشَكَرْتَ الْوَاهِبَ

وَبَلَغَ أَشُدَّهُ وَرُزِقْتَ بِرَّهُ

Allah sana mübarek eylesin! Onu sana bağışlayana şükret, çocuğun akıllı olsun ve iyiliğini göresin!

Yarabbi! Emanet olarak verdiğin bu evladı mübarek kıl. Her türlü kötü gözlerden ve sözlerden onu koru. Ailesine, dinine, milletine, insanlığa hayırlı bir evlat olmasını nasip eyle. Ömrünü uzun, rızkını bereketli kıl. AMİN!

Sizler de dünyaya geldiğiniz zaman ailenizin isminizi nasıl koyduğunu öğreniniz. Arkadaşlarınızla paylaşınız.

OKUYALIM-EZBERLEYELİM

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ * اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ

حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ غَيْرَ مَكْفِيٍّ وَلَا مُوَدَّعٍ وَلَا مُسْتَغْنًى عَنْهُ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا هٰذَا الطَّعَامَ وَرَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةٍ

"Bize yedirip içiren ve bizi Müslümanlardan kılan Allah'a hamdolsun" *(Tirmizî, Daavât, 55)* "Ey Rabbimiz! Sana tertemiz duygularla, eksilmeyip artan, huzurundan geri çevrilmeyip kabul edilen sayısız hamd ile hamdederiz." *(Buhârî, Et'ime, 54)* "Bu yiyeceği bana yediren ve tarafımdan hiçbir güç ve kuvvet olmadan bunu bana rızık kılan Allâh'a hamdolsun." *(İbni Mâce, Et'ime, 16)*

(https://www.diyanet.gov.tr)

Konuyu pekiştirmek amacıyla öğrencileri düşünme ve analiz etmeye yönlendiren bölümlerdir.

BİLGİ KUTUSU

Hz. İbrahim (a.s.) gördüğü rüya üzerine oğlu Hz. İsmail'i (a.s.) kurban etmek üzereyken Cebrail (a.s.) bir koç ile yanına gelir. "Allah-u ekber, Allah-u ekber" diyerek tekbir getirir. Hz. İbrahim (a.s.) bunu duyunca "Lâ ilahe illâllahu vallahu ekber" diye cevap verir. Kurban edilmeyi bekleyen Hz. İsmail de (a.s.) "Allah-u ekber ve lillâhil hamd" sözüyle onların sözünü tamamlar.

(el-Mevsilî, el-İhtiyar li Ta'lîli'l-Muhtâr, C.1, s. 87-88.)

Hz. İbrahim'den (a.s.) günümüze kadar gelen, Kurban Bayramı'ndan önceki gün (arife günü) sabah namazından başlayarak bayramın dördüncü günü ikindi namazına kadar her farz namaz sonrası söylenen bu tekbire teşrik tekbiri denir.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 363.)

HATIRLAYALIM

Cuma günü öğle namazı vaktinde, ezandan sonra hatip minberin önünde cuma namazının ilk sünnetini kılar. Müezzin Ahzab suresinin elli altıncı ayetini okurken hatip basamak dualarını okuyarak minbere çıkar ve oturur. Müezzin iç ezanı okur. İç ezan bittikten sonra hatip ayağa kalkarak iki bölümden oluşan cuma hutbesinin ilk bölümüne başlar. Hamdele, şahadet, salvele getirir. Hutbe ile cuma namazının farzı arasında bir zaman dilimi vardır. Kim bunu değerlendirirse onun için hayırlıdır. Peygamberimiz (s.a.v.) bu konuda şöyle buyurmuştur. "*Cuma gününde bir saat vardır ki Müslüman, bu saate isabet ederde hayırlı birşey isterse Allah ona istediğini verir.*"[1] İkinci bölümde Türkçe kısım dediğimiz daha çok ayet ve hadislerden oluşan vaaz ve nasihat kısmı okunur. Hatip birinci hutbenin Türkçe kısmını okuduktan sonra oturur ve hutbe ile ilgili duayı okur. Hatip duayı okuduktan sonra ikinci hutbe için ayağa kalkarak hamdele, salvele, müminlere dua ve nahl suresinin doksanıncı ayetini okuyarak cuma namazının farzından olan hutbe kısmını bitirir.

1.Müslim, İman,15.

Biliyor musunuz?

Güzel, tesirli, kalın ve tok seslere Dâvudî ses adı verilir. Nitekim; Yüce Kur'an'da Davut'un (a.s.) sabah akşam dağlar ve kuşlarla tesbih ettiği buyurulur. Kaynaklarda Zebur'u çok güzel bir sesle okuduğu için, onun zikrini insan ve hayvanların etkilenerek dinlediği, sesinin de dağlardan yankılandığı anlatılır.

(Abdullah Aydemir, Türk Musikisi Beste Formları, s. 45)

Dikkat çekmek, konuları desteklemek ve açıklamak için verilen bilgilerin bulunduğu bölümdür.

NOT EDELİM

كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ

وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ ●

Bu Kur'an, ayetlerini düşünsünler ve akıl sahipleri öğüt alsınlar diye sana indirdiğimiz mübarek bir kitaptır.

(Sad suresi, 29. ayet.)

Ünite içindeki konuyla ilgili ayet ve hadislerin bulunduğu bölümdür.

Öz Değerlendirme Formu			
Bu form kendinizi değerlendirebilmeniz amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı en doğru yansıtan seçeneğe (X) işareti koyunuz. Bu çalışma ile ilgili görüşlerinizi boş bırakılan yere yazınız.			
	Evet	Kısmen	Hayır
1. Örnek konuşma metnini inceledim.			
2. Araştırma planı hazırladım.			
3. Araştırmamda farklı kaynaklardan yararlandım.			
4. Amacına uygun sunu hazırladım.			
5. Çalışmaların sırasında zamanımı akıllıca kullandım.			
6. Konuşma metnini giriş, gelişme ve sonuç bölümüne dikkat ederek hazırladım.			
7. Konuya uygun hadis ve ayetlerden yararlandım.			
8. Ayet ve hadisler okunurken tecvit kurallarına dikkat ettim.			
Öğrenci Görüşü:			

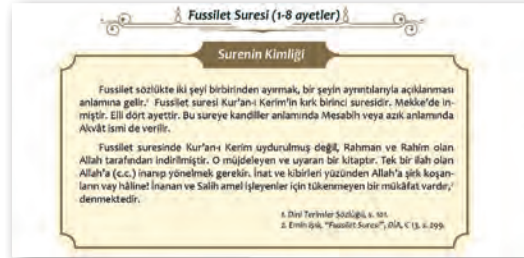
Öğrencinin yaptığı çalışmayla ilgili kendini değerlendirebileceği bölümdür.

Sunu Değerlendirme Formu (Öğretmen Formu)			
Bu form öğrencilerin hazırlamış olduğu konuşma metni ile ilgili gözlemlerin kaydedilmesi için hazırlanmıştır. Ölçütleri okuduktan sonra, bunları öğrenci tarafından gerçekleştirildiğini düşünüyorsanız "evet", düşünmüyorsanız "hayır", biraz gerçekleştirdiğini "kısmen" sütununa (X) işareti koyunuz. Öğrencinin Adı Soyad: Tarih: Sınıfı: No:			
	Evet	Kısmen	Hayır
1. Dinleyici ile göz teması kuruyor mu?			
2. Beden dilini etkili kullanabiliyor mu?			
3. Anlaşılabilir tonda konuşuyor mu?			
4. Yerinde vurgular yapabiliyor mu?			
5. Konuşma metnini giriş, gelişme ve sonuç bölümüne dikkat ederek hazırlamış mı?			
6. Konuya uygun ayet ve hadislereden yararlanmış mı?			
7. Ayet ve hadisleri okurken tecvit kurallarına dikkat etti mi?			
8. Belirlenen süreye dikkat etti mi?			
Öğretmen Yorumu:			

Öğretmenin öğrenciyi yaptığı çalışmayla ilgili değerlendirebileceği bölümdür.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ غَيْرُ اُو۬لِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ ف۪ي سَب۪يلِ
اللّٰهِ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْۜ فَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِد۪ينَ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِد۪ينَ
دَرَجَةًۜ وَكُلًّا وَعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰىۜ وَفَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِد۪ينَ عَلَى الْقَاعِد۪ينَ اَجْراً عَظ۪يماًۙ
دَرَجَاتٍ مِنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةًۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوراً رَح۪يماً ﴿٩٦﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ تَوَفّٰيهُمُ
الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِم۪ٓي اَنْفُسِهِمْ قَالُوا ف۪يمَ كُنْتُمْۜ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَف۪ينَ فِي الْاَرْضِۜ قَالُٓوا
اَلَمْ تَكُنْ اَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا ف۪يهَاۜ فَاُو۬لٰٓئِكَ مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُۜ وَسَٓاءَتْ مَص۪يراًۙ
﴿٩٧﴾ اِلَّا الْمُسْتَضْعَف۪ينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَٓاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَط۪يعُونَ ح۪يلَةً وَلَا
يَهْتَدُونَ سَب۪يلاًۙ ﴿٩٨﴾ فَاُو۬لٰٓئِكَ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَفُوّاً غَفُوراً ﴿٩٩﴾
وَمَنْ يُهَاجِرْ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ يَجِدْ فِي الْاَرْضِ مُرَاغَماً كَث۪يراً وَسَعَةًۜ وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ
بَيْتِه۪ مُهَاجِراً اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ اَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِۜ وَكَانَ
اللّٰهُ غَفُوراً رَح۪يماً ﴿١٠٠﴾

Öğrencinin dinî etkinliklerde okunabilecek ayetlerin ve ayetleri dinleyebilecekleri internet adresinin karekodunun bulunduğu bölümdür.

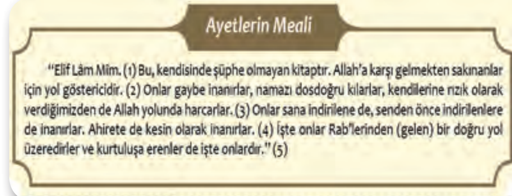

Fussilet Suresi (1-8 ayetler)

Surenin Kimliği

Fussilet sözlükte iki şeyi birbirinden ayırmak, bir şeyin ayrıntılarıyla açıklanması anlamına gelir.[1] Fussilet suresi Kur'an-ı Kerim'in kırk birinci suresidir. Mekke'de inmiştir. Elli dört ayettir. Bu sureye kandiller anlamında Mesabih veya azık anlamında Akvât ismi de verilir.

Fussilet suresinde Kur'an-ı Kerim uydurulmuş değil, Rahman ve Rahim olan Allah tarafından indirilmiştir. O müjdeleyen ve uyaran bir kitaptır. Tek bir ilah olan Allah'a (c.c.) inanıp yönelmek gerekir. İnat ve kibirleri yüzünden Allah'a şirk koşanların vay hâline! İnanan ve Salih amel işleyenler için tükenmeyen bir mükâfat vardır,[2] denmektedir.

1. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 101.
2. Emin Işık, "Fussilet Suresi", DİA, C 13, s. 299.

Ayetlerin Meali

"Elif Lâm Mîm. (1) Bu, kendisinde şüphe olmayan kitaptır. Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için yol göstericidir. (2) Onlar gaybe inanırlar, namazı dosdoğru kılarlar, kendilerine rızık olarak verdiğimizden de Allah yolunda harcarlar. (3) Onlar sana indirilene de, senden önce indirilenlere de inanırlar. Ahirete de kesin olarak inanırlar. (4) İşte onlar Rab'lerinden (gelen) bir doğru yol üzeredirler ve kurtuluşa erenler de işte onlardır." (5)

Öğrencinin dinî etkinliklerde okunacak ayetlerin geçtiği surenin tanıtıldığı bölümdür.

1. ÜNİTE

DİN HİZMETİ UYGULAMA ALANLARI ve HEDEF KİTLE

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Din Hizmetleri dendiğinde aklınıza neler geliyor? Arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Din hizmetlerinden kimler faydalanır? Arkadaşlarınızla paylaşınız.
3. Katıldığınız dinî bir program (etkinlik) veya merasim ile ilgili izlenimleriniz nelerdir? Arkadaşlarınızla paylaşınız.
4. Din hizmetleri uygulamalarında nelere dikkat edilmesi gerekir? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. UYGULAMA ALANLARINA GÖRE DİN HİZMETLERİ

Allah (c.c.)* insanlığa ilahi kurallar göndermiştir. Bu ilahi kuralların amacı insanı dünya ve ahirette mutlu kılmaktır. Hz. Âdem'den (a.s.)** Hz. Muhammed'e (s.a.v.)*** kadar bütün peygamberler Cenab-ı Allah tarafından ilahi kuralları tebliğ etmekle görevlendirilmiştir. Her peygamber kendi toplumuna tebliğ etmiş, sonra da bu kuralları öğretmiş ve insanları eğitmiştir,[1] çünkü insanlığın buna ihtiyacı vardır.

NOT EDELİM

" İlim tahsil etmek için yolculuğa çıkan kimse, evine dönünceye kadar Allah yolundadır. "

(Tirmizî, İlim, 2.)

Allah (c.c.) bu konuda Bakara suresi 151. ayette şöyle buyuruyor: **"Nitekim aranızdan size bir peygamber gönderdik: O size ayetlerimizi okuyor, sizi arıtıp temizliyor, size kitabı ve hikmeti öğretiyor; yine size daha önce bilmediklerinizi öğretiyor."** Peygamberimizin (s.a.v.) hayatı bu ayette verilenlerle ilgili örneklerle doludur. Müminler abdestten namaza, zekâttan hacca kadar bütün ibadetlerin hükmünü ve nasıl yapılacağını peygamberimiz (s.a.v) den öğrendiler. Yemekten önce ve sonra elleri yıkamayı, dişleri fırçalamayı onun tavsiyesi üzere yerine getirdiler. Doğruluk, dürüstlük, güvenilirlik gibi temel değerleri onun sayesinde hayata geçirdiler.[2]

DÜŞÜNELİM-PAYLAŞALIM

*İbn Mes'ud (r.a.)**** anlatıyor."Resulullah (s.a.v) bize namazı şöyle öğretti: '' Önce tekbir getirdi iki elini kaldırdı. Rükûa gittiği zaman ellerini dizlerinin arasına kavuşturdu…"*

Ebu Davud, Salat,150; Nesâî,İftitah,90.

Yukarıda anlatılana göre Peygamberimiz(s.a.v) müminlere nasıl din hizmeti vermiştir.Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Her insan, ihtiyaçlarının karşılanmasını ister. Bu ihtiyaçların en önemlilerinden biri de dindir. Dolayısıyla ihtiyaç duyduğu her şeyle ilgilenir. İhtiyaçlarına cevap verecek sorumlular arar. Geçmişte ve günümüzde ad koymadan nikâha, hatim duasından yağmur duasına, ilmihal bilgilerini öğrenmeden Kur'an-ı Kerim okumayı öğrenmeye, hasta ziyaretinden taziyeye kadar

* c.c. : "Celle celâluhu" şeklinde okunur. Yüce Allah'ın ismi anıldığında kullanılan bir saygı ifadesidir.
** a.s. : "Aleyhisselam" şeklinde okunur. Selam üzerine olsun anlamına gelen bir dua ve dilek cümlesidir. Bu dua, peygamberlerin adı anılınca saygı ifadesi olarak kullanılır.
*** s.a.v. : "Sallallahu aleyhi ve sellem" şeklinde Hz. Muhammed için okunur. "Allah ona salat ve selam etsin." anlamına gelir.
1. bk. Bakara suresi, 129. ayet; Âl-i İmrân suresi, 164. ayet; Maide suresi, 67. ayet; Nisa suresi, 79. ayet.
2. bk.Tirmizi , Şemail, 7; Buhârî,İsti'zan,47.
**** r.a. : "Radıyallahu anh/anhâ" şeklinde okunur. "Allah ondan razı olsun" anlamına gelir. Sahabilerden herhangi birinin adı anıldığında kullanılır.

ömrünün her basamağında din hizmetlerine ihtiyaç duyar. Bu ihtiyaçlarını sağlıklı bir şekilde ve liyakatli kimselerden almak ister.

Din hizmeti ilgi çekici, insanların ısrarla isteyeceği ve ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte olmalıdır. Bu nedenle de günümüzde dinî hizmetler ihtiyaç odaklı, beklenti merkezli olmak durumundadır.

Günümüzde Din hizmetleri dinî esasları kişi ve topluma doğru şekilde öğretmenin yolunu açar. Ancak din hizmetlerinin sağlıklı ve başarı ile yürütülebilmesi için bazı ilkelere uyulması gerekir. Bu ilkelerin başında dinî hizmet verecek kişilerin her alanda bazı yeterliliklere yani görev yapabilme gücüne sahip olmaları zorunludur. Örneğin; alan, genel kültür bilgisi ve eğitme öğretme yeterliliği bunlardandır. Dinî hizmet verilecek hedef kitlenin sosyal ve kültürel durumu, yaşı ve cinsiyetinin göz önünde bulundurulması bu ilkeler arasında yer alır.

Kaliteli bir din hizmeti sunan görevli, uygulama alanına göre plan yapar. O alanın şartlarına uygun hizmeti hedef kitleye sunar.

Din hizmetleri insan hayatının her devre ve alanında yer aldığı için din hizmetlerinin çeşitli olması ve uygulama alanlarının farklılık göstermesi doğaldır.

DÜŞÜNELİM-PAYLAŞALIM

"Sizin en hayırlılarınız Kur'an'ı öğrenen ve öğretenlerinizdir."

(Buhârî, Fezâilü'l-Kur'an, 21.)

Hadis-i şerife göre Peygamberimiz (s.a.v.) din hizmeti konusunda nelere dikkat çekiyor? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Örgün Eğitimde Din Hizmetleri

Eğitim öğretim faaliyetleri İslam toplumunun temelidir. İslam'ın ilk emri "Oku" ile başlar.[3] Peygamberimiz (s.a.v.) *"İlim öğrenmek kadın erkek her Müslümanın üzerine farz kılınmıştır."*[4] buyurmuştur. Yüz yüze eğitim dediğimiz örgün eğitim, İslam tarihinde, Mekke Dönemi'nde başlayıp günümüze kadar uygulanmış ve hâlâ da uygulanmaktadır.

Görsel 1.1: Din eğitimi örgün eğitim kurumları dışında da desteklenir.

Örgün eğitim günümüzde **okul öncesi** eğitimle başlar, yükseköğrenimle son bulur. Okul öncesinde drama, oyun, boyama ve çizgileri birleştirme gibi yollarla Kur'an harfleri öğretilir. Böylece çocuğun Kur'an-ı Kerim'i ses, şekil, içerik bakımından kendi seviyesine göre tanıması amaçlanır. Allah (c.c.) ve peygamber sevgisini kazandırma amaçlı temel dinî bilgiler verilir. İslam dininin değerlerini insan hayatına anlam kazandıran unsurlardan biri olarak kendi seviyesinde fark etmesi hedeflenir.[5]

Temel eğitimde; Millî Eğitime bağlı özel ve resmî okullarda din hizmeti, zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleriyle verilir. Ayrıca Kur'an-ı Kerim, Peygamberimizin Hayatı, Temel Dini Bilgiler dersleri de seçmeli olarak verilmektedir. İmam hatip ortaokullarında ise Kur'an-ı Kerim, Arapça, Peygamberimizin Hayatı, Temel Dinî Bilgiler dersleri zorunlu olarak verilmektedir. Bu kademede öğrencilerin kültür ve dinî bilgi seviyelerinin artırılması amaçlanır.

Ortaöğretimde ise din hizmetleri Millî Eğitime bağlı özel, resmî, mesleki teknik liseleri ile imam hatip liselerinde verilmektedir. İmam hatip liseleri dışındaki okullarda zorunlu olarak Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin yanında Kur'an-ı Kerim, Peygamberimizin Hayatı, Temel Dinî Bilgiler dersleri seçmeli olarak okutulur. İmam hatip liselerinde ise meslek dersleri adı altında Kur'an-ı Kerim, Tefsir, Hadis vb. dil dersi olarak da Arapça okutulmaktadır.

Yükseköğretimde din öğretimi ilahiyat, İslami ilimler, dinî ilimler, uluslararası İslam ve din bilimleri fakültelerinde sürdürülmektedir.[6]

Yaygın Eğitimde Din Hizmetleri

Yaygın din eğitimi; halka dinî bilgi verir, hayatı yorumlama becerisi kazandırır, dinî ve millî değerleri tanıtır. Dinin kardeşlik, fedakârlık, sevgi ve saygıya dayalı olduğunu öğretir, kişilerin bu ve buna benzer meziyetlerini geliştirir, dinî ibadetlerin usulüne uygun yerine getirilmesine yardımcı olur. Amaç kişiye dinî bir meslek kazandırmak değildir. Yani bu eğitimi alan kişilerin bir görev alabilme hakkına sahip olmadığı eğitimdir.[7]

3. bk. Alak suresi, 1-5. ayet.
4. İbn Mâce, Mukaddime, 17.
5. bk. İsmail Sağlam, Bilal Yorulmaz, Fatma Kotan, vd., Kur'an Kursları Etkinlik ve Öğretici Kitabı, s. 15-30.
6. bk. Halis Ayhan, "İlahiyat Fakültesi", DİA, C 22, s. 71-72.
7. bk. Millî Eğitim ve Din Hayatı (Tebliğler ve Müzakereler), s. 114.

Günümüzde Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülen; her yaştan insana vaaz, hutbe, kurs, seminer, konferans ve basın yayın yoluyla temel dinî bilgileri, din kültürünü ve ahlaki değerleri kazandırmayı hedefleyen dinî eğitim çeşitlerinden her birisi de yaygın din eğitimidir.[8]

Cami ve Mescitlerde Din Hizmetleri

Camiler günümüze kadar eğitim öğretim mekânı olmuştur. Cami toplanılan yer demektir. Caminin bir adı da secde edilen yer anlamında mescittir. Ülkemizde küçük yapılı camilere mescit denilmesi yaygındır.

Görsel 1.2: Camiler Allah'ın (c.c.) evi, müminler de Allah'ın (c.c.) şerefli misafirleridir.

Camide din hizmetlerini cami içi ve dışı olmak üzere iki bölümde ele alabiliriz. Cami içinde; İmam-hatiplik, müezzin-kayyımlık, vaaz ve irşat hizmetleri, mukabele okuma, tefsir, meal, ilmihal ve hadis dersleri yapma vb. hizmetlerini sayabiliriz. Cami dışında ise kamu kurumlarına, dinî ve sosyal teşekküllere, huzurevi ve yaşlılara yönelik hizmetleri, hastane hizmetlerini, engellilere yönelik hizmetler, cezaevi ve ıslahevi din hizmetlerini ele alabiliriz.[9]

Kur'an Kurslarında Din Hizmetleri

Kur'an kurslarında Kur'an-ı Kerîm okuma ve ezberlemenin yanında İslam dininin kuralları da öğretilir. Kur'an kursları yatılı ve gündüzlü olmak üzere ikiye ayrılır. Yatılı Kur'an kurslarında genellikle hafızlık eğitimi verilir. Yatılı Kur'an kurslarında örgün öğretime devam eden öğrenciler de bulunur. Bu öğrenciler Kur'an-ı Kerim, Arapça, Temel Dinî Bilgiler, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Hayatı derslerini ve sosyal, kültürel etkinlikleri bir program içinde almaktadırlar.

Örgün eğitime devam eden öğrenciler bu kurslara yaz aylarında devam ederler. Bu hizmet Kur'an kursu öğreticileri ve cami görevlileri tarafından yürütülür.

Sosyal Hizmet Alanında Yaygın Din Hizmetleri

Toplumda maddi ve manevi mağduriyete uğrayan birçok kişi bulunmaktadır. Kadınları, çocukları, yaşlıları, mültecileri, madde bağımlılarını, hastaları, engellileri, şehit ve gazi yakınlarını vb.

8. Suat Cebeci, Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi, s. 113.
9. bk. Hayrettin Karaman, H. Kamil Yılmaz, İsmail Karagöz, Halil Altuntaş, Din Görevlisi Rehberi, s. 209-233.

bu grupta sayabiliriz. Bunların onurlarını zedelemeden problemlerini çözmeyi amaçlayan çalışmalar sosyal hizmetleri oluşturur.

Yaygın din hizmetleri için sosyal hizmet isteyen bireyler ve topluluklar öncelikli hedef kitledir. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı yetiştirme yurtları, yaşlı bakımevleri (huzurevleri), hastaneler, ceza ve infaz kurumları, işyerleri vb. mekânları sosyal hizmet alanında yaygın din hizmetleri verilen yerler olarak sayabiliriz. Hasta ziyareti, taziye, dargınları barıştırma, ad koyma, sünnet merasimi gibi yaygın dinî faaliyetlerini de sosyal hizmetler olarak sınıflandırabiliriz.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Kurumlarında Din Hizmetleri

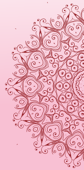
Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı Çocuk Destek Merkezi, Çocuk Evleri Sitesi, Diyanet İşleri Aile ve Dini Rehberlik Dairesi Başkanlığınca yaygın din hizmeti yürütülmektedir.

Bu hizmet İslam'ın iki ana kaynağı Kur'an-ı Kerim ve sünnet esas alınarak doğru bilgi ve güzel ahlak vasıtasıyla yürütülür. Çocuk ve gençlerin İslami inanış, dinî hayat tarzı, tutum ve davranışlarına karşı eşit uzaklıkta durulur. Aralarında herhangi bir sınıflama ve kıyaslama yapılmaz. Bu mekânlarda bulunan her bireyin dinî hizmetlerden faydalanması sağlanır.[10]

Hastanelerde Yaygın Din Hizmetleri

Hastaneler, tedavi edici ve koruyucu hekimlik gibi hizmet veren mekânlar olarak bilinir. Hastanın ve hasta yakınının zor ve sıkıntılı zamanlarının geçtiği yerler olarak görülür. Dinimizin sağlık konusunda yaklaşımını hedef kitleye aktarmak bir ihtiyaçtır. Bu bağlamdaki hizmet hasta ve hasta yakınının isteğine bağlıdır. Din hizmeti hastanın hayata tutunmasını sağlayacak moral verici sözlerden oluşur. Bilgilendirme ve aydınlatmanın ötesinde din hizmetinin manevi destek yönü ağır basar. Manevi destekle hasta ile inancı arasında köprü kurmak hedeflenir. Olumsuz hastalık algısı ortadan kaldırılmaya çalışılır. Dua, tefekkür, tevekkül, Kur'an-ı Kerim'den ilgili kıssalar okumak gibi yöntemler kullanılır.

SIRA SİZDE

"Allah hastalığı da şifayı da yarattı ve her dert için bir derman yarattı, tedavi olunuz."

(bk. Buhârî, Tıbb, 1.)

1. Yukarıdaki Hadis-i şeriften yola çıkarak hastalık konusundaki düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Hastanelerde verilen din hizmetleri konusundaki düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Yaşlı Bakım Rehabilitasyon Merkezi ve Huzurevlerinde Yaygın Din Hizmetleri

Huzurevi belirli bir yaşın üzerindeki vatandaşların ücret karşılığında veya ücretsiz kaldıkları bakımevleridir. Ülkemizde Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğüne, belediyelere, vakıf ve derneklere ait Yaşlı Bakım Rehabilitasyon Merkezi ve Huzurevleri bulunur.

10. bk. Orhan Demir, Yetiştirme Yurdu Gençliği ve Din Eğitimi, s. 30- 35.

Bu mekânlarda dinî sohbet, konferans, mübarek gün ve gecelerde de çeşitli etkinlikler yürütülür. Yaşlı bakım ve huzurevi sakinlerinin dinî hizmete ihtiyaçları vardır. Çünkü insan bu evresinde sağlık problemleri yanında eş ve yakın akranlarını kaybettiği için yalnızlaşma problemleri de yaşar. Böyle durumdaki yaşlıları ayakta tutup hayata bağlayacak en önemli etkenlerden birisi de dinî inançları olacaktır. İnsan hayatı hatta ölüm ve ötesine ait verilen dinî bilgiler ne kadar ikna edici olursa insanların yaşam kalitesi o derece artacaktır.[11]

Görsel 1.3: Huzurevi ve bakımevi yaşlılara hizmet verir.

Yaşlıların psikososyal yeterlilik ve üretkenliklerini artırmaya yönelik manevi destek, dinî danışmanlık, rehberlik hizmeti ve diğer gerekli hizmeti sunmak dinî bir vazifedir.[12]

DÜŞÜNELİM-PAYLAŞALIM

"Bir genç, ihtiyar bir kimseye yaşından dolayı hürmet ederse, Allah da ona yaşlılığında kendisine hürmet edecek birisini hazırlar."

(Tirmizî, Birr, 75.)

Hadis-i şerife göre yaşlılara uygulanan din hizmetinde yaklaşımımız nasıl olmalıdır? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Ceza İnfaz Kurumlarında Yaygın Din Hizmetleri

Ceza yasanın topluma zarar verdiğini kabul ettiği eylemlere karşı önerdiği yaptırım, **infaz** ise bir kararı bir yargıyı yerine getirme, uygulama, yürütüm demektir.[13] Tutuklu ve hükümlüler korku, gerginlik, tehlike, baskı gibi kaygılara; yalnızlık, sevgiden yoksunluk gibi duygulara kapılır. Aile ilişkilerinin bozulması, sevdiklerinden ayrı kalmak gibi sosyolojik etkiler altında kalırlar. Din ve dinî değerler bu olumsuzlukların giderilmesinde önemli rol oynar.

Ceza ve infaz kurumlarında ağırlıklı olarak vaizler (dinî danışman) görev yapmaktadır. Tutuklu ve hükümlülere dinî sohbetlerde bulunmakta, ilmihal bilgileri vermekte, Kur'an-ı Kerim okumayı öğretmekte dinî vazifelerin yerine getirilmesine yardımcı olmaktadır. Cezaevi vaiz-

11. bk. Hayati Hökelekli, Din Psikolojisi, s. 286.
12. Hayrettin Karaman, H. Kamil Yılmaz, İsmail Karagöz, Halil Altuntaş, Din Görevlisi Rehberi, s. 232.
13. Haluk Akalın, Recep Toparlı, Nevzat Gözaydın, vd. Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, s. 363,969.

lerinin yürüttüğü din hizmeti faaliyeti tutuklu ve hükümlülerin eğitimine yönelik önemli bir işlev görmektedir. Bu sayede hükümlüler millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerleri benimser ve korurlar. Beden, zihin, ahlak ve duygu bakımından dengeli bir yapıya sahip olurlar. Böylece o kişilerin ıslahı sağlanmış olur ve suç işlemelerinin önüne geçilir.[14]

Din Hizmetlerinde Farklı Uygulama Alanları

Yaygın din hizmetleri içinde geleneksel olarak yerine getirilen hizmetler de bulunur: Aile irşat büroları, ev ortamında din hizmetleri, hasta ziyaretleri, taziyede bulunma, ad koyma, iş yeri açılışı, dinî nikâh kıyma, özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerde din hizmeti, ihtida gibi hizmetler bunlardandır.

Aile İrşat Büroları

Diyanet İşleri Başkanlığı toplumun temelini oluşturan aile kurumunun sağlıklı bir şekilde varlığını devam ettirebilmesi için Türk aile yapısını da koruyarak aileye ve aile bireylerine yönelik çalışmalar yapar. Bu çalışmalar aile irşat büroları tarafından yerine getirilir.

Ev Ortamında Din Hizmetleri

Ev ortamında dinî hizmetlerin tarihi İslam'ın ilk günlerine dayanır. Erkam b. Ebi'l-Erkam'ın evi İslam dininin ilk öğretildiği ve dinî bilgilendirme sohbetlerinin yapıldığı merkez olmuştur. Erkam (r.a.), Müslümanlara karşı işkence ve baskıların arttığı bir dönemde Hz. Muhammed'i (s.a.v.) din eğitimi çalışmalarını sürdürmesi için evine davet etmiştir. Din hizmeti veren bu ev "Darü'l-Erkam" ismi ile de anılmaktadır.[15]

Âl-i İmrân suresi, 110. ayetinde; **"Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder; kötülükten meneder ve Allah'a inanırsınız..."**ifade buyrulduğu gibi müminler, içinde bulundukları toplumda hayrı yaymak ve kötülüğe karşı mücadele etmekle görevlidir. Günümüzde ev ortamında yapılan din hizmetlerinin amacı da budur.

Hasta Ziyaretleri

Hasta ziyaretleri sadece hastanelerde değil evlerde de yapılır. Dinimize göre, hasta ziyareti müminin mümin üzerindeki haklarından biridir. Peygamber Efendimiz *"Müslümanın Müslüman üzerindeki hakkı beştir: Selamı almak, hastayı ziyaret etmek, cenazeye iştirak etmek, dâvete icabet etmek, aksırana 'yerhamukellah' demek."*[16] buyurmaktadır.

Peygamber Efendimiz ne zaman birisinin hasta olduğunu öğrense mutlaka ziyaretine gider, hâl ve hatırını sorardı. Hastanın ihtiyaçlarını karşılamaya çalışır, ailesini rahatlatmak isterdi. Peygamberimiz (s.a.v.) *"hastaların ziyaret edilmesini, cenazelerin takip edilmesini" istemiş, zira bunların "ahireti hatırlatacağını."*[17] bildirmiştir. Din hizmeti sunulan birisinin hastalığın olgunlaşmaya götüren bir sebep olduğunu bilmeleri, sıhhati nimet saymaları ve sağlığa kavuşmak için Allah Teâlâ'ya dua etmeleri önemlidir. Bu doğrultuda din görevlileri de topluma örnek olmak için hasta ziyaretlerine gider, gönül alırlar.

Taziye

Taziye sözlükte, birine sabır telkin etmek anlamına gelir.[18] Terim olarak yakını vefat eden kimseleri sabır ve metanet göstermeye teşvik etmeyi, başsağlığı dilemeyi, onları teselli edip acılarını paylaşmayı ifade eder. Resulullah (s.a.v.) Mûte Gazvesi'nde şehit düşen Zeyd b. Hari-

14. Adalet Bakanlığı 50.Yıl, s. 161.
15. İbn Sa'd, et-Tabakatül-Kübra, C 3, s. 242- 243.
16. Buhârî, Cenâiz, 2; bk. Müslim, Selam, 4; İbn Mâce, Cenâiz, 1.
17. bk. Buhârî, Cihâd, 171.
18. Ahmet Nedim Serinsu, Mehmet Sürmeli, Arif Alkan, vd., MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 353.

se (r.a.), amcaoğlu Cafer ve Abdullah b. Revaha'nın (r.a.) taziyesi için üç gün mescitte beklemiş, taziyeye gelenleri karşılamış ve cenaze sahiplerinin yanında olmuştur.[19]

SIRA SİZDE

"Başına bir musibet gelene taziye ziyaretinde bulunan kimseye musibete uğrayanın sevabı kadar sevap verilir."

(Tirmizî, Cenâiz, 71.)

Yukarıdaki Hadis-i şerife göre taziyenin önemi hakkındaki düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Özel Eğitime İhtiyaç Duyan Bireylerde Din Hizmetleri

Özel eğitime ihtiyaç duyan ailelerin sağlıklı, doğru ve huzurlu bir dinî hayat yaşayabilmeleri için din hizmetleri oldukça önemlidir. Son zamanlarda gelişen dinî ve manevi hizmetler, özel eğitim öğrencilerine ve ailelerine de ulaşmıştır.

Cenab-ı Allah Abese suresi 1-4. ayetlerinde **"Kendisine o âma geldi diye Peygamber yüzünü ekşitti ve yüzünü çevirdi. (Ey Muhammed!) Ne bilirsin, belki de o arınacak, yahut öğüt alacak da bu öğüt kendisine fayda verecek."** buyurarak engellilere güzel davranılmasını istemiştir.

Âlemlere rahmet Hz. Peygamberimiz(s.a.v.) engelli bireylerin toplumdan kopmamasını istemiş ve engellilerin durumuna göre görevler vermiştir.

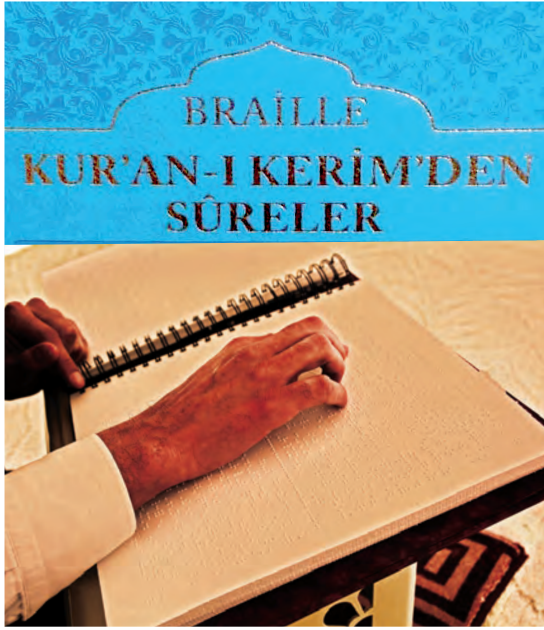
Resûlullah'ın (s.a.v.) görme engellilere yaklaşımı hakkındaki en güzel örneği Abdullah b. Ümmi Mektum'a karşı tutumunda görmek mümkündür. Onu Mescid-i Nebevi'de müezzin olarak görevlendirmiştir. Bununla kalmamış, kamu görevlerinin en üst kademesinde kendi yerine vekil, başka bir ifade ile devlet başkanı vekili olarak istihdam etmiştir (Çeşitli vesilelerle Medine dışına çıktığında on üç defa-Uhud Savaşı ve Veda Haccı da dâhil- Medine'de onu vekil bırakmıştır.).

İslam'da engellilerle ilgili çeşitli hükümlerin belirlenmesi, Abdullah b. Ümmi Mektum vesilesiyle mümkün olmuş; engellilerin vekil bırakılmaları, imamlık yapmaları, savaşa iştirak etmeleri, farz namazlara katılmaları, korunma amacıyla köpek beslemeleri gibi konular açıklık kazanmıştır.[20]

Dinî rehberlik hizmetlerinin etkili ve verimli bir şekilde yürütülmesi konusunda ilgili birimlerle iş birliği sağlanarak projeler üretilmekte ve yürütülmektedir. Millî Eğitim Bakanlığına bağlı görme, işitme, zihinsel engelli vb. okulları ve Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı cami, mescit ve Kur'an kurslarında özel eğitime ihtiyaç duyan hedef kitleye din hizmetleri verilmektedir.

Görme, işitme ya da daha farklı bedensel ve zihinsel engeli bulunan, özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin dinî öğretim ve yaşayışları için bir takım kolaylıklar sağlanmıştır. Örneğin işitme

19. İbn Hişam, es-Sire, C 4, s. 22.
20. bk. İbn Sa'd, et-Tabakatü'l-Kübra, C 4, s. 205-212.

Görsel 1.4: Braille alfabesi ile yazılmış Kur'an-ı Kerim

engelli bireyler için bazı minarelerde ışıklarla ezan vakti bildirilirken cuma hutbeleri de işaret dili ile verilebilmektedir. Umre ve hac ibadetlerinin ifası için işaret dili bilen din görevlileri bulundurulmaktadır. Görme engelli bireyler için Braille alfabesi ile Kur'an-ı Kerim yazılmış ve temel İslam bilgilerini anlatan kitaplar kaleme alınmıştır. Bazı camilerde görme engelli bireylere kolaylık olması için kabartma halılarla yol tayini sağlanmıştır. Bedensel engeli olan bireyler için cami, Kur'an kursu ve din hizmeti sunan mekânlarda rampalar, asansörler yapılmış; engelli bireylere özel yerler ayrılmıştır.

Din görevlileri, engellilik gibi özel durumlarda kuşatıcı ve kucaklayıcı bir yaklaşım benimsemeli, samimi ve sağlıklı iletişim kurmaya özen göstermelidir. Kolaylaştıran zorlaştırmayan, müjdeleyen ve nefret ettirmeyen bir üslup ve yaklaşım tercih etmelidir.

İş Yerleri

Büyük şehirlerde bulunan organize sanayi bölgelerinde bazı fabrika işletmecileri çalışanlarının günlük ibadetlerini ifa edebilmeleri için mescit ve camiler açmışlardır. Buralarda Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından görevlendirilmiş görevlilerce din hizmeti verilmektedir.

2. DİN HİZMETLERİ UYGULAMALARINDA HEDEF KİTLE

Din hizmeti götürülecek topluluğun yaş, cinsiyet, eğitim, meslek durumları vb. demografik yönden ele alınmalıdır. Öğrenme, algılama düzeyleri vb. psikolojik yönden incelenmelidir. Kültürel, toplumsal özellikleri bilinmelidir.[21] İhtiyaç, istek ve davranışları, sosyolojik yönden tespit edilmelidir. Bu özelliklerin titizlikle bilinmesi din hizmeti uygulamalarında hedef kitlenin belirlenmesinde yardımcı olacaktır.

Sunulacak din hizmetinin kalitesi, hedef kitlenin doğru belirlenmesine bağlıdır. Örneğin; çocuklara algı düzeylerine uygun dinî hizmet sunumu gerekir. Çünkü çocukluk evresinde insan soyut kavramları anlayamaz. Bu sebeple dinî bilgiler sunulurken görsel ve işitsel metotlar kullanılarak kavramlar somutlaştırılır. Oyun, şarkı, resim, boyama ve çizgi filmlerle çocuğun dinini severek öğrenmesi sağlanır. Yanlış bir sunum veya uygulama çocuğun din hakkında olumsuz yargılara varmasına, dinden uzaklaşmasına neden olur.

Din hizmeti uygulamalarında gençlerin biyolojik gelişimi ve psikolojik durumu önemlidir.[22] Eğitim öğretim düzeyleri de göz önünde bulundurulur. Böylece genç, din hakkında doğru bilgilendirilmiş olur.

Hedef kitleye ulaşım genellikle cami içinde veya dışında gerçekleşir. Cami dışındaki uygulamalar okullar, sosyal kurumlar vb. ortamlarda yapılır. Bu hizmetler yapılırken görsel ve işitsel iletişim araçları kullanılır.

Hedef kitleye ulaşmada seçilecek olan iletişim yolları önemlidir. Bu yollar hedef kitlenin beğenisini ve merakını uyandıracak özellikler taşımalıdır. Çünkü çocuk, genç ya da yaşlı birey-

21. bk. Hasan Küçük, İslam'da Kitle Eğitimi, s. 177-196.
22. bk. Mustafa Öcal, Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar, s. 48.

ler birbirinden farklı bilgi ve birikime sahiptir. Bu nedenle hedef kitleye ulaşmanın yolları da birbirinden farklıdır.

DÜŞÜNELİM-PAYLAŞALIM

"(Mahmud b. Rebi diyor ki:) Ben beş yaşındayken Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bir kovadan ağzına su alarak yüzüme püskürttüğünü hatırlıyorum."

(Buhârî, İlim, 18.)

Hadis-i şerife göre Peygamberimiz (s.a.v.) muhatabının duygularını nasıl gözetmiştir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Hedef kitleye dinî hizmet uygulamalarının iletilmesinde metot olarak Kur'an'ın **"Rabb'inin yoluna hikmetle güzel öğütle davet et…"**[23] ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) , *"Kolaylaştırınız zorlaştırmayınız, müjdeleyiniz nefret ettirmeyiniz."*[24] müjde ve uyarma, kolaylaştırma ve sevdirme metot ve yöntemleri bilinerek uygulanırsa istenen amaca daha kolay ve etkili ulaşılacaktır.

Sonuç olarak, din hizmetleri uygulamalarında hedef kitlenin analizi iyi yapılmalıdır. Doğru iletişim kanalları kullanılır, doğru yöntem ve metotlar ile uygulanırsa dinî hizmet başarıya ulaşır.

2.1. Hedef Kitlenin Sosyal ve Kültürel Özelliklerini Dikkate Alma

İnsanlarla iletişim kurmada en mahir olanlar peygamberlerdir. Peygamberler ilahi mesajları toplumun diline uygun ve en güzel şekilde aktarmışlardır. Allah (c.c.) ile insan arasında köprü vazifesi gören bu mesajların sunumu her insanın anlayabileceği düzeyde idi. Mesajlar, toplumun kültürel yaşantısına, psikolojik durumuna ve sosyal konumuna göre şekil alırdı. Farklı yaşamlara yumuşak bir üslupla dokunulur, kalplerin ve zihinlerin derinliklerinde bir iz bırakması amaçlanırdı. Aksi takdirde, hedef kitlenin durum ve özellikleri düşünülmeden, seviyelerini aşan bir üslup kullanılması sunumdan öteye geçmezdi. Nitekim Hz. Muhammed (s.a.v.), *"İnsanlara akılları nispetinde konuşun."*[25] buyurmuştur.

Din hizmetleri uygulamalarında muhatabı tanımak, onun akıl ve duygu yönünü hesap ederek sosyal ve kültürel anlamda ihtiyaç ve beklentilerine cevap vermek oldukça önemlidir. Onlardan gelebilecek sorulara önceden hazırlıklı olmak ve karşılaşılabilecek sorunları önceden belirlemek ilk önemli basamaktır. Daha sonra uygun bir üslupla önyargısız ve olumlu davranışlar sergilenir. Dini sevdiren tutum ve uygulamalar din hizmeti veren ile hedef kitle arasında istenen sevgi bağını oluşturur. Bu şekildeki iletişim hem ahlaki bir tutum hem de ilahi bir emirdir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de Allah (c.c.), Hz. Musa (a.s.) ve kardeşi

Görsel 1.5: Din hizmeti bireyin durum ve şartlarına uygun olur.

23. bk. Nahl suresi, 125. ayet.
24. Buhârî, İlim, 11.
25. Ebu Davud, Edeb, 20.

Hz. Harun'a (a.s.) Firavun'la iletişime geçmeden önce şöyle buyurur: **"Firavun'a yumuşak söyleyin. Belki o, nasihat dinler..."**[26]

Bilim ve teknolojide görülen hızlı gelişmeler, insan yaşamının bilgi ve kültür düzeyindeki değişmeleri de beraberinde getirmiştir. Din hizmetinde bilim ve teknolojik gelişmelerden faydalanmanın önemi büyüktür. Din hizmeti uygulamaları da buna bağlı olarak sürekli güncellenir. Böylece sosyal ve kültürel anlamda daha geniş kitleye ulaşılır.

2.2. Gelişim Basamaklarına Göre Hedef Kitle

İnsanın yetişmesi ve topluma faydalı olabilmesi için eğitilmesine ihtiyaç vardır. Eğitim imkân ve ortamlarının hazırlanması insanın yetişmesinde faydalı olacaktır. Özellikle din eğitimi verebilmek ya da din hizmeti sunabilmek için gelişim basamaklarına göre bireyin psikolojik, sosyal ve gelişim düzeyinin bilinmesi gerekir.

SIRA SİZDE

"… Sonra sizi (ana rahminden) çocuk olarak çıkaran, sonra olgunluk çağına ulaşmanız, sonra da ihtiyarlamanız için sizi yaşatandır…"

(Mü'min suresi, 67. ayet.)

Yukarıdaki ayetten yola çıkarak insanın gelişim basamaklarına göre verilen bilgiler konusu ile ilgili düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

2.2.1. Çocuklar

Din eğitimi ve hizmeti verilirken çocuğun gelişim dönemlerinin özellikleri, farklılıkları ve bireysel kabiliyetleri göz önünde tutulmalıdır. Çünkü çocuklar ilk evrelerinde taklide dayalı somut kavramları anlama kabiliyetine sahiptir.[27]

Çocuğa dinî eğitim verilirken onunla sevgi bağı kurmak etkilidir. Çünkü çocuklukta yorumlama, mantıksal anlama kabiliyetleri yeterince gelişmemiştir.

Somut işlemler döneminde aktif öğretim metotları ile dinî değerleri çocuğa benimsetmek faydalıdır. Bu metotlardan bazıları yaşayarak, uygulayarak, örneklendirerek dinî bilgileri çocuğa aktarmaktır. Bu konuda Peygamber Efendimizin hayatında birçok örnek bulunur. Peygamberimiz (s.a.v.) çocuklarla ilgilenir, onlara selam verir,

Görsel 1.6: Çocuğun somut öğretim döneminde aktif metotlar uygulanır.

26. Taha suresi, 44. ayet.
27. bk. Hayati Hökelekli, Din Psikoloji, s. 259-265.

onların hatırını sorar, zaman zaman çocukları ve özellikle torunlarını sırtına bindirirdi. Hoşlanacakları adlar takarak çocuklarla şakalaşır, onları eğlendirirdi. Bütün bu sıcak yakınlıktan dolayı çocuklar onu çok severlerdi.[28] Peygamber'in (s.a.v.) bu davranışı günümüzde çocuk eğitiminde rol model olmuştur.

Görsel 1.7: Dinî değerlerin kazanımı çocuk yaşta başlar.

Soyut işlemler döneminin ilk basamağına ulaşan çocuk dinî konularda inatçı, aykırı düşünceli, şüpheci ve sorgulayıcı olur. Bu evrede İslam dininin temel bilgileri, değerleri doğru ve inandırıcı bir şekilde verilirse çocuklarda doğru inanç ve davranışlar oluşur.

2.2.2. Gençler

Genç bir önceki dönem olan erginlik dönemindeki psikolojik davranışlardan uzaklaşan kimsedir. Gençlik şüphe, kararsızlık ve çalkantıların yavaş yavaş azaldığı bir dönemdir. Gençlerin dinî yaşantısında yeniden yapılanma öne çıkar. Gençler, yaşadığı dinî inanç ve alışkanlıklarını gözden geçirir. Bunları anlamlandırmaya çalışır. Duygusallıktan akılcılığa doğru bir gelişim gösterir. Yani düşünceleri somuttan soyuta dönüşür. Kabiliyet ve becerileri de gelişir. Gençlik döneminde birey kendisini ispatlamaya çalışır.

Peygamberimiz (s.a.v.) gençlik döneminin önemiyle ilgili şöyle buyurmuştur: *"Kıyamet gününde insanoğlu şu beş şeyden hesaba çekilmedikçe Rabb'inin huzurundan bir yere kımıldamaz: Gençliğini nerede yıprattığından..."*[29]

Görsel 1.8: İslam'ı ilk kabul edenlerin çoğu gençlerdi.

Din görevlisi din hizmetini sunarken gençlere yaklaşımı titiz ve tutarlı olmalı, sevgi ve anlayışla davranmalıdır. Gençleri sabır ve özveriyle dinlemeli, onlara değer verdiğini hissettirmelidir. Tenkit edici dil yerine yapıcı bir dil kullanmalıdır. Bunu Peygamberimizin (s.a.v.) uygulamalarında görmek mümkündür. Örneğin Enes (r.a.) *" ... (On sene) hizmetini gördüm. Vallâhi işlediğim bir kusurdan dolayı 'Niçin böyle yaptın' veya yerine getirmediğim bir vazifeden ötürü: 'Bunu niçin yapmadın?' dememiştir."*[30] diyerek Peygamberimizin gençlere yaklaşımını ortaya koymuştur.

28. bk. İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 334.
29. bk. Tirmizî, Kıyâme, 1.
30. Müslim, Fedâil, 52.

DÜŞÜNELİM-PAYLAŞALIM

"Yedi sınıf insan vardır ki, Allah onların hiçbir gölgenin olmadığı Kıyamet gününde kendi arşının gölgesinde (rahmetinin himayesinde) gölgelendirecektir:... Allah'a kulluk ederek (temiz bir hayat içersinde) yetişen genç..."

(bk. Buhârî, Ezan, 36; Müslim, Zekat, 91.)

Yukarıdaki hadise göre Allah (c.c.) yanında en değerli gençlerin özellikleri neler olmalıdır? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Gençler doğru bir şekilde, Kur'an ve sünnete göre bilgilendirilmeli, gençlerin din hakkındaki kaygı ve şüpheleri giderilmelidir. Onlar sapkın, yanlış düşünce ve inanışlardan uzaklaştırılırsa doğru inançlı, ahlaklı bireyler yetişir.

Gençlere yaklaşım metotlarından birisi de günümüz teknolojisini kullanmaktır. Din hizmetlerinin teori ve uygulamaları ile ilgili, teknolojik araçlardan da yararlanılır. Bilgisayar, sosyal medya, televizyon, vb. araçlardan yararlanılırsa gençler anlatılanlara ilgi duyar ve onlarla daha rahat iletişim kurulur.

2.2.3.Yetişkinler

Yetişkinlik, gençlik yıllarından sonra gelir. Bu süreçte insanların kişilik yapıları belirginleşir, hayata dair sorumlulukları artar. Gerekli dinî eğitimi almış yetişkinler çocuklarına, ailesine ve topluma faydalı olurlar.

Yetişkinlere verilecek din hizmeti ilgi, ihtiyaç ve beklenti odaklı olur. Özellikle günlük hayatın içinde dinî yaşantının onları ne kadar meşgul ettiği önemlidir. Ayrıca din hizmetinin bu kişilere ne kadar ulaştığı tespit edilir. İnanç esasları başta olmak üzere ibadet ve ahlaki bilgiler verilir.

Din hizmeti verilirken bireylerin dinî eğitimlerini hangi seviyede aldıkları ve cinsiyet durumları göz önünde bulundurulur. Yaygın eğitim olarak yetişkinler ihtiyaç duydukları ilmihal bilgileri, Kur'an okuma, İslam tarihi vb. konularında bilgilendirilir, kadınlara özel ilmihal bilgilerine de yer verilir.

DÜŞÜNELİM-PAYLAŞALIM

" O, sizi (önce) topraktan, sonra az bir sudan (meniden), sonra "alaka"dan (döllenmiş yumurta) yaratan, sonra sizi (ana rahminden) çocuk olarak çıkaran, sonra olgunluk çağına ulaşmanız, sonra da ihtiyarlamanız için sizi yaşatandır. İçinizden önceden ölenler de vardır. Allah bunları, belli bir zamana erişmeniz ve düşünüp akıl erdirmeniz için yapar."

(Mü'min suresi, 67. ayet.)

Yukarıdaki ayette insanın yaratılışı ile ilgili hedef kitle nasıl anlatılmaktadır? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Yetişkinlere verilecek din hizmetinde bireylerin, dinî konularda düşünme ve araştırma kabiliyetleri geliştirilerek başkalarına bilinçsizce bağlanmalarına engel olunur. Bunun yanı sıra Kur'an'ı sağlıklı anlama ve hadisleri doğru yorumlama bilinci kazanmaları sağlanır. Böylece yetişkin birey, İslam'ın öngördüğü güzel ahlaka sahip olur.[31]

2.2.4.Yaşlılar

Yaşlılık evresinde bireylerde fizyolojik değişiklikler görülür. Bu durum bireylerin psikolojik durumlarına da etki eder. Hareketlerin yavaşlaması, algıda gerileme, işitme ve görme fonksiyonlarında azalma gibi sağlık problemleri ortaya çıkar. Bunun yanı sıra sosyal statülerini kaybetme ve yakın çevresinde yaşadıkları eş, arkadaş kayıplarıyla da günden güne yalnızlaşır ilgi ve sevgiye eskisinden daha fazla ihtiyaç duyarlar. Yaşlı bireylerin bu sıkıntılarla mücadele edebilmesi ilgi, sevgi ve doğru metotlarla uygulanan dinî hizmetle mümkün olur.

Görsel 1.9: Yaşlılara sevgi ve saygıyla yaklaşılır.

İnsanların her dönemi değerli görünse de değer bakımından saygıya en layık kesim yaşlılarımızdır. Onlar yaşam tecrübeleri; problemlere yaklaşımları ve çözüm üretmeleri ile hayatımızın ayrılmaz parçalarıdır. Yaşantımızın tam merkezindedirler. Onlara hayatımızda çeşitli değer ve anlamlar yükleyerek varlıklarının bizler için ne kadar önemli olduğunu hissettiririz. Yaşlılara değer vermemiz gerektiğini dinimiz de emretmektedir. Peygamberimiz (s.a.v.): *"Küçüklerimize şefkat göstermeyen ve büyüklerimizin kadrini bilmeyen bizden değildir."* [32] buyurarak yaşlıların değerine dikkat çekilmekltedir.

Dinî eğitim ve hizmet kişilerin içinde bulundukları duruma anlam katar, yaşam kalitelerini artırır, ruhsal yönden ayakta kalıp mutlu ve huzurlu olmalarını sağlar. Hz. Peygamber (s.a.v.) uzun ömürlü olmayı şöyle ifade eder: *"İnsanların en hayırlısı, ömrü uzun, ameli güzel olanıdır."*[33] Bu tür mesajlar yaşlılara moral vermekte, onları sevindirmektedir.

Yaşlı bireyler daha önceki dönemlerde yapmaya fırsat bulamadıkları ibadetlerini tamamlamak isterler. Kur'an okumaya daha çok vakit ayırır, hayır hasenat yaparak salih amel işlemeye daha çok özen gösterirler. Bu sebeple dinî yaşantıya yönelimleri artar. Hayatlarının son evresini huzurlu ve mutlu geçirmeye çalışırlar.

Din hizmeti götürecek görevli, yaşlı bireylerin daha önceden elde ettikleri dinî kabulleri göz önüne alır. Çünkü yaşlı insanlar önceden elde ettikleri dinî bilgilerden vazgeçemezler. Bu nedenle görevlinin hedefi yaşlıların psikolojilerini diri tutmak, onlara moral ve motivasyon vermektir. Böylece yaşlıların beklentilerini karşılamış olur.

31. bk. Mustafa Köylü, Yetişkin Din Eğitiminin Teorik Temelleri, s. 242.
32. Tirmizî, Birr, 15, Ebu Davud, Edeb, 58.
33. Tirmizî, Zühd, 21.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcüğü ya da sözcükleri yazınız.

1. Günümüzde okullarda yapılan örgün eğitim ....eğitimle başlar ....son bulur.

2. Her yaştan insana vaaz, hutbe, kurs, seminer, konferans ve basın yayın yoluyla dini bilgileri ve ahlaki değerleri kazandırmayı hedefleyen eğitim .... din eğitimidir.

B) Aşağıdaki tabloda verilen kavram ve tanımları eşleştirerek doğru harfi parantez içine yazınız.

3.

Harf	*Tanımlar*	*Kavramlar*
a	Caminin diğer adıdır ve secde edilen yer anlamında kullanılır.	( ) Aleyhisselam
b	Selam üzerine olsun anlamına gelen dua ve dilek ifadesidir.	( ) Taziye
c	"Allah ondan razı olsun" anlamına gelir.	( ) Mescit
ç	Sabır ve metanet telkin etmektir.	( ) Radıyallahu anh

C) Aşağıdaki soruların cevabını boş bırakılan alana yazınız.

4. Din hizmetleri her zaman uygulanır ve hayatın her alanındadır. Din hizmeti verenler dinin esaslarını fert ve topluma doğru bir şekilde öğretmek, anlatmak ve aktarmakla sorumludurlar.

Metinden yola çıkarak din hizmetlerini tanımlayınız.

....
....
....

5. Din hizmetleri hangi alanlarda uygulanır? Açıklayınız.

....
....
....

6. Din hizmetlerinde hedef kitleyi tanımak niçin önemlidir? Açıklayınız.

....
....
....

7. Yetişkin ve yaşlılara din hizmeti verilirken nelere dikkat edilmesi gerekir? Yazınız.

....

....

....

8. Özel eğitime ihtiyacı olan bireylere din hizmetleri verilirken nelere dikkat edilmesi gerekir? Açıklayınız.

....

....

....

Ç) Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

9. Hz. Muhammed' in (s.a.v.) çocuklara karşı tutumu din hizmeti açısından değerlendirildiğinde

I. Çocuğa dinî eğitim verilirken onunla sevgi bağı kurulur.

II. Dini bilgiler çocuğa yaşayarak aktarılır.

III. Dini bilgiler çocuğa uygulayarak aktarılır.

IV. Dini bilgiler çocuğa örneklendirerek aktarılır.

çıkarımlarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) I ve IV C) II ve III D) I, II ve IV E) I, II, III ve IV

10. Hz. Muhammed (s.a.v.) *"İnsanlara akılları nispetinde konuşun."* buyurmuştur. *(Ebu Davud, Edeb, 20.)*

Aşağıdakilerden hangisi Hadis-i Şerif'te anlatılmak istenenle anlamca aynıdır?

A) Bireye akademik düzeyinde hitap edilir.

B) Konuşmada emir dili kullanılır.

C) Bireysel duygu ve düşünceler ölçüsünde konuşulur.

D) Bireyin algılama ve kavrama kabiliyeti göz önüne alınır.

E) Konunun anlatım süresi uzatılır.

2. ÜNİTE

KAYNAK KULLANIMI

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Dinî hitabetle ilgili yapacağınız bir araştırmada kaynak kullanımında nelere dikkat edersiniz? Arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Dinî hitabetle ilgili kullanılacak kaynaklardan hangilerini biliyorsunuz? Arkadaşlarınızla paylaşınız.
3. Dinî hitabetle ilgili yapacağınız bir çalışmada Kur'an-ı Kerim ve mealinden, hadis kitaplarından nasıl yararlanırsınız? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. DİNÎ HİTABETTE KAYNAK SEÇİMİ

Başarılı bir dinî hitabet için hatibin hedef kitlesiyle kurduğu sağlıklı iletişim kadar anlatacağı konuyu da iyi bilmesi ve özümsemesi gerekir. Zira konusuna hakim olmayan bir konuşmacı muhataplarını gayet iyi gözlemlese ve tanısa bile faydalı bir konuşma yapamaz.

Din hizmetlerinin sağlam zemine dayanması için doğru veriye ihtiyaç vardır. Bunun için de dinî konularda kullanacak bilgi kaynağı öncelikle Kur'an-ı Kerim ayetleri ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sünnetleridir. Hatibin düşünce dünyasını zenginleştirmesi ve kelimeleri yerli yerince kullanabilmesi beslendiği sahih kaynaklarla doğrudan ilişkilidir.

Ayet ve hadislerden beslenmeyen dinî hitabet, doğru bir çizgi üzerinde kalmayı başaramaz çünkü Kur'an-ı Kerim kendisinin anlaşılmasını ister. Din görevlisi bu konuyu bir kenara bırakırsa sonu gelmez sorunlara ve bilgi kirliliğine yol açar.[1] Öte yandan tefsir, hadis, fıkıh, kelam, siyer ve diğer alanlara ait kaynaklar da hatibin fikir dünyasını canlandıracak eserler arasındadır. Ancak bunlardan en üst seviyede yararlanabilmek için kaynak seçiminde dikkat edilmesi gereken bazı esaslar vardır.

Dinî hitabet yapılacağında öncelikle Kur'an-ı Kerim ve meallerine başvurulur. Meal seçiminde yazarın Arapçaya ve Türkçeye hâkimiyetine, aynı zamanda da İslami ilimlerdeki yetkinliğine dikkat edilir.

İslam tarihinde ilk dönemlerde kaleme alınmış klasik kaynaklar öncelikle seçilir. Bu kaynaklardaki bilgilerden beslenen ikinci el kaynaklar da hitabet esnasında kullanılabilir.

Kaynak olarak kullanılacak tefsir kitaplarından yararlanılırken Arap diline ve Kur'an ilimlerine hakim olduğu bilinen yazarların eserleri seçilir.

Hadis kitaplarında dinî bilgilerin yanında Peygamber Efendimizin uygulamaları, önerileri ve teşvikleri yer alır. Bu yüzden dinî hitabet yapacak kişinin sahih hadis kitaplarını kaynak olarak kullanması önemlidir çünkü inanan birisi Hz. Muhammed'i (s.a.v.) örnek alır ve onun sözlerini kendisine rehber edinir.

Siyer konusunda müsteşriklerin kaynak kitapları kullanılırken titiz davranmak gerekir. Zira bu tür kitaplarda inanç ve kültür farklılığı sebebiyle çarpıtılmış bilgiler bulunabilmektedir. İslam tarihi kitapları kaynak olarak kullanılırken de seçici olunur.

Bilimsel ve kültürel kitaplardan faydalanılırken vahiy merkezli ve bütünleştirici olan kaynaklar esas alınarak seçilmelidir.

2. DİNÎ HİTABETTE KAYNAK KULLANIMI

Dinî hitabette kaynak seçimi doğru kaynaklardan seçilmesi kadar kaynakların kullanımı ve yöntemi de önemlidir. Bu yöntemde İslam dininin dayandığı kitap, sünnet, icma gibi temel kaynaklar göz önünde bulundurulur. Kur'an-ı Kerim, tefsir, hadis, fıkıh, kelam, siyer, İslam tarihi, bilimsel ve kültürel kitaplar gibi temel başvuru kaynaklarının kullanılması gerekir. Bu kaynaklara dayanmayan bilgiler (İsrailiyat, menkıbe, hurafeler vb.) hedef kitleyi yanlış bilgilendirir. Dinî hitabet hazırlayan hatip, vaiz veya konuşmacı bu kaynaklara kütüphane ve teknolojik imkânlardan ulaşabilir. Teknolojik imkânlardan faydalanırken güvenilir siteleri tercih etmek gerekir.

1. bk. Fatma Asiye Şenat, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Anlayarak Kur'an Okuma Durumları Üzerine Bir Çalışma", AÜİF Dergisi, 2011, S 1, s. 144-145.

2.1. Kur'an-ı Kerim ve Meali

Kur'an kelime olarak okumak, toplamak ve açıklamak anlamlarına gelir...[2] Kur'an-ı Kerim'in terim anlamı ise Yüce Allah tarafından vahiy yolu ile Hz. Muhammed'e (s.a.v.) Arapça olarak peyderpey indirilmiş, nesilden nesile tevatür yoluyla bize ulaşmış, lafzıyla ibadet olunan muciz bir kelamdır.[3]

BİLGİ KUTUSU

NASS

"Kur'an-ı Kerim ve hadislerde bir konu hakkındaki açık hüküm ve bunu gösteren sözler."

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 275.)

TEVATÜR

"Yalan olarak söylenmiş bir söz üzerine birleşmeleri mümkün olmayan, her zaman güvenilen kimselerin bir haberi bildirmeleri."

(TDK, Türkçe Sözlük, s. 1969.)

İslam dininin bütün temel öğretileri nassa dayanır. Nass ise kitap ve sünnettir. Dinin diğer kaynakları bu iki kaynağa ters düşemez. Kitaptan kastın Kur'an-ı Kerim olduğu çok açıktır. Yüce Allah insanları uyarmada Kur'an'ın esas alınması gerektiğini Fussilet suresi 2-4. ayetlerinde şöyle bildirmektedir: **"Bu Kur'an, Rahmân ve Rahîm olan Allah'tan indirilmedir. Bu, bilen bir toplum için Arapça bir Kur'an olarak ayetleri genişçe açıklanmış bir kitaptır. Müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderilmiştir... "**

Yüce Allah, Nahl suresi 89. ayette Kur'an-ı Kerim'in doğru yolu gösteren rehber, rahmet ve Müslümanlar için bir müjde olarak indirildiğini bildirmiştir. Peygamber Efendimiz de bir hadis-i şerifinde *"Sözlerin en hayırlısı Allah'ın kitabıdır... "*[4] buyurmuştur.

NOT EDELİM

كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا اٰيَاتِه۪
وَلِيَتَذَكَّرَ اُو۬لُوا الْاَلْبَابِ ●

Bu Kur'an, ayetlerini düşünsünler ve akıl sahipleri öğüt alsınlar diye sana indirdiğimiz mübarek bir kitaptır.

(Sad suresi, 29. ayet.)

Allah Teâlâ, Yusuf suresinin 2. ayetinde Kur'an-ı Kerim'i Arapça olarak indirmesinin sebebini, anadili Arapça olan ilk muhatapların bu metni okuyup anlaması ve gereğini yerine getirmesi olduğunu şöyle bildirmektedir:

اِنَّٓا اَنْزَلْنَاهُ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ●

"Biz onu, akıl erdiresiniz diye Arapça bir Kur'an olarak indirdik."

Ayette açıklanan durumun tabii sonucu, Arapça bilmeyen insanların da Kur'an-ı Kerim'i okuyup anlamaları için diğer dillere tercümesinin zorunluluğudur. Kur'an'ın anlam dünyasını keşfetmek için tercümesini okumaya ihtiyaç vardır. Tercüme ile Kur'an-ı Kerim'in anlatmak

2. bk. Abdülhamit Birışık, "Kur'an", DİA, C 26, s. 383-388.
3. bk. İsmail Karagöz, Fikret Karaman, İbrahim Paçacı, vd., DİB, Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 386.
4. Müslim, Cuma, 43.

Görsel 2.1: Dinî bir hitabet hazırlanırken öncelikle Kur'an-ı Kerim ve meallerine başvurulur.

istedikleri tam olarak karşılanamayabilir. Çünkü Kur'an-ı Kerim, karşısındakini aciz bırakan muciz bir kelamdır. Bu nedenle İslam âlimleri "tercüme" yerine "meal" kavramını kullanmışlardır.

Meal "Kur'an'ın manasını ve mefhumunu esas alan bir tercüme tarzı"[5] olarak tanımlanmıştır. Meal yapan kişi hem Arap dilinin kurallarını hem de çevrilen dilin kurallarını çok iyi bilmelidir. Mealler, Kur'an-ı Kerim'in yerine geçmez çünkü hazırlayan kişinin sahip olduğu kültür, tarih vb.nin etkisi altında oluşan, bu nedenle de yorum içeren bir tercümedir. Yazarlar Kur'an-ı Kerim'in mesajını insanlara daha iyi anlatabilmek için bazı meallerde dipnot, parantez, sözlük gibi anlatıma yardımcı unsurları kullanmışlardır.[6]

Meallerden yararlanılırken üzerinde önemle durulması gereken hususlardan biri, ayeti içinde yer aldığı bağlamından koparmadan okuyup anlamaktır. Çünkü bir ayeti bağlamından kopararak ya da ayet içindeki bir ibareyi öncesi ve sonrasına dikkat etmeden almak, çok farklı ve yanlış anlamalara sebep olabilir.

Dinî hitabette kullanacağımız ayetleri seçerken sunulacak mekân ve ortam düşünülür. Hedef kitlenin ihtiyaçları, sosyo-kültürel durumu gözönüne alınarak ayetler seçilir ve kullanılır.

Günümüzde yazılmış birçok meal vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

1. **Kur'ân Yolu Meâli:** Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları; Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrıcı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş .

2. **Kur'an-ı Kerim Meâli:** Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin; Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

3. **Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meâli:** Elmalılı Hamdi Yazır

4. **Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Alisi (ve Tefsiri):** Ömer Nasuhi Bilmen

5. **Kur'an-ı Hâkim ve Meâl-i Kerim:** Hasan Basri Çantay'ın da mealleri vardır.

SIRA SİZDE

Hasan Basri Çantay'ın, Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm eserini inceleyiniz. İlginizi çeken bir konuyu seçerek arkadaşlarınızla paylaşınız.

5. Mustafa Öztürk, "Meâl", DİA, C Ek-2., s. 205-207.
6. Hikmet Koçyiğit, "Günümüz Türkçe Kur'an Meâlleri Üzerine Bir Tasnif Denemesi", İÜİF Dergisi 2017, S 37, s. 79-121.

Kur'an-ı Kerim mealini kullanmak için fihristten faydalanılır. Fihrist; kitabın bir anlamda içindekiler bölümüdür, kitabın içinde aradığımızı daha kolay ve çabuk bulmamıza yardımcı olur. Kur'an-ı Kerim ve mealinin sonundaki fihrist ise hangi surenin hangi sayfada yer aldığını, surelerin kaç ayet olduğunu gösterir. Ayrıca meallerde konu fihristi de bulunmaktadır.

Kur'an-ı Kerim meallerinde fihristler farklı olabilir:

1. **Alfabetik fihrist:** Surelerin alfabetik sırasını gösterir. Örneğin Abese suresinin Kur'an-ı Kerim'de kaçıncı sure olduğu ve kaç ayetten oluştuğu, Kur'an'da yer aldığı sayfa numarası "A" harfiyle başlayan sureler bölümünden kolaylıkla bulunabilir.

SÛRELERİN ALFABETİK FİHRİSTİ

Sûre Adı	Sûre No.	Âyet Sayısı	Sahife No.	Sûre Adı	Sûre No.	Âyet Sayısı	Sahife No.	Sûre Ad
(A)				Hûd	11	123	220	Nâzi'ât
Abese	80	42	584	Hümeze	104	9	601	Nebe'
Âdiyât	100	11	599	(İ)				Necm
Ahkâf	46	35	501	İbrahim	14	52	254	Neml

Görsel 2.2: Surelerin alfabetik sırasını gösterir.

2. **Surelerin Kur'an'daki sırasına göre oluşturulan fihrist:** Kur'an-ı Kerim Fatiha suresiyle başlar, Nas suresiyle son bulur. Bu fihristlerde öncelikle sure numarasına bakılarak hangi sure olduğu, ayet sayısı ve yer aldığı sayfa numarası öğrenilebilir.

KUR'AN'DAKİ SIRASINA GÖRE SÛRELERİN FİHRİSTİ

Sûre No.	Sûrenin Adı	Âyet Sayısı	Sahife No.	Sûre No.	Sûrenin Adı	Âyet Sayısı	Sahife No.
1	Fâtiha	7	-	58	Mücâdele(*)	22	541
2	Bakara(*)	286	1	59	Haşr(*)	24	544
3	Âl-i İmrân(*)	200	49	60	Mümtehine(*)	13	548
4	Nisâ(*)	176	76	61	Saff(*)	14	550
5	Mâide(*)	120	105	62	Cum'a(*)	11	552
6	En'âm	165	127	63	Münâfikûn(*)	11	553
7	A'râf	206	150	64	Teğâbun(*)	18	555
8	Enfâl(*)	75	176	65	Talâk(*)	12	557

Görsel 2.3: Sure numaralarına göre sureler bulunur.

3. **Surelerin Arapça yazımı ile gösterildiği fihrist:** Bu fihristlerde surelerin isimleri Arapça yazımı ile gösterilmiştir. Surenin ismine bakılarak Kur'an-ı Kerim'de kaçıncı sure ve kaç ayet olduğu, Kur'an'da yer aldığı sayfa numarası kolaylıkla bulunabilir.

فِهْرِسُ بِأَسْمَاءِ السُّوَرِ

الصفحة	السورة	رقم السورة	الصفحة	السورة	رقم السورة	الصفحة	السورة	رقم السورة
٤٤٥	الصَّافَّات	٣٧	٣٠٤	مَرْيَم	١٩	II	الْفَاتِحَة	١

Görsel 2.4: Surelerin adı ve yeri arapça olarak gösterilir.

4. **Konularına göre fihrist:** Konular alfabetik sıraya göre gösterilir. Aradığımız bir konunun hangi surede ve kaçıncı ayette yer aldığını kolaylıkla bulmamıza yardımcı olur. Örneğin 2/10 yazımında 2 sayısı Bakara suresini, 10 sayısı ise ayet numarasını gösterir.

AHLÂK

Adalet, Bakara, 282; Âl-i İmrân, 18, 21; Nisâ, 3, 58, 105, 135; Mâide, 8, 42; Nisâ, 152; A'râf, 29, 159, 181; Nahl, 76, 90; Enbiyâ, 47; Ahzâb, 5; Şûrâ, 15; Hadîd, 25; Mümtehıne, 8; Hucurât, 10.
Adam öldürmenin cezası, Nisâ, 92, 93.
Affetmek, Bakara, 178, 219, 237; Âl-i İmrân, 134, 159; Mâide, 13; A'râf, 199; Şûrâ, 37, 40, 43; Teğâbün, 14.
Doğruların mükâfatları, Fussılet, 32.
Din kardeşliği, Tevbe, 11.
Doğruluk-eğrilik, Âl-i İmrân, 161; Tevbe, 7; Hûd, 112; Şûrâ, 15.
Emanete sadakat ve hıyanet, Nisâ, 58; Enfâl, 28; Mü'minûn, 8; Meâric, 32.
Evlere girerken izin alma, Nûr, 28, 32.
Gösteriş, Nisâ, 38.
Güzel söz, Zümer, 18; Fussılet, 33; Muham-

Görsel 2.5: Kaynak olarak kullanılan Kur'an-ı Kerim mealinden istenen konu seçilir.

Sadece Kur'an-ı Kerim'in fihristi olarak yazılan kitaplar da vardır. "el-Mu'cemü'l-Müfehres li Elfazi'l-Kur'ani'l-Kerim" adlı kitap bunlardan birisidir. Bu kitap, yerini hatırlayamadığımız bir ayeti, içinde geçen kelimelerden yola çıkarak hangi surede, kaçıncı ayet olduğunu bulmamızda yardımcı olur.

Ayetin içindeki bir kelimeden yola çıkılarak hangi surede kaçıncı ayet olduğunun nasıl bulunduğunu bir örnekle görelim:

Aranan ayet, mesela Enbiyâ suresi 107. ayet olsun

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ ●

"(Resulüm!) Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik." Bu ayet biliniyor ama Kur'an-ı Kerim'de hangi surede kaçıncı ayet olduğu hatırlanmıyor. Ayetin وَمَا أَرْسَلْنَاكَ kısmından aramaya başlanır. Burada öncelikle أَرْسَلْنَا fiilinin sülasi olarak رسل kökü kullanılır.

"el-Mu'cemü'l-Müfehres li Elfazıl Kur'an-il Kerim" adlı kitapta alfabetik bir sıra belirlenmiştir. Buna göre sayfa 312'de رسل kökünden türemiş kelimeler başlamaktadır. Buradan أَرْسَلْنَاكَ kelimesinin geçtiği ölüm aranır, sure ve ayet numaralarını gösteren bölümün sayfa 314'te olduğu tespit edilir. Bu bölümde ayetin karşısında ayetin numarası (107), sure adı (Enbiya) ve sure numarası (21) verilmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığının insanlara dinî hizmet amacıyla hazırladığı internet sitesindeki (www.dib.gov.tr) Kur'an-ı Kerim bölümünden de bir ayetin yerini bulmak mümkündür.

2.2. Tefsir Kitapları

Tefsirin sözlük anlamı "kapalı bir şeyi açma, bir manayı açığa çıkarma, bir şeyi açıklama" demektir.[7] Terim anlamı ise Kur'an-ı Kerim ayetlerinin anlamlarını açıklamaya, hükümlerini ve bu hükümlerin dayandığı gerekçeleri açığa çıkarmaya ve ayetleri belirli bir yöntem çerçevesinde yorumlamaya yarayan ilim dalı demektir. Kur'an-ı Kerim'i yorumlayan, açıklayan, tefsir eden kişiye **müfessir** denir.[8] Müfessir, Kur'an-ı Kerim'i doğru anlamak ve tefsir etmek için onun Allah (c.c.) kelamı ve kendine has bir yapısının olduğu bilgisiyle hareket eder.[9]

Nazil olduğu zamandan günümüze kadar Kur'an-ı Kerim'in birçok tefsiri yapılmıştır. Kur'an'ın ilk müfessiri Hz. Muhammed'dir (s.a.v.). Sahabe-i kiram, Kur'an-ı Kerim'de anlayamadıkları kısımları gelip bizzat Peygamber Efendimize soruyorlardı. Peygamber Efendimiz de anlaşılmayan kısımları açıklıyordu. Nahl suresi 44. ayetinde Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır:

"...İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman ve onların da (üzerinde) düşünmeleri için sana bu Kur'an'ı indirdik."

Görsel 2.6: İlk müfessirin yazdığı tefsir kitabı

7. Ahmet Nedim Serinsu, Mehmet Sürmeli, Arif Alkan, vd., MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 356.
8. bk. Ahmet Nedim Serinsu, Mehmet Sürmeli, Arif Alkan, vd., MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 257.
9. bk. Abdülhamit Birışık, "Tefsir", DİA, C 40, s. 281.

İlk dönem tefsirlerinde Kur'an'ın tamamının ayet ayet açıklaması yer almaz. Çünkü muhatap kitlenin bu türden açıklamalara ihtiyaçları yoktu.[10] İslam'ın giderek geniş bir coğrafyaya yayılmasıyla daha önce görülmeyen bir takım meseleler ortaya çıkmıştır. Böylece Kur'an'ı Kerim'i tefsir hareketleri daha sonraki dönemlerde artarak devam etmiştir.[11] Hicri ikinci asırda tefsir yazıya geçirilerek tedvini gerçekleştirilmiştir.[12] Kur'an-ı Kerim'i baştan sona kadar tefsir eden ilk müfessir Mukatil b. Süleyman'dır. Yazdığı eserin adı et-Tefsiru'l-Kebir'dir.[13]

DÜŞÜNELİM-PAYLAŞALIM

Peygamber Efendimiz İbn Abbas'a (r.a.) şöyle dua etmiştir:

"Allah'ım, onu dinde derin anlayışlı kıl ve ona te'vili öğret."

(Buhârî, Vudû,10.)

Peygamberimiz (s.a.v.) İbn Abbas'a dua ederken dinî hitabette kullanılacak kaynaklardan hangisine işaret etmektedir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Tefsirler genel olarak rivayet ve dirayet ağırlıklı tefsirler olmak üzere iki kısma ayrılır:

1. Rivayet Ağırlıklı Tefsirler: Bu tefsirlere me'sur veya naklî tefsir de denir. Rivayet ağırlıklı tefsirler bazı ayetleri açıklamak için Kur'an'daki başka ayetlere, Hz. Peygamber'in ve sahabenin sözlerine müracaat eder. Tabiîn ve etbau't-tabiîn, tefsir bilgisi içeren rivayetleri kendilerinden sonrakilere öğretmişlerdir. Etbau't-tabiîn Dönemi'nde ilk tefsir tedvini hareketi başlamıştır. Tedvin devri başladıktan sonra rivayetler eserlerde toplanmıştır.[14] En meşhur rivayet tefsirlerinden bazıları şunlardır:

ESERLER	YAZARLARI
Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli'l-Kur'ân	Muhammed ibn Cerîr et-Taberî (öl. 310/M 923)
Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm	Ebu'l-Leys es-Semerkandî (öl. 373/M 983)
Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm	İbn Kesîr (öl. 774/M 1373)

2. Dirayet Ağırlıklı Tefsirler: Bu tefsirlere re'y veya makul tefsir de denir. Ayet-i kerimeler ve rivayetler yanında dil, edebiyat, felsefe, mantık, tıp vb. bilgilerden istifade eden bu tefsirlerin en meşhurlarından bazıları şunlardır:[15]

ESERLER	YAZARLARI
Mefâtîhu'l-Gayb (et-Tefsîru'l-Kebîr)	Fahreddin er-Râzî (öl. 606/M 1210)
Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl	el-Beydâvî (öl. 685/M 1286)
Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl	en-Nesefî (öl. 710/M 1310)

10. bk. Ömer Müftüoğlu, Bugünün Müslümanının Kur'an'la İletişimi, s. 36.
11. bk. Muhsin Demirci, Tefsir Usulü ve Tarihi, s. 210.
12. Muhsin Demirci, Tefsir Usulü ve Tarihi, s. 239.
13. Ömer Türker, "Mukatil b. Süleyman", DİA, C 31, s. 134.
14. bk. İsmail Cerrahoğlu, Tefsir Usulü, s. 258.
15. bk. İsmail Cerrahoğlu, Tefsir Usulü, s. 259.

Yukarıda verilen ilk dönem tefsirlerinin yanında Türkçe yazılmış bazı tefsirleri de örnek verebiliriz:

1. Ömer Nasuhi Bilmen'in Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meal-i Âlîsi ve Tefsiri adlı kitap güncel, dinî bilgiler ve dinî hükümlerle ilgili bir dirayet tefsiridir.
2. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Hak Dini Kur'an Dili adlı kitap daha çok ilmî, felsefî ve inançlarla ilgili konuları içine alır. Dirayet tefsirine bir örnektir.
3. İsmail Hakkı Bursevi'nin Ruhu'l-Beyân Kur'an Meali ve Tefsiri adlı kitabı tasavvuf ağırlıklı bir tefsirdir.

SIRA SİZDE

Celal Yıldırım'ın "İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri" adlı eserini inceleyerek ilginizi çeken bir konuyu araştırınız, edindiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız.

2.3. Hadis Kitapları

İslam dininin iki temel kaynağından biri de sünnettir. Sünnetin sözlük anlamı tutulan yol, davranış demektir. Terim anlamı ise Hz. Peygamber'in yapmış olduğu, farz ve vacibin dışındaki tavsiye ve öğütlerdir.[16] Hz. Peygamber'in düşünce ve davranış kalıplarını yansıtan sünnet, Kur'an'a göre şekillendiği için bağlayıcıdır. Kur'an-ı Kerim'i daha iyi anlayabilmek ve hayata tatbik edebilmek için Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hadislerine ve uygulamalarına ihtiyaç vardır. Nitekim Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de Ahzab suresi 21. ayetinde şöyle buyuruyor: **"Andolsun, Allah'ın resulünde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır."**

DÜŞÜNELİM-PAYLAŞALIM

"Size iki şey bırakıyorum, onlara sıkı sarıldığınız sürece yolunuzu şaşırmazsınız. Allah'ın kitabı ve Resulü'nün sünneti. "

(Muvatta, Kader, 3.)

Peygamberimizin (s.a.v.) bu hadiste dinî hitabette kullanılacak kaynaklardan hangilerini vurgulamaktadır. Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Peygamber Efendimizin hadisleri Hicri birinci asrın sonuyla Hicri ikinci asrın başlarında sistemli bir şekilde tedvin edilmeye başlanmıştır. Hadisleri ilk tedvin eden kişi İbn Şihab ez-Zuhri'dir. Tedvin devrinin başlangıcında hadisler basit bir sıra ile kitaplarda toplanıyordu. Bu da aranılan bir hadisin bulunmasını zorlaştırıyordu. Hicri ikinci asrın başında "musannef" ismi verilen hadis kitapları oluşturuldu. Bu kitaplardaki her hadis, konusu ile ilgili bölümlerde bulunuyordu.[17]

16. Ahmet Nedim Serinsu, Mehmet Sürmeli, Arif Alkan, vd., MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 334.
17. bk. Talat Koçyiğit, Hadis Tarihi, s. 200.

Tablo 2.1: Hadis Kitaplarının Sistematiğini Gösteren Tablo

TASNİF EDİLEN HADİS ESERLERİNİN YÖNTEMLERİ	KONULARINA GÖRE HADİS KİTAPLARI (ale'l-Ebvab)	MUSANNEFLER	**MUSANNEF** Fıkhi hükümleri içeren, fıkıh konularına göre düzenlenen hadis kitaplarıdır. Sünenlerden farklı olarak bu tür eserlerde sahabe ve tabiunun söz ve işleriyle ilgili bol miktarda haber bulunur. *(Abdullah Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, s.217.)*
			CAMİ Her konudan hadisi ihtiva eden kitaplardır. Hadisler konularına göre tasnif edilmiştir. *(Abdullah Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, s.43.)*
			SÜNEN Fıkhi hükümleri içeren, fıkıh konularına göre düzenlenen hadis kitaplarıdır. *(Abdullah Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, s.280.)*
	RÂVÎLERİNE GÖRE HADİS KİTAPLARI (ale'r-Ri-cal)	MÜSNEDLER	**MÜSNED** Sahabi veya sonraki bir râvînin ismi altında ondan gelen muttasıl merfu hadislerin toplandığı hadis kitabıdır. *(Abdullah Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, s. 358.)*
			MUCEM Hadisin ilk râvî (sahabi) veya son râvîsi (müellifin hocası olan râvî) ismi altında ondan gelen hadislerin toplandığı kitap demektir. Mucem türü kitabın içindeki bilgiler harf sırasına göre (alfabetik olarak) düzenlenmiştir. *(Abdullah Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, s.358.)*

Hadisleri belli bir düzen içinde toplamaya da **tasnif** denmiştir. Tasnif eserlerde hadisler konularına göre bölümlere ayrılmıştır. Bu bölümlere "kitap" denir. Kitaplar da kendi içinde "bâb" adı verilen başlıklara ayrılmıştır. Ayrılan bu başlıkların altında o konuyla ilgili hadisler yer alır. Konularına göre yazılan kitaplara cami, sünen, musannef gibi isimler verilmiştir.[18]

Mucem ve müsned adı verilen kitaplarda hadisler sahabi râvîlere göre sınıflandırılmıştır. Ebu Hureyre'nin (r.a.) rivayet ettiği hadisler Ebu Hureyre ismi altında, İbn-i Abbas'ın (r.a.) rivayet ettiği hadisler de İbn-i Abbas ismi altında bulunur.[19] Mucem kitaplarda râvîlerin sıralaması alfabetik, müsnedlerde karışıktır.

Hicri üçüncü asırda hadisleri kitaplarda toplama faaliyeti daha da hızlandığı için bu asır "hadisin altın çağı" olarak kabul edilir.[20] Kütübisitte adı verilen altı temel hadis kitabıda bu yüzyılda yazılmıştır. İçinde Hz. Muhammed'den (s.a.v.) nakledilen sahih hadisler toplanmıştır.

18. bk. Talat Koçyiğit, Hadis Tarihi, s. 210-213.
19. bk. Talat Koçyiğit, Hadis Tarihi, s. 233.
20. Hadislerle İslam, C 1, s. 73.

Tablo 2.2: Kütübisitte Olarak Tanımlanan Kitaplar ve Yazarları

ESERLER	YAZARLARI
el-Câmiu's-Sahih	BUHÂRÎ, Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrâhim el-Cu'fi (öl. 256/M 870)
el-Câmiu's-Sahih	MÜSLİM, Ebu'l-Hüseyin el –Kuşeyrî en Nisaburî Müslim b. El-Haccac(öl. 261/M 875)
es-Sünen	EBU DAVUD, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâj es-Sicistânî el-Ezdî (öl. 275/M 892)
es-Sünen	TİRMİZÎ, Ebu Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre es-Sülemî (öl. 279/M 892)
es-Sünen	NESÂi ,Ahmed b. Şuayb (öl. 303/M 915)
es-Sünen	İBN MACE, Ebû Abdillah Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî (öl. 273/M 887)

İman, ibadet, muamelat, İslam ahlakı ve adabı konularında kaynak olarak Ebu Zekeriyya en-Nevevî'nin Riyâzü's-sâlihin adlı eseri kullanılabilir.[21] Ayrıca, Diyanet İşleri Başkanlığının hazırladığı yedi ciltten oluşan "Hadislerle İslam" adlı eser de dinî hitabette yararlanılan kaynak kitaplar arasında yer alır.

Aranan bir hadisin daha kolay bulunmasını sağlamak amacıyla bazı kitaplar yazılmıştır. Etraf kitapları bunların başında gelir. Etraf kitapları belirli hadis kitapları esas alınarak hazırlanan fihristlerdir. Baş tarafını veya tamamını hatırlatan bir kısmını vererek hadisin geçtiği kitapları gösterir. Bazı kitaplardaki hadislerin etrafları alfabetik sıraya konarak yapılmıştır.[22]

Etraf kitaplarının yanı sıra "el-Mu'cemü'l-Müfehres li-Elfazi'l-Hadisi'n-Nebevi" isimli eser Kütübitisa'daki kitapların kelime fihristi olarak hazırlanmıştır. Hadislerin hangi kitapta geçtiğini göstermesi bakımından tercih edilen ve en çok kullanılan bir eserdir. Kitap Fransızca "Concordance et İndices de la Tradition Musulmane", Arapça "el-Mu'cemü'l-Müfehres li-Elfazi'l-Hadisi'n-Nebevi" şeklinde anılmış, kısaca "Concordance" (Konkordans) ve

BİLGİ KUTUSU

SAHÎHÂN

Buhârî ve Müslim'in kısaca sahih diye bilinen el-Câmiu's-Sahih isimli eserlerinin ortak adına denir.

(Abdullah Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, s. 269.)

KÜTÜBİERBAA

Kütübisitte'de bulunan Ebu Davud, Nesâi, İbn Mâce ve Tirmizî nin es-Sünen isimli hadis kitaplarının dördüne birden denir.

(Abdullah Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, s. 157.)

KÜTÜBİTİSA

Kütübisitte'ye eklenen üç hadis kitabıyla birlikte (Darimi'nin es-Sünen'i, İmam Malik'in Muvatta'ı, İmam Ahmed'in el-Müsned'i) İslam âleminde meşhur olmuş dokuz hadis kitabına denir.

(Abdullah Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, s. 158.)

MUVATTA

İmam Malik b. Enes'in (ö. 179/ M 795) fıkhi konuları esas alarak hazırladığı hadis kitabıdır.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 254.)

21. bk. Riyâzü's-Sâlihîn, C 1, s. 7.
22. bk. Abdullah Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, s. 352.

“el-Mu’cemü’l-Müfehres” diye meşhur olmuştur.[23] Bu eser sekiz cilt olarak hazırlanmıştır.

el-Mu’cemu’l-Müfehres’in ilk yedi cildinde hadislerin kelime fihristi vardır. Sekizinci cildi özel isimlere ayrılmıştır. Burada şahıs, yer, sure ve ayet fihristleri bulunur. Hadiste geçen bir şahsın, bir yerin, bir surenin ismine veya bir ayetin yerine bakarak da hadisin Kütübitisa’da yer alıp almadığı, yer alıyorsa hangi kitapta geçtiği bulunabilir.[24]

Kütübitisa’da bulunan kitapların her biri için kısaltmalar kullanılmıştır. Bu kısaltmalar her sayfanın altında bulunur. Kitap kısaltmasından sonra gelen kelime söz konusu kitaptaki ana bölüm yani kitap ismidir. Daha sonra gelen rakam Sahih-i Müslim ve Muvatta-ı Malik için ana bölümdeki hadis numarasını, diğerlerinde ise bâb numarasını gösterir.

Dinî hitabette kullanacağımız hadisleri seçmeden önce sunulacak konu belirlenir. Konuyla ilgili hadisler hedef kitlenin ihtiyaçları, sosyo-kültürel durumu gözönüne alınarak sahih kaynaklardan seçilerek kulanılır.

Hadisteki bir kelimeden yola çıkarak hadisin hangi kitapta yer aldığını ve nasıl bulunduğunu bir örnekle görelim:

Aranan hadis

إِنَّ اللّٰهَ لاَ يَنْظُرُ إِلَى صُوَرِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ وَلٰكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ ●

“Allah sizin dış görünüşlerinize ve mallarınıza bakmaz, o sizin kalplerinize ve amellerinize (işlerinize) bakar.”[25]

Bu hadisin sadece إِنَّ اللّٰهَ لاَ يَنْظُرُ kısmının hatırlandığını düşünelim. Burada يَنْظُرُ fiilinin sülasi olarak نظر kökü kullanılır.

1.cilt ابد – حى	2.cilt حب – سنر	3.cilt سنم – طعم	4.cilt طعم – غهر
5.cilt غمز – كرم	6.cilt كرم – نكل	7.cilt نكل – يوم	8.cilt فهارس

Hadislerde geçen kelimelerin sülasi kökleri, el-Mu’cemü’l-Müfehres li-Elfazi’l-Hadisi’n-Nebevi adlı eserde madde başlığı yapılmıştır.

Buna göre نظر fiili 6. ciltte bulunmakta ve 485. sayfadan başlamaktadır. Aranan hadisin ise 486. sayfanın sol alt köşesinde yer aldığı görülür.

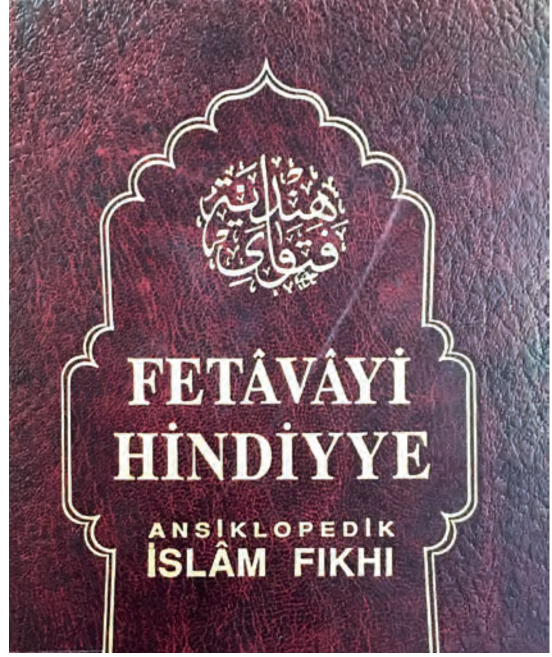
Hadisin sonundaki mim harfi Müslim’in Sahih kitabını anlattığı sayfanın altında bulunan açıklamadan anlaşılır. Hadisin, Müslim’in Sahih kitabında Birr babında 33. hadis olarak yer aldığı görülür.

23. bk. İbrahim Hatiboğlu, “el-Mu’cemü’l-Müfehres li-Elfazi’l-Hadisi’n-Nebevi”, DİA, C 30, s. 347.
24. bk. Abdullah Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, s. 355-356.
25. Müslim, Birr, 33.

2.4. Fıkıh Kitapları

İslam hukuku ilminin diğer adı olan **fıkhın** sözlük anlamı derin anlayış, kavrayış, bir şeyi en ince ayrıntısına kadar bilme demektir. Terim anlamı ise İslam dininin ibadet ve cezalarla ilgili hükümlerini Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in sünnetinden ayrıntılı delillerle çıkarıp bilmek demektir.[26] Fıkıh, Müslümanların Allah'a (c.c.), insanlara ve diğer canlılara karşı sorumluluklarını anlatmaya ve açıklamaya çalışan bir ilimdir. Zamanla fıkıh ilmi ihtiyaçtan dolayı füru yani ilmihal olarak Müslümanların hayatına girmiştir.

İslam'ın ilk devirlerinde fıkıh tabiriyle bütün dini bilgileri bilme kastedilmekteydi. Hicri ikinci asrın ortalarından itibaren fıkıh, sadece ameli hayatı kapsayan bir ilim dalı hâline geldi. Fıkıh; ibadet, muamelat, ukubât, münakahat ve feraiz konularını içine alır.

Görsel 2.7: Fıkıh kitapları amelî hayatı anlatan kaynak kitaplardandır.

DÜŞÜNELİM-PAYLAŞALIM

"Allah, hakkında hayır dilediği kimseye din hususunda büyük bir anlayış (kabiliyet) verir."

(Buhârî, İlim, 13.)

Hadis-i şerifte geçen din anlayışı ifadesi ile sizce ne kastedilmiştir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Ebu'l-Fazl el-Mevsılî'nin (öl. 683/M 1284) el-Muhtar'ı Ebu Hanife'nin görüşleri esas alınarak yazılmış bir muhtasardır ve yine müellifi tarafından el-İhtiyâr li-Ta'lîli'l-Muhtâr adıyla şerh edilmiştir.[27] Bu kitap taharet (temizlik) bölümüyle başlar, feraiz (miras) konusuyla biter.

İlk dönem fıkıh kitaplarından bazıları şunlardır:

ESERLER	YAZARLARI
er-Risale	İmam Şafii (öl. 204/M 820)
Hidaye	Burhânüddin Ali Merginânî (öl. 593/M 1197)
el-İhtiyâr li-Ta'lîli'l-Muhtâr	Mevsılî, Abdullah b. Mahmûd (öl. 685/M 1284)

Günümüzde ilmihal kitapları İslam dinindeki ibadet ve hükümleri anlatması açısından önemli bir yere sahiptir. Dinî hitabet yapacak bir kişi ilmihal kitaplarından da faydalanır.

26. bk. Ahmet Nedim Serinsu, Mehmet Sürmeli, Arif Alkan, vd., MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 95.
27. bk. Ahmet ÖZEL, "Hanefî Mezhebi", DİA, C 16, s. 21-27.

Günümüz ilmihal kitaplarından olan Diyanet Vakfının hazırlamış olduğu ilmihalde akaid, ibadetler, haramlar ve helâller, aile hayatı, ticari ve sosyal hayat konuları yer almaktadır. Bunların yanında günlük hayatı kuşatan bütün dinî ve fıkhî konu ve problemler dinin asli kaynaklarına ve genel kabul görmüş bilimsel metotlara bağlı kalınarak ele alınmıştır.

Günümüz ilmihal kitaplarından bazıları şunlardır:

ESERLER	YAZARLARI
İslam Dini	Ahmet Hamdi Akseki
İslam İlmihali	Ömer Nasuhi Bilmen
Nimet-i İslam (Büyük İslam İlmihali)	Mehmed Zihni Efendi

2.5. Kelam Kitapları

Kelam ilminin konusu İslam dininin inanç esaslarıdır. İnsanlara doğru inancın ne olduğunu, dünya ve ahiret mutluluğuna nasıl ulaşılacağını göstermeye çalışır.[28] Kelam kitaplarında itikadi mezheplerin düşünceleri ve tarihi ile ilgili konular da yer alır.

Dinî hitabet için kelam kitaplarından yararlanılırken ehl-i sünnet ve'l cemaat inanç esaslarına uygun görüşlerin yer aldığı ilk dönem kitapları tercih edilir.

İlk dönem kelam kitaplarından bazıları şunlardır:

ESERLER	YAZARLARI
Fıkh'ül-Ekber	İmamı Azam Ebu Hanife (öl. 150/M 767)
Kitabü't-Tevhid	Ebu Mansur el-Mâturidî (öl. 333/M 944)
İslam Akaidi	Nesefi (öl. 508/M 1115)

Günümüzde Türkçe yazılmış kelam kitaplarından bazıları şunlardır:

ESERLER	YAZARLARI
Yeni İlmi Kelam	İsmail Hakkı İzmirli
İslam Akaidi	Şerafettin Gölcük
Allah İnancı	Bekir Topaloğlu

2.6. Siyer Kitapları

Dinî hitabette kullanılacak kaynak kitaplardan birisi de siyer kitaplarıdır. **Siyer**in sözlük anlamı; yol, gidiş, hâl ve hareket, yaşayış tarzıdır. Terim olarak Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hayatını, onun yaşayış biçimini, niteliklerini, ahlakını, gazalarını anlatan bir ilim dalıdır.[29]

İlk dönem siyerleri vesikalar hâlinde iken sonraları kitaplaştırılmıştır. Bilinen ilk siyer kitabı Hicri ikinci asırda İbn İshak tarafından yazılmıştır.

Dinî hitabet için siyer kitaplarından yararlanırken ilk dönem kitapları tercih edilir.

28. bk. Yusuf Şevki Yavuz, "Kelam", DİA, C 25, s. 197.
29. bk. Ahmet Nedim Serinsu, Mehmet Sürmeli, Arif Alkan, vd., MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 332.

İlk dönem siyer kitaplarından bazıları şunlardır:

ESERLER	YAZARLARI
Sîretü İbn İshâk	İbn İshak (öl. 151/M 768)
es-Siretün-Nebeviyye	İbn Hişam (öl. 218/M 833)
Et-Tabakatü'l-Kübrâ	İbn Sa'd (öl. 230/M 845)

Günümüz siyer kitaplarından bazıları şunlardır:

ESERLER	YAZARLARI
Hazreti Muhammed ve Hayatı	A. Himmet Berki (öl. 1976) Osman Keskioğlu (öl. 1989)
Hz. Muhammed (s.a.v.) ve İslamiyet	M. Asım Köksal (öl. 1998)
İslam Peygamberi	Muhammed Hamidullah (öl. 2002)

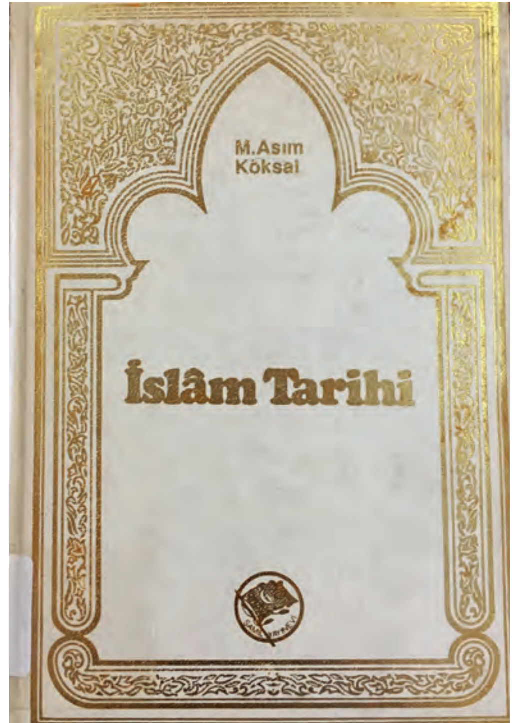
2.7. İslam Tarihi Kitapları

İslam tarihi Hz. Muhammed'e (s.a.v.) ilk vahyin gelmesinden günümüze kadarki zamanı kapsar. İslam tarihinin kaynakları arasında hadisler, siyer ve megazi kitapları büyük yer tutar.

Bu kitaplar İslam'ın ilk yıllarından itibaren Müslümanların yaşadığı olaylar hakkında bilgi verir. Dinî hitabet yapacak kişinin bu kitaplardan faydalanması önemlidir.

Asr-ı Saadet Devri, Dört Halife Dönemi gibi sadece belli bir dönemi anlatan kitaplar olduğu gibi ansiklopedik kaynak niteliğinde olan İslam tarihi kitapları da vardır. İbn Kesir'in "el-Bidaye ve'n-Nihaye" ve Muhammed b. Cerir Taberi'nin "Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk" adlı eserleri ilk dönem kaynaklarındandır.

Günümüzde Türkçe yazılmış İslam tarihi kitaplarına İhsan Süreyya Sırma'nın "Müslümanların Tarihi", Adnan Demircan'ın "İslam Tarihinin İlk Dönemi", Âdem Apak'ın "Ana Hatlarıyla İslam Tarihi" M. Asım Köksal'ın ansiklopedi özelliğine sahip "İslam Tarihi" adlı eserini sayabiliriz.

Görsel 2.8: İslam tarihi kitaplarından bir örnek

DÜŞÜNELİM-PAYLAŞALIM

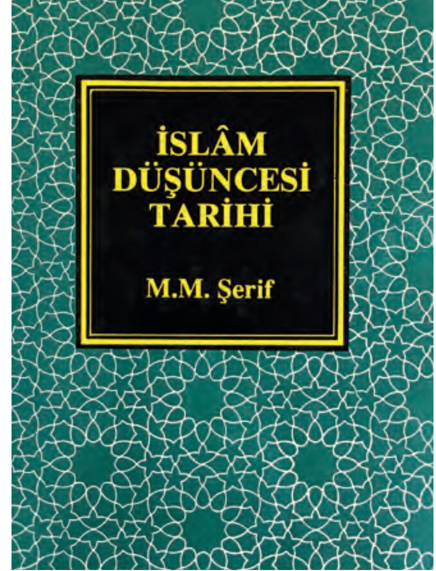
"Sizden önce (ki milletlerin başından) nice olaylar gelip geçmiştir. Yeryüzünde gezin dolaşın da yalanlayanların sonunun nasıl olduğunu bir görün."

(Âl-i İmrân suresi, 137. ayet.)

Ayette geçen tavsiyelerin dinî hitabetteki yeri ne olabilir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

2.8. Bilimsel ve Kültürel Kitaplar

Dinî hitabette bilimsel ve kültürel kitapların kullanılması hedef kitleyi ikna ve yapılan konuşmanın başarısı açısından gereklidir. Hatip yapacağı konuşma için dinî kaynaklar yanında felsefe, sosyoloji, psikoloji, tıp vb. alan kitaplarının bilgilerine de ihtiyaç duyar. Ancak bu sayede Kur'an'ın ve Hz. Peygamber'in öğretilerini çağın dilini, üslubunu kullanarak ifade etmek mümkün olur.

Görsel 2.9: Bilimsel ve kültürel kitaplar önemli kaynak kitaplardandır.

Toplumda yerleşmiş hurafeler ve sonradan dine sokulmuş bidat ve uygulamalar konusunda topluluğu bilgilendirmek için sosyal antropolojiden haberdar olunmalıdır. Güneş tutulması, ay tutulması, deprem gibi doğa olayları hakkında yanlış bilgilerden toplumu arındırmak için bilimsel kitaplar kullanılır.

Sosyoloji konusunda İbn Haldun'un "Mukaddime", psikoloji alanında Gazali'nin "el-Munkiz mine'd-Dalal" (dalaletten kurtuluş), felsefe alanında İbn Rüşd'ün "Tehafüt et-Tehafüt (tutarsızlığın tutarsızlığı)", antropoloji hakkında Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın "Marifetname" isimli eserlerine başvurulabilir. Ayrıca günümüzde yazılmış bilimsel ve kültürel kitaplardan da faydalanılır.

Türkçe, Arapça ve Osmanlıca sözlükler de dinî hitabette kullanılacak yardımcı kitaplardandır. Türkçe sözlük için Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğü, Arapça sözlük için de Mevarid kullanılabilir.

Millî Eğitim Bakanlığının hazırladığı Dinî Terimler Sözlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığının hazırladığı Dinî Kavramlar Sözlüğü ve Türkiye Diyanet Vakfının hazırladığı İslâm Ansiklopedisi'nden de kaynak olarak yararlanılır.

NOT EDELİM

"... hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"

(Zümer suresi, 9. ayet.)

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcüğü yazınız.

1. "es-Sîretü'n-Nebeviyye" isimli eseri .... yazmıştır.
2. İslam'a ait dinî kaynakların temeli .... dayanır.
3. "Mu'cemü'l Müfehres li Elfazi'l-Kur'ani'l-Kerim" adlı eser, Kur'an-ı Kerim'in en bilinen .... kitaplarından birisidir.
4. Hadis kitaplarında, hadislerin konularına göre ayrıldığı bölümlere .... denir.

B) Aşağıdaki tabloda verilen kavram ve tanımları eşleştirerek doğru harfi parantez içine yazınız.

5.

Harf	*Tanımlar*	*Kavramlar*
a	"Kapalı bir şeyi açma, bir manayı açığa çıkarma, bir şeyi açıklama" olarak tarif edilen bilim dalıdır.	( ) Kütübisitte
b	İçinde Hz. Muhammed'den (s.a.v.) nakledilen sahih hadislerin toplandığı altı temel hadis kitabına verilen isimdir.	( ) Tefsir
c	İslam dininin ibadet, cezalar ve muamelat gibi ilgili hükümlerini Kur'an-ı Kerim ve sünnetten ayrıntılı delillerle çıkarıp ortaya koyan bilime denir.	( ) Mukaddime
ç	İbn Haldun'un sosyoloji alanında yazdığı eserdir.	( ) Fıkıh

C) Aşağıdaki soruların cevabını boş bırakılan alana yazınız.

6. Kur'an-ı Kerim'in sonunda hangi surenin hangi sayfada yer aldığını, surelerin kaç ayet olduğunu gösteren fihrist bulunmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'in sonunda kaç çeşit fihrist bulunur? Bu bölümlerin işlevini yazınız.

....
....

7. Hz. Peygamber'in hadislerini nakleden, rivayet eden kimselere râvî denir. Hadis kitapları da râvîlerine göre ve konularına göre tasnif edilmiştir.
Râvîlerine göre hadis kitapları nasıl adlandırılır? Açıklayınız.

....
....

8. Siyer-i Nebi'nin konusu nedir? Açıklayınız.

....
....

Ç) Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

9. I. Klasik kaynaklar öncelikle seçilir.
II. Siyer konusunda müsteşriklerin eserleri öncelikle seçilir.
III. Vahiy merkezli ve bütünleştirici olan bilimsel kitaplar seçilir.

Yukarıdakilerden hangisi ya da hangileri dinî hitabette kaynak seçiminde dikkat edilmesi gereken hususlardır ?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) I ve III

1o. I. İçinde yer aldığı konudaki bağlamından koparmadan,
II. Sadece tercüme olan eserlerden,
III. Hedef kitlenin ihtiyaçları gözönüne alınmadan,

Yukarıdakilerden hangisi ya da hangileri dinî hitabette ayet ve hadislerden yararlanma biçimidir. ?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) II ve III

11. Aşağıda isimleri verilen hadis kitaplarından hangisi Kütübisitte içinde yer alır?

A) İmam Malik, Muvatta

B) ez-Zühri, el-Megazi

C) İmam Ahmed, el-Müsned

D) Tirmizî, es-Sünen

E) Darimi, es-Sünen

12. Aşağıdakilerden hangisi kaynak olarak kullanılacak siyer kitaplarından değildir?

A) Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi

B) İbn İshak, Sîretü İbn İshâk

C) Mefâtîhu'l-Gayb Fahreddin er-Râzî

D) İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ

E) İbn Hişam, es-Sîretü'n-Nebeviyye

3. ÜNİTE

VAAZ UYGULAMALARI ve DEĞERLENDİRMELERİ

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Vaaz ve vaiz kavramlarından ne anlıyorsunuz? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Peygamberler birer vaiz kabul edilebilir mi? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
3. Vaaz hazırlarken ve sunarken nelere dikkat edilmelidir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
4. Dinlediğiniz ve okuduğunuz vaaz örneklerini arkadaşlarınızla paylaşınız.
5. İyi bir vaizin dinleyicileri etkileyebilmesi için neleri göz önünde bulundurması gerekir? Sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

الله جل جلاله

محمد

بسم الله الرحمن الرحيم

1. ÖRNEK VAAZ İNCELEME VE DEĞERLENDİRME

İlk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem (a.s.) ile başlayan öğüt ve nasihat, son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.) ile devam etmiştir. Hz. Peygamber'den sonra da insanları doğruya yönlendirme görevini âlimler ve vaizler devralmıştır. Bu görev sonsuza kadar devam edecektir.

Hitabet topluluklar karşısında güzel ve düzgün söz söylemedir. **Vaaz** ise dinî bilgi, duygu, düşünce ve hükümlerin anlaşılır ve doğru bir şekilde aktarılma sanatıdır.[1]

Görsel 3.1: Camide yapılan bir vaaz

Cami ve mescit gibi toplu hâlde ibadet edilen yerlerde yapılan dinî hitabete **vaaz**, bu işi yapan kimseye de **vaiz** denir.[2] Vaiz öğüt veren, nasihat eden anlamına da gelmektedir. Yunus suresi 57. ayette ise; **"Ey insanlar! Size Rabb'inizden bir öğüt, göğüslerde olan sıkıntılara bir şifa ve inananlara bir kılavuz ve rahmet gelmiştir."** buyrulmuştur. Cami içinde vaizin oturarak konuşmasını yaptığı bölüme **vaaz kürsüsü** denir.

Allah Teâlâ, Nahl suresi 125. ayette Hz. Peygamber'e insanları dine hikmetle, güzel öğütle ve en güzel usulle davet etmesini emretmektedir. Bazı ayetlerde muhtelif emir ve yasaklar zikredilerek çeşitli bilgiler verildikten sonra bunlarla Allah'ın (c.c.) insanlara nasihat ettiği belirtilmektedir. Yine Nisâ suresi 63, Kaf suresi 45 ve Zariyat suresi 55. ayetlerde, Resul-ü Ekrem'e de (s.a.v.) çevresindekilere vaaz ve nasihatte bulunması emredilmektedir.[3]

Peygamber Efendimiz اَلدِّينُ النَّصِيحَةُ *"Din nasihattir... "*[4] buyurmuştur. Nasihat kelimesinin "samimiyet" manasının da bulunduğu bilinmektedir. Dolayısıyla vaazın ancak samimi duygu ve niyetlerle gerçekleştirilmesi gerekir.

Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) İslam'ın ilk vaizidir. Yüce Allah'tan Müddesir suresinin 1 ve 2. ayetlerinde ***"Ey bürünüp sarınan (Resulüm) kalk uyar..."*** Hicr suresi 94. ayetindeki ***"Sana emir olunanı açıkça söyle ve ortak koşanlardan yüz çevir."*** emirleriyle İslam'a davetin açıktan açığa yapma görevini almıştır. Şuara suresi 214. ayetindeki ***"...en yakın akrabalarını uyar."*** emriyle ise davetin başlangıç noktası belirlenmiştir.[5]

NOT EDELİM

"Sizler yardım görüp düşmanlarınıza galip gelecek, ganimetler elde edecek ve birçok beldeler fethedeceksiniz. Sizden kim bu vakte erişirse, Allah'tan korksun, marufu (iyiliği) emredip münkerden (kötülükten) nehyetsin (sakındırsın)... "

(Tirmizî, Fiten, 70.)

1. İsmail Lütfi Çakan, Dinî Hitabet, s. 15.
2. Mehmet Faruk Bayraktar, Türkiye'de Vaizlik, s. 69.
3. bk. Hasan Cirit, "Vaaz", DİA, C 42, s. 404-407.
4. Müslim, İman, 95.
5. Ömer Öztop, Kaynaklarıyla Mü'minlere Vaazlar, s. 16-17.

İnsanları dünya ve ahiret saadetine ulaştırmak için gönderilen İslam dininin hükümlerini, ahlaki prensiplerini gönüllere yerleştirmek için uygun zaman, yer ve ortamlarda vaaz yapılması lazımdır. Vaazların eğitim metotlarına uygun bir şekilde uzman, bilgili ve yetkili kimselerce yapılması da bir zorunluluktur.

أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْــــمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ * وَعَلٰى اٰلِهِ وَاَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ *

صَلُّوا عَلٰى رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ * صَلُّوا عَلٰى شَفِيعِ ذُنُوبِنَا مُحَمَّدٍ * صَلُّوا عَلٰى طَبِيبِ قُلُوبِنَا مُحَمَّدٍ *

رَبِّ اشْرَحْ لِى صَدْرِى * وَ يَسِّرْ لِى أَمْرِى * وَ احْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِى * يَفْقَهُوا قَوْلِى * وَأُفَوِّضُ أَمْرِى إِلَى اللّٰهِ * إِنَّ اللّٰهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ *

رَبِّ زِدْنِى عِلْماً وَ فَهْماً * وَ أَلْحِقْنِى بِالصَّالِحِينَ * سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَا إِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَا * إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ * سُبْحَانَكَ لاَ فَهْمَ لَنَا إِلاَّ مَا فَهَّمْتَنَا * إِنَّكَ أَنْتَ الْجَوَّادُ الْكَرِيمِ... **(Vaaz Duası)**

اَلْأَوَّلُ اَللّٰهُ * وَ الْاٰخِرُ اَللّٰهُ * وَ الظَّاهِرُ اَللّٰهُ * وَ الْبَاطِنُ اَللّٰهُ * فَمَنْ كَانَ فِى قَلْبِهِ اَللّٰهُ * فَمُعِينُهُ فِى الدَّارَيْنِ اَللّٰهُ * وَمَنْ كَانَ فِى قَلْبِهِ غَيْرُ اللّٰهِ * فَخَصْمُهُ فِى الدَّارَيْنِ اَللّٰهُ * لَآ إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ الْمُبِينُ * مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ صَادِقُ الْوَعْدِ الْأَمِينُ * وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ.

أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْـــمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ : "وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعاً وَلَا تَفَرَّقُوا... "

قَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ: اَلْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ، يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضاً *

Girmeden tefrika bir millete düşman giremez.
Toplu vurdukça yürekler onu top sindiremez.

(Mehmet Akif Ersoy, Safahat, Süleymaniye Kürsüsünde, s. 184.)

Görsel 3.2: Mehmet Akif ERSOY'un şiirinden bir bölüm

Millî şairimiz Mehmet Akif Ersoy, Kurtuluş Savaşı yıllarında Anadolu'yu dolaşarak millî birlik ve beraberliği sağlamak, hürriyet ve bağımsızlık mücadelesini kazanmak için cephede savaşan Mehmetçiğe vaazlarıyla destek vermiş, bunda da büyük ölçüde başarılı olmuştur. Mehmet Akif Ersoy'un **"Mev'iza"** adlı vaazlarından Kastamonu'da 10 Aralık 1920 (H 1336) Cuma günü yapmış olduğu bir örnek yazarlar tarafından kısaltılarak aşağıda verilmiştir.

Mev'iza; (Vaazın nasihat bölümü)

Vaazın tefsiri ve açıklaması

Müslümanlar Allah'ın (c.c.) kitabına, Resullullah'ın (s.a.v.) sünnetine sarılmaktan vazgeçeli basiret nimetinden mahrum kaldı. İyiliği, kötülüğü ayıramaz oldu. Diyanet, kavmiyet, iklim, lisan, muhit, ahlak, anane itibariyle kendisine hiç benzemeyen, aksine büsbütün yabancı olan milletleri körü körüne taklide başladı. Bu konuda Hz. Muhammed (s.a.v.) *"Herhangi bir millete benzeyen, onlardandır."*[6] ve *"Siz, sizden öncekilere karış karış, adım adım uyacaksınız. O kadar ki, şayet onlar bir ... deliğine girecek olsalar, siz de onların peşinden oraya gireceksiniz..."*[7] *buyuruyor.*

Ara sıra "Yahu! Nereye gidiyorsunuz? Bu tuttuğunuz yolun sizi nereye sürükleyeceğini biliyor musunuz? İşte bu benim yolumdur ki dosdoğrudur, hiç şaşmak bilmez. Siz ancak bu yolu tutunuz; sağa sola sapan öteki yollara uymayınız. Sonra Cenab-ı Hakk'ın yolundan ayrılmış olursunuz şeklindeki ilahi ihtarları unuttunuz mu?" diyenler oldu ise de kulak asan olmadı... Halbuki Cenâb-ı Allah Âl-i İmrân suresi 103. ayet-i kerimesinde buyuruyor ki: **"Hep birlikte Allah'ın ipine (Kur'an'a) sımsıkı sarılın. Parçalanıp bölünmeyin..."**

Öyle ya, İslam ümmeti histen, hareketten mahrum olmasaydı asırlardan beri almakta olduğu felaket derslerinden uyanmaz mıydı? Aklını başına toplayarak kendisini her yandan kuşatan esaret, sefalet zincirini kırıp atmaz mıydı? Atalarımızın ne kıymetli sözleri vardır: "Bin nasihatten bir musibet yeğdir." derler. Biz bir musibet değil, binlercesini gördük. Meğer gerek kişiler gerek milletler için dünyada en büyük musibet varsa o da uğradığı musibetlerden ibret alamayacak kadar duygusuz olmak imiş!

Ey Cemaat-i Müslimin!

Hâle bakınız, geçmişi şöyle bir gözünüzün önüne getiriniz. Şayet dünyanın öteki yarılarında, Afrika'da, Asya'nın içlerinde, Filipin Adalarında, daha bilmem nerelerde yaşamakta olan Müslümanların ne zelil, ne sefil, ne hakir bir ömür geçirmekte olduklarını; bunların sömürgeciler tarafından ne gibi işkencelere maruz kaldıklarını bilmiyorsanız, bari Anadolu'daki, Rumeli'deki kardeşlerimizin başlarından devamlı geçip durmakta olan felaketleri düşününüz...

Müslümanlığı bir iki farzı, o da yarım yamalak olmak suretiyle, eda etmekten ibaret sanıyorsunuz... Müslümanlıkla hiçbir zaman birleşmeyecek, İslam'a sonradan yığın yığın girmiş kötülükler, âdetler, sürü sürü rezillikler görerek hayretler içinde, dehşetler içinde kalırsınız.

Ey Cemaat-i Müslimin!

Belki duymuşsunuzdur. Hz. Ayşe (r.a.) validemizden Peygamberimizin (s.a.v.) yüksek ahlaklarını kısaca beyan buyurmalarını rica etmişler.

Müminlerin annesi de:

"Kur'an okuduğunuz yok mu? İşte o Nebiyy-i Muazzamanın ahlakı baştan başa Kur'an idi."[8] buyurmuşlar. Yani Peygamberimizin (s.a.v.) bütün hareketleri, duruşları tamamıyla Kitabullaha uygundu. Ona zerre kadar aykırı düşecek hiçbir tavrı, hiçbir hâli görülmemişti, yoktu.

Ümmet için Peygamber' ini örnek tanımak; onun ahlakını, onun yolunu, kendisini örnek edinmek, lazım değil midir? Elbette lâzımdır. O hâlde bizler **"...Yoksa sizler Kitabullah'ı bir kısmına iman ediyorsunuz da diğer kısmını inkâr mı ediyorsunuz?..."**[9] şeklindeki ilahi

6. Ebu Davud, Libas, 4.
7. Buhârî, İ'tisam, 9.
8. Müslim, Müsafirin, 139.
9. Bakara suresi, 85. ayet.

azarlamaya hedef olmamak için aklımızı başımıza almalıyız. Demin dediğimiz gibi dinin bir bütün olduğunu ve bu bütünü dağıtıp iki üç cüzüne (bölümüne) sarılmakla tam Müslüman olamayacağımızı kafalarımıza iyice yerleştirmeliyiz.

Namazlar, zekâtlar, oruçlar, haclar İslam vatanını müdafaa için hazırlıklar, cihatlar; ayrılıklardan, kötülüklerden çekinmeler; birlikler, kardeşlikler, birbirine karşı merhametler, şefkatler, fi-sebilillah yardımlar... hepsi ayrı ayrı farzdır, ayrı ayrı borçtur. Namaz kılmakla zekat borcu ödenmez.

Müslümanlar arasında ayrılık çıkaran bir adama, verdiği zekât hiçbir zaman Allah'ın (c.c.) azabına karşı kurtuluş bedeli olmaz. Kısacası biz takatimiz yettiğince çalışacağız…

İslam kolaylık dinidir. Aleyhisselâtü vesselam Efendimiz, *"Din kolaylıktır. Dini aşmak isteyen kimse ona yenik düşer..."*[10] buyuruyorlar. Müslümanların mükellef olduğu gerek mali gerek bedenî bütün ibadetler tetkik edilse görülür ki hep onun menfaatine, kendi iyiliğinedir. Yoksa Cenab-ı Allah bir kimseden karşılık beklemez. Senin, benim, şunun bunun hepimizin ibadetinden de itaatimizden de tamamen müstağnidir. Biz o ibadetlere, o itaatlere muhtacız. Her gün tekrar tekrar İhlas suresini okuruz "Allahüssamed" deriz. "Samed" ne demektir, biliyor musunuz? Kendisi hiçbir şeye muhtaç değildir, bütün kâinat her hususta ona muhtaçtır, demektir.

İyice bilmelisin ki, senin insan olabilmen için, insanca ölüp gitmen için hakiki Müslüman olmandan başka çare yoktur. … Öldüğü zaman kendisi Allah'ına (c.c.) güle güle, sevine sevine gidecek, arkada kalanları da "Pek namuslu, pek hayırlı bir insan kaybettik!" diye ağlatacak bir şekilde yaşamak icap eder, yoksa:

"Ne kendi eyledi rahat, ne halka verdi huzur

Yıkıldı gitti cihandan, dayansın ehli kubur!" dedirtmek değil. …

Allah (c.c.) cümlemizi böyle bir akıbetten korusun. Amin!

Ey Cemaat-i Müslimin!

Böyle, yalnız dua ile iş bitmez. Öyle olsa idi, Aleyhisselâtü vesselam Efendimiz ashabı kiramını toplar, İslam'ın selameti, saadeti adına ne yapılmak lazımsa hepsini Cenab-ı Hak'tan niyaz ederek onlara da "amin" dedirtirdi. Hâlbuki öyle yapmadı.

Allah'ın (c.c.) en sevgili kulu, en son ve en muhterem peygamberi olan Nebiyy-i Muazzam; dini, Kelimetullahı yükseltmek için hiçbir an din yolunda mücadeleden, fedakârlıktan geri durmadı. Ömr-ü saadetleri ibadet içinde, itaat içinde, din yoluna mücadele içinde, hareketler içinde çalışmalarla geçti.

Medine-i Münevvere'yi düşman hücumundan kurtarmak için kazılan hendeğe ilk kazmayı vuran, kendileri olmuştu.

Ashab-ı güzin efendilerimiz içinde yalnız başına o zamanki orduları donatabilecek kadar zenginler varken ve bu zenginlerin her biri Peygamberimizin (s.a.v.) uğrunda malının son parçasına kadar feda etmeyi cana minnet bilirken o Resul-i Muhterem kimseden bir şey istemedi. Elindekini, avucundakini ihtiyaç sahiplerine verdiği için kendisinin eşleri ile aç yattıkları çok zamanlar olmuştu.

Geceleri sabahlara kadar ilahi huzurdan ayrılmayan, gece namazları kılan Peygamber (s.a.v.) gündüzleri ümmetin işleri ile (muamelatıyla) uğraştıktan başka Medine'nin en ücra köşesindeki fakir bir hastanın ayağına gider, hatırını sorar, bir ihtiyacı varsa gidermeye çalışırdı.

10. Buhârî, İman, 29; Nesâî, İman, 28.

Ne yazık ki bizler dinin ruhunu, Aleyhisselâtü vesselam Efendimizin ahlakını, sahabe-i kiramın yolunu, siyasetini tamamen unutmuşuz. Bir kere olsun aklımıza getirmiyoruz. Bu konuda Cenâb-ı Peygamber bizi uyarmıştır. Peygamber Efendimiz bir başka hadisinde de buyuruyorlar ki: *"Hiç şüphe yok ki sizler de sizlerden önceki milletlerin tutmuş olduğu yolu tutacaksınız, bunların izini karış karış, arşın arşın izleyeceksiniz…"*[11]

Fahr-i âlem Efendimiz ümmeti ile bu kadar meşgul iken her birine karşı bu derece ilgili, yardımcı, koruyucu iken bizler bugün bunun tam aksine birbirimize karşı yabancı bulunuyoruz.

İşte birbirimize karşı olan bu duygusuzluk, bu kayıtsızlık neticesidir ki düşman… yakarak, yıkarak Anadolu'nun göbeğine (içlerine) doğru sokuluyor.

İstanbul'un düşman elinde, düşman esareti altında bulunduğunu, çaresiz İstanbul halkının sefaletin, zulmün, baskının dayanılmayacak eşkâli altında inim inim inlediğini bütün dünya biliyor da bizler bilmiyoruz.

Allah (c.c.) korusun düşmanın istilası sürse, ilerlese, elimizde kalan üç beş vilayeti de çiğnese, kısaca istiklalimize son verilse acaba bizler yalnız esir olmakla, mahkûm olmakla kalacak mıyız zannediyorlar?

İstiklallerini, hâkimiyetlerini kaybetmiş olan öteki Müslüman memleketlerini görmüyor musunuz? …

Hind, Cezayir, Tunus, Fas diyarından; Rus çarının da Sibirya ovalarından, Volga kıyılarından, Kafkasya Dağlarından, kırbaçlarla, süngülerle toplayarak gönderdikleri din kardeşlerimizin hâlini görseydiniz! Ben bu zavallıları Almanya'da gördüm. Kendileriyle konuştum, görüştüm, doğrusu ya ömrümde o kadar acıklı manzaraya rastlamamıştım. Almanların eline düşen bu çaresizler yurtlarından ayrılan mevcutlarının yüzde ancak beşi imiş. Geri kalanı tamamen yok olmuş gitmiş.

Bu cehenneme niçin girdiğimizi düşündükçe beynimiz tutuşuyordu. Evet, insan canını feda eder. Ama bu da dünya için, ahiret için, muazzam bir gaye için olur. Biz biçareler ise yalnız düşmanımızın üzerimizdeki zulmünü, baskısını sürdürmek için ölüyorduk. Bizi bu cehenneme sürükleyenler ise ölmemizi de öldürmemizi de kendileri için bir kazanç bilerek ona göre davranıyorlar.

Ey Türk Müslümanlar! Allah (c.c.) aşkına bizim düştüğümüz mahkûmiyete sakın sizler düşmeyiniz. Hâkimiyetinizin, istiklalinizin kıymetini biliniz. Çünkü dünyada onsuz yaşamak, meğerse yaşamak değilmiş. Biz bunu pek acı, pek uzun tecrübelerden sonra anladık. İnşallah siz o tecrübelerden geçmezsiniz... Çaresiz Tunuslunun ağlaya ağlaya söylediği bu sözler… hâlâ yüreğimin en hassas, en ince damarlarını inletip durmaktadır.

Hindistan'daki din kardeşlerimizden bir muharrir (gazeteci) ile karşılaşmıştık. Bize İslam âlemi hakkında birçok acıklı manzara tasvir etti. Sonunda dedi ki: "Ey Türk kardeşlerimiz, bilmiş olunuz ki Müslüman ülkeleri kasıp kavuran düşman gözünde İslam âleminin… çalışan, çabalayan eli, kolu Türkiye'dir."

Adalet perdesi, adalet şarkıları altında yapmadığı zulüm kalmayan bu düşman ne diyor bilir misiniz? "Biz Müslümanların göğsüne çullandık. Kafasını demir pençemiz altına aldık. Şimdi sıra bir vücudun çabalamakta olan elini, kolunu kıskıvrak bağlamaya geldi. Çünkü bu el, bu kol hareket kabiliyetini korudukça biz istikbalden pek o kadar emin olamayız."

11. Buhârî, İ'tisam, 14; Müslim, İlim 6.

Ey Cemaat-i Müslimin!

Bu Hindli kardeşimizin sözleri baş kaide olacak kadar değerlidir. Adamcağızın olacağını haber verdiği şeylerin çoğunu gözlerimizle gördük. Fakat geçmişe üzülmenin hiçbir faydası yoktur, maziden yalnız ibret alınır.

Hamdolsun bugün İslam âleminde büyük bir uyanma başladı. Peygamber Efendimizin işaret buyurduğu gibi *"Mümin, mümin kardeşi için birbirine destek veren bir binanın tuğlaları gibidir."*[12] Artık dünyanın her yanındaki din kardeşlerimizle birçok yerde birleşiyoruz. El birliği ile ayağa kalkabiliriz, asırlardan beri Müslümanlığı kuşatmış olan esaret zincirlerini kırmak çarelerini düşünebiliriz. Bu ufak bir mazhariyet değildir. Doğu'daki kahraman mücahitlerimizin gösterdiği fedakârlığı, bu cephelerde göstermeyi muvaffak olduğumuz gün İslam için en hayırlı bir gün olacaktır. İnşallah o hayırlı gün pek yakındır...[13]

Velhamdü lillahi Rabbi'l-âlemin (el-Fatiha)

Her vaazın sonunda konuyla ilgili Türkçe dua cümlesinin ardından Arapça olarak

اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْـَٔلُكَ تَمَامَ النِّعْمَةِ وَ دَوَامَ الْعَافِيَةِ وَحُسْنَ الْخَاتِمَةِ * (اَلْفَاتِحَةُ)

"Allah'ım (c.c.) senden verdiğin nimetin eksilmemesini, afiyetinin devamını ve son nefesimizi en güzel şekilde vermeyi isteriz." şeklinde dua edilebilir.

Okuduğunuz bu vaazı inceleyerek aşağıdaki soruları cevaplayınız. Cevabınızı boşluklara yazabilirsiniz.

1. Bu vaazın konu başlığı nedir? Yazınız.

....

2. Okuduğunuz vaazda başlama duası nedir? Yazınız.

....

3. Konu ile ilgili ayet-i kerime hangisidir?

....

4. Konu ile ilgili hadis-i şerif hangisidir?

....

5. Hitap cümleleri nereleridir?

....

6. Vaazın giriş bölümü neresidir?

....

7. Vaazın gelişme bölümü neresidir? Bu bölümde nelere yer verilmiştir?

....

8. Vaazın sonuç bölümü uygun şekilde tamamlanmış mıdır?

....

9. Vaaz konuya uygun dua ile bitirilmiş midir?

....

12. Buhârî, Salât, 88; Müslim, Birr, 65.
13. bk. Mehmet Rahmi, Meşhur Vâizlerimizden Vaiz Örnekleri, s. 28-36; M. Ertuğrul Düzdağ, Mehmet Âkif Ersoy Tefsir Yazıları ve Vaazlar, s. 283-296.

2. VAAZ PLANLAMA

Vaaz planı yapmak hem vaizi, hem cemaati karmaşadan kurtarır. Vaiz, ne konuşacağını önceden bilir, cemaat de herhangi bir konuyu derli toplu ve sistemli bir şekilde kolaylıkla anlama imkânına kavuşur. Vaiz, hitabeti çok güzel olsa bile, önceden ciddi hazırlık yapmadığı bir vaazla gerçek anlamda etki sağlayamaz.

Vaizin yapacağı vaazın etkili olabilmesi için dinleyicilerin özelliklerini bilmesi gerekir. Bunun için vaaz konusu doğru tespit edilir. Tespit edilen konuyla ilgili ayet ve hadisler seçilir, konuya uygun diğer kaynaklar belirlenir. Sonra planlamaya geçilir. Vaaz planı yapılırken süre de dikkate alınır. Çünkü Diyanet İşleri Başkanlığı Mevzuatına göre cami içinde yapılacak vaazların süresi en az 40 dakikadır.[14] Özellikle mesaiye yetişecek insanları gözönüne alarak ezan okunduğunda da vaazı bitirmek gerekir.

Vaiz etkili, coşkulu ve duygusal bir konuşma yapmış olsa bile plan aşamalarına uygun yapılmayan bir vaaz dinleyicilerin zihninde kalıcı bir etki bırakmaz. Yapılan o coşkulu vaaz bir müddet sonra tesirini kaybeder.

Vaaz Planının İçeriği

Bir vaaz planı giriş, gelişme ve sonuç olmak üzere üç bölümden oluşur.

a) Giriş: Vaazın giriş bölümüne Allah'a (c.c.) hamd, Resulüne (s.a.v.) salatüselam ve müminlere dua ile başlanır. Bir ayet ve hadis ile konunun takdimi yapılır. Cami cemaatinin dikkatinin toplanması sağlanır. Konunun bildirilmesinden sonra uzun girişlerden sakınılarak hemen vaaza başlanır. Bu bölüme 40 dakikalık bir vaazda 5 dakika ayrılabilir.

b) Gelişme: Bu bölüm, vaazın süre ve muhteva olarak en yoğun bölümüdür. Vaaz planının omurgasını teşkil eden gelişme bölümünde ayet ve hadisler ışığında konu ortaya konur. Gerekli bağlantılar yapılıp muhtemel sorulara ve varsa konuya ilişkin farklı görüşlere yer verilir. Konu günlük hayatla bağlantılar kurularak etraflıca ve beliğ (anlaşılır) bir şekilde açıklanır.

c) Sonuç: Sonuç bölümü vaaz için çok özel bir öneme sahiptir. Vaaz bir vakit namazından önce yapılıyorsa cami cemaatinin büyük bir çoğunluğu bu bölümde camiye gelmiş olur. Bu da vaazın bu bölümünün çok iyi değerlendirilmesini gerektirmektedir. Bu bölümde vaaz konusuyla ilgili bilgi ve düşüncelerin kısa bir özeti yer alır. Son olarak vaaz ile hedeflenen davranışların gerçekleşmesinin temenni edildiği, cami cemaati için güzel dileklere yer verilen sıcak, samimi, herkesin anlayacağı yalın ve kısa bir dua ile vaaz bitirilir.

Vaaz tamamlandıktan sonra vaizin kendini değerlendirmesi, cemaatten gelen geri bildirimleri göz önünde bulundurması son derece önemlidir. Vaaz sona erdikten sonra değerlendirmeye ne kadar özen gösterilir, elde edilen veriler ne kadar önemsenirse daha sonraki vaazlarda elde edilecek verim de o oranda yükselecektir. Değerlendirmede vaizin başarılı yönlerini geliştirmesi, zayıf kalan taraflarını da güçlendirmesi amaçlanır.[15]

Vaaz bitiminde; "Bir şeyleri bildiğini zannedenlerin daha çok şey öğrenmeleri gerektiğini anlamaları, bazı şeyleri bildiklerini kabul edenlerin de muhtaç oldukları bilgileri bulmuş olmaları önemlidir."[16]

Dinleyiciler, planlı bir vaaz ile doyurucu bilgilere ulaşır.

14. Yaşar Yiğit vd., Vaaz Kılavuzu, s. 47-52.
15. bk. Mehmet Faruk Bayraktar, Türkiye' de Vaizlik Tarihçesi ve Problemleri, s. 78.
16. İsmail Lütfi Çakan, Dinî Hitabet, s. 64.

Görsel 3.3: Sultan Ahmed Camii'nin sedef kakma ahşap vaaz kürsüsü

Vaaz Sunumunda Dikkat Edilecek Hususlar

• Vaaz sırasında vaizin önünde mutlaka önceden hazırladığı bir plan ve gerekli notlar bulunur.[17]

• Vaaza giriş kısa ve anlaşılır olmalıdır. Cuma ve bayram namazı gibi cemaatin her zamankinden daha kalabalık olduğu zaman dilimlerinde uzun bir başlangıçtan özellikle kaçınmak gerekir.

• Vaaza başlama duası okunduktan sonra konuya dikkat çekici bir hitapla başlanır. Bu konunun niçin seçildiğine ilişkin açıklama yapılır.

• Konuyla doğrudan ilgili ayet ve hadis giriş kısmında okunur.

• Vaazın gelişme bölümünde konuyu destekleyen diğer ayet ve hadislere, ana konuyu açıklayıcı görüşlere yer verilir. Ayrıca cemaat tarafından merak edilmesi muhtemel sorular da bu bölümde cevaplandırılır.

• Vaaz konusu ile ilgili ayet ve hadis metinleri uygun bir şekilde okunur. Ayet ve hadislerin mealleri anlaşılır bir şekilde verilir.

• Okunan ayetlerin bulunduğu sure ve ayet numaraları, hadislerin kaynağı belirtilir. Örneğin, Yasin suresi 17. ayetinde şöyle buyuruluyor ya da Hz. Peygamber Buhari'de geçen bir hadisinde şöyle buyurur gibi. Bu şekildeki davranış cami cemaatinin vaize olan güvenini artırır. Bu konuda hassas davranmak aynı zamanda cemaatin içinden isteyen kişilerin vaaz sonrası ayete, hadise erişimini ve daha derinlemesine bilgi edinmesini destekler.

• Konuşma sırasında yeri geldiğinde konu ile ilgili uygun kıssalar, şiir ve atasözlerinden örnekler verilerek konu zenginleştirilir. Böylece hem cemaatin dağılan dikkati toplanmış olur hem de konu teoriden pratiğe bir adım daha yaklaştırılmış olur.

• Anlatılanların ve temel kaynaklarda yer alan bilgilerin günlük yaşamla ilişkisi kurulur.

• Vaazda cümlelerin bilgi kazandırıcı, düşündürücü, ümit verici, gönülleri ısındırıcı ve sevindirici nitelikte olması gerekir. Özellikle eleştirel ve yaralayıcı bir dil kullanmamaya özen gösterilir.

• Şahısları ve kurumları hedef alan konuşmalardan, tartışma yaratacak ve yanlış anlaşılacak ifadelerden uzak durulur. Orada olmadığı için kendini savunamayacak şahısları suçlayıcı ve yargılayıcı cümlelerden dikkatle kaçınılır.

• Vaiz konuyu dağıtmadan, bütünlük içerisinde anlatır.

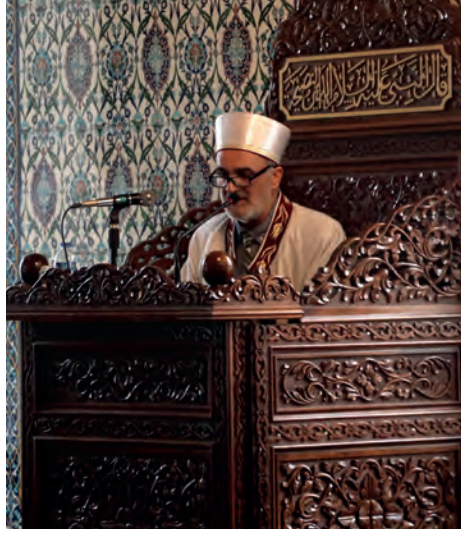
• Ezan vakti yaklaştığında vaazda işlenen konu çok kısa olarak birkaç cümle ile özetlenir.

• Namaz öncesi yapılan vaazlarda ezan okunmaya başlandığı anda vaaz bitirilir, cemaatin ezanı dinlemesine fırsat verilir.

• Vaaz kısa bir dua ile bitirilir. Yapılan duanın vaazla ilgili olmasına dikkat edilir.

17. bk. İsmail Derin, Cami Yazıları, s. 129.

Vaaz sunumunda etkili ve önemli bir faktör de vaizin görünümü, tutumu, konuşma dili ve üslubudur. Bunlar aslında genel anlamıyla bütün hitabet faaliyetleri için önemlidir.

Görsel 3.4: Vaaz eden bir vaiz

Vaizin aşağıdaki konularda da dikkatli olması gerekir:

• Kılık kıyafetin temiz, düzgün ve uyumlu olmasına dikkat edilir.

• Etkili bir göz teması, vaizin başarısının en önemli bileşenlerindendir. Vaiz, vaazını dinleyenlere yazılı satırlardan aktaran değil, sadırdan (yürekten) aktarandır. Bu nedenle hazırlanan metne sürekli bakmak uygun değildir. Vaiz sadece konu akışını hatırlamak için önündeki vaaz planına bakabilir. Cümleleri oradan okumaya başlarsa cemaatin ilgisinin dağılacağını hatırda tutmak gerekir.

• Konuşurken beden diline dikkat edilir, ölçülü jest ve mimiklerle konunun anlaşılması kolaylaştırılır. Jest ve mimiklerin anlatılanlarla uyumlu olmasına dikkat edilir. Elleri ve kolları gereksiz yere hareket ettirmek cemaatin dikkatini dağıtır.

• Konuşmada vurgu ve tonlamalara özen gösterilir. Sesi gereğinden fazla yükseltmek ya da alçaltmak vaazın anlaşılmamasına neden olur.

• Vaaza olumlu, müjdeci temalarla başlanır; vaazda, şayet olumsuz bir konuya değinilecekse önce olumlu, sonra olumsuz anlatılır.

• Vaazda sade ve anlaşılır bir dil kullanılır. Mahallî şive ve argo ifadelerden kaçınılır.[18]

3. VAAZ YAZMA

Vaaz özü itibariyle sözlü bir anlatım biçimidir. Bu anlatımda belli ilkeler göz önünde bulundurulur. Öncelikle bu ilkelerin yapılan plan dâhilinde kurgulanması önemlidir. Kurguda konunun akışı, anlatılacak temel konular ve faydalanılacak kaynaklar not edilir. Bu notlar zaman içerisinde hatip için iyi bir bilgi ve belge birikimi oluşturur.[19]

Vaaz planının yazıya aktarılması gerekir. Vaiz vaazı esnasında bundan faydalanacaktır.

Vaaz planı yazımında uyulması gereken kurallar şunlardır:

• Belirlenen konunun adı yazılır. Gerekirse neden bu konunun seçildiği not edilmelidir.

• Konu ile bağlantılı giriş duası yazılır.

• Konu ile ilgili ayet ya da ayetler yazılır. Ayetler yazılırken dikkat edilecekler şunlardır:

a) Ayetlerin metin ve mealleri yazılır.

b) Ayetlerin hangi surede ve kaçıncı ayette olduğu yazılır.

• Konu ile ilgili tespit edilen hadis-i şerifler anlamlarıyla yazılır. Hadis-i şeriflerin koyduğu hükümler ve günümüzde nasıl anlaşılması gerektiğine dair söylenecek hususlar ana baş-

18.bk. Ömer Öztop, Kaynaklarıyla Mü'minlere Vaazlar, s. 24-26.
19. bk. İsmail Lütfi Çakan, Dinî Hitabet, s. 64-65.

lıklar hâlinde not edilir.

- Tartışma meydana getirecek, yanlış yorumlanabilecek verilerden uzak durulur.

- Tespit edilen konu ile ilgili Kur'an-ı Kerim'de anlatılan kıssalar, ilgili sure ve ayet numaraları yazılır. Bu kıssaların dinleyenlere hangi öğütleri verdiği, günümüzde nasıl anlaşılması gerektiği, alınması gereken derslerin neler olduğu düzenli ve sistemli bir şekilde not edilir.

- Belirlenen konu ile ilgili hikmetli sözler, atasözleri, şiir vb. kaynaklarıyla yazılır.

- Konu ile ilgili toplumun ihtiyaç ve beklentileri varsa not edilir.

- Vaaz tek taraflı konuşma olduğu için vaizin anlatılan konuyu dinleyici açısından düşünüp değerlendirmesi, kendi kendine soru sorması ve soruların cevabını vermesi gerekir. Bu hem anlatımı etkili kılar hem de sorulamayan sorular cevabını bulmuş olur. Vaiz empati yaparak bu vaazı kendisi dinlese aklının nereye takılabileceğini düşünür, cemaatin de oraya takılmaması için gerekli önlemleri alır.

- Sonuç bölümünde konunun özeti vurgulanarak verilir, bununla ilgili maddeler not edilir.

- Konu ile ilgili kısa bir dua yazılır. Her konunun kendine has bir yönü vardır. Dua da buna dikkat edilerek yazılır.

4. VAAZ SUNMA

Bir vaazın planlaması ve yazılması kadar onun sunumu da önemlidir. Bunu sunacak vaiz liyakat sahibi olmalıdır. Vaaz sunarken cemaatle göz temasını koparmamalı, cemaatin davranışlarından vaazın etkisini takip etmelidir. Ses tonunu iyi ayarlamalı, vurgular yerinde yapılmalıdır. Azarlar gibi konuşmak, cemaati küstürmek, jest ve mimiklerde aşırıya kaçmak bir vaizin kaçınması gereken davranışlardandır.

SIRA SİZDE

Peygamber Efendimizin Veda Hutbesinin türkçesini inceleyeniz ve arkadaşlarınızla paylaşınız?

Farklı Mekânlara Uygun Vaaz Sunma

İyi bir vaiz içinde bulunduğu ortama uygun konuşmalar yapabilme kabiliyetine sahiptir. Farklı mekânlarda; nişanda, düğünde ya da taziyede olsun ortama uygun ve orada hazır bulunanları ilgili durum hakkında doğru davranmaya yönlendirecek sözler söyleyebilir. Kur'an ve sünnete uygun nasıl hareket etmek gerektiğini Allah'ın (c.c.) emrinin ne olduğunu, Hz. Peygamber'in sünnetinin nasıl olduğunu etkili ve kısa bir vaazla izah ederek orada bulunanları dinî açıdan motive eder.

Özellikle dinî günler ve geceler, kurtuluş ve kahramanlık günleri, millî ve dinî bayramlar toplumun din konusunda aydınlatılması, bilgilendirilmesi, bilgilerinin tazelenmesi bakımından önemli günlerdir. Bu günlerin dinî inanç ve millî değerlerin artırılması bakımından fırsata çevrilmesi gerekir. Böyle davranan bir vaiz toplumsal sorumluluk görevini yerine getirmiş olur. Vaiz, dinî inanış zannedilerek yapılan hurafe ve bidatlarla İslam'a uymayan davranışlar hakkında cemaati bilgilendirir, doğru uygulamaların nasıl olması gerektiği konusunda uyarır. Peygamber Efendimizin uygulaması da böyledir.

Hz. Ayşe (r.a.) der ki : Peygamber (s.a.v.) bir adamda hoşa gitmeyen bir hâl gördüğünde *"Filana ne oluyor da şöyle diyor?"* demezdi. *"Bir kısım insanlara ne oluyor ki şöyle diyorlar..."*[20] şeklinde söylerdi. Nitekim Resulullah (s.a.v.) açıkta yıkanan bir adam görmüş, minbere çıkarak Allah'a hamd ve senadan sonra *"Allah Teâlâ hayâ sahibidir. Kusurları örtücüdür. Utanmayı ve kusur örtmeyi sever. Sizden biri guslettiği zaman örtünsün."*[21] buyurarak yanlışı düzeltmiştir.

SIRA SİZDE

Öğrendiğiniz bilgilerden yola çıkarak belirleyeceğiniz bir konuda vaaz hazırlayınız. Bu çalışmayı yaparken Vaaz Hazırlama Değerlendirme Formundaki ölçütlere dikkat ediniz. Çalışmanızı arkadaşlarınıza sununuz. Sunum sonrası aşağıdaki "Vaaz Öz Değerlendirme Formu"nu doldurunuz.

Vaaz Öz Değerlendirme Formu

Bu form kendinizi değerlendirebilmeniz amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı en doğru yansıtan seçeneğe "X" işareti koyunuz. Daha sonraki iki soruda ise cevaplarınızı boş bırakılan yerlere yazınız.

Ölçütler	Evet	Kısmen	Hayır
Örnek bir vaazı inceledim ve anladım.			
Vaaz hazırlık aşamalarına dikkat ederek planlama yaptım.			
Amacına uygun sunu hazırladım.			
Çalışmalarım sırasında zamanımı akıllıca kullandım.			
Vaazı Türkçenin kurallarına uyarak yazdım.			
Vaaz için zamana ve gündeme uygun konu seçtim.			
Araştırmamda farklı kaynaklardan yararlandım.			
Vaazda konuya uygun ayet ve hadislere yer verdim.			
Vaazda kullandığım kaynakları belirttim.			
Dinleyiciyle göz teması kurdum.			
Duaları ezbere ve düzgün okudum.			
Vaaz sunumunda Türkçeyi doğru kullandım.			
Sunumu etkili ve akıcı bir şekilde yaptım.			
Sunumu zamanında gerçekleştirdim.			
Sonuçları kendi cümlelerimle özetledim.			

1. Bu etkinlik sırasında en başarılı olduğunuz hususlar nelerdir?

....
....
....

2. Bu etkinlik sırasında hangi konularda zorlandınız?

....
....
....

20. Ebu Davud, Edeb, 6.
21. Nesâî, Tahâret, 7.

Vaaz Değerlendirme Formu				
Bu form öğrencilerin hazırlamış olduğu vaazı gözlemledikten sonra gözlemlerinizi kaydetmeniz için hazırlanmıştır. Ölçütleri okuduktan sonra bunların öğrenci tarafından gerçekleştirilme derecesine göre "x" işareti koyunuz.				
Öğrencinin Adı Soyadı: **Sınıfı:** **No:** **Tarih ve Yer:**				
BECERİLER	**Mükemmel (4)**	**Oldukça iyi (3)**	**İyi (2)**	**Yeterli değil (1)**
I. VAAZ PLANLAMA SÜRECİ				
Vaaz amacını belirleme				
Vaaz hazırlama planı oluşturma				
Vaaz konusunu belirleme				
Farklı kaynaklardan bilgi toplama				
II. VAAZ YAZMA				
Vaaz içeriğine uygun adlandırma yapılması				
Vaaz için seçilen problemin (konu) zamana ve gündeme uygunluğu				
Vaaz konusunun yöre halkının beklenti ve ihtiyaçlarına uygunluğu				
Kaynakların belirtilmesi				
Seçilen ayet ve hadislerin vaaz konusuna uygunluğu				
Vaazın Türkçe kurallara uygunluğu				
III. VAAZ SUNMA				
Vaaza başlarken ve vaazı bitirirken duaları doğru ve etkili okuyabilme				
Konuyu giriş, gelişme ve sonuç basamaklarına göre işleyebilme				
Dinin temel kaynaklarını vaazda etkin kullanabilme				
Konu içeriğini dinin temel ilkelerine uygun oluşturabilme				
Hitabet ilke, yöntem ve tekniklerini uygulayabilme				
Kur'an kıssalarını vaazda etkin bir şekilde kullanabilme				
Türkçeyi doğru ve etkili biçimde kullanabilme				
Vaaz konusunu toplumun ihtiyaçlarına göre işleyebilme				
Vaazı uygun süre içinde sunabilme				
Beden dilini etkili kullanabilme				
Toplam:				
Öğretmenin Yorumu:				

Vaazların sunumu kadar değerlendirilmesi de önemlidir. Vaizin özellikle farklı mekânlarda yapacağı vaazlarının etkili olması için değerlendirmelere ihtiyacı vardır.

Sözlü Sunum Beceri Kontrol Listesi		
Aşağıdaki kontrol listesi vaizin sözlü sunum becerilerinin gözlemlenmesi ve vaaz verirken göstermiş olduğu performansa ilişkin gözlemlerin kaydedilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Ölçütleri okuduktan sonra, bunların vaiz tarafından gerçekleştirildiğini düşünüyorsanız "evet", düşünmüyorsanız "hayır" sütununa "x" işareti koyunuz.		
Öğrencinin Adı Soyadı: **Sınıfı:** **No:** **Tarih ve Yer:**		
Ölçütler	**Evet**	**Hayır**
Vaaza başlarken ve vaazı bitirirken duaları doğru ve etkili okuyabildi mi?		
Konuyu giriş, gelişme ve sonuç basamaklarına göre işledi mi?		
Seçilen ayet ve hadisleri vaazında etkin kullanabildi mi?		
Konu içeriğini dinin temel ilkelerine uygun oluşturabildi mi?		
Hitabet ilke, yöntem ve tekniklerini uygulayabildi mi?		
Kur'an'daki kıssa ve hikâyeleri vaazında etkin kullanabildi mi?		
Türkçeyi doğru ve etkili biçimde kullanabildi mi?		
Vaazda din alanındaki konusunu toplumun ihtiyaçlarına göre işleyebildi mi?		
Vaazı uygun süre içinde sunabildi mi?		
Beden dilini etkili kullanabildi mi?		

SIRA SİZDE

PEYGAMBERİMİZİN BİR VAAZI

"Kendi ayıbıyla meşgul olup başkalarının ayıplarını görmeye vakti olmayan kimseye ne mutlu... Temiz kazançlı olan ve dış yüzü güzel olmakla beraber iç yüzü de güzel ve düzgün bulunan ve doğru yolda gidene ne mutlu...

Kendisini küçük düşürmeksizin, şahsına bir eksiklik vermeksizin Allah (c.c.) için insanlara karşı tevazu gösteren ve meşru yollarla elde ettiği kazancından yoksullara yardımda bulunan ve hikmet ehliyle düşüp kalkan ve düşkünlere el uzatan kullara ne mutlu...

Ey hikmet talebinde bulunan kimse! Dinleyenin bıkması, söz söyleyenlerden daha çok ve daha çabuk olduğundan sözü uzatarak yanında bulunan kimseleri dinlemekten bıktırma ve bil ki gönül de bir kaptır. Ona ne koyduğunu ve içine ne doldurduğunu bilerek, düşünerek doldur..."

(bk. Şerafettin Yaltkaya, Vaaz Örnekleri, s. 17.)

Bu metinde Peygamberimiz (s.a.v.) vaaz sunumunda ne tavsiye etmektedir? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcüğü ya da sözcükleri yazınız.

1. Hitabet topluluk karşısında .... ve .... söyleme sanatıdır.

2. Bir vaaz planı .... , ... ve .... olmak üzere üç bölümden oluşur.

3. Vaazın sunumunda dikkat edilecek hususlardan en önemlisi .... uyulmasıdır.

4. Vaazda konuya uygun .... ile başlanmalı .... ile bitirilmelidir.

B) Aşağıdaki tabloda verilen kavram ve tanımları eşleştirerek doğru harfi parantez içine yazınız.

5.

Harf	*Tanımlar*	*Kavramlar*
a	Cami ve mescit gibi toplu hâlde ibadet edilen yerlerdeki dinî hitabet çeşidine denir.	( ) Tebliğ
b	Peygamberlerin vahiy yolu ile Allah'tan (c.c.) gelen ilahi hükümlerin hiçbirini gizlemeden, eksiltmeden ve herhangi bir ilavede bulunmadan aynen insanlara bildirmesine denir.	( ) Vaaz
c	Bir şeyi ele geçirme, egemenliği altına almak demektir.	( ) Davet
ç	İnsanları dine ve salih ameller işlemeye Allah (c.c.) ve peygamberine itaat etmeye çağırmaktır.	( ) İstila

C) Aşağıdaki soruların cevabını boş bırakılan alana yazınız.

6. Vaazın dinî yaşantımızdaki önemi nedir? Yazınız.

....
....
....
....

7. " Vaaz metnini baştan sona yazmak gerekmez, pratik de değildir. Fakat plan gereği ana noktaların açıklamalarını ve bunların kaynaklarını kaydetmek yerinde bir hareket olur. Bu notlar zamanla iyi bir bilgi ve belge birikimi oluşturur." *(İsmail Lütfi Çakan, Dinî Hitabet, s. 64-65.)*

Yukarıdaki metinden de faydalanarak vaaz yazmada hangi kurallara dikkat edilmelidir? Yazınız.

....
....
....
....

Ç) Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

8. Etkili vaaz verebilmek için

I. Plan yapılmalı

II. Vaiz, vaazını önceden hazırlamalı

III. Anlatacağı örnekleri önceden not almamalı

IV. Konuyla ilgili ayet ve hadisleri önceden seçmeli

yargılarından hangisi ya da hangileri uygulanır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II D) III ve IV E) I, II ve IV

9. "Rabb' inin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et... O, doğru yolda bulunanları da çok iyi bilir." *(Nahl suresi, 125. ayet.)*

Ayete göre aşağıdaki sonuçlardan hangisine ulaşılabilir?

A) İnsanların davete ihtiyaçları yoktur.

B) Davette iyi düşünmek gerekmez.

C) Başkalarını güzel düşünce ve öğütle davet etmek gerekir.

D) Öğüt kendi başına yeterli bir davettir.

E) Rabb' in yoluna sadece doğru yolda bulunanlar davet edilir.

10. "*Ben ancak muallim olarak gönderildim.*" *(İbni Mâce, Sünnet, 1.)*

Hadis-i şerife göre hangi sonuca ulaşılamaz?

A) Peygamberimiz (s.a.v.) dini bildirmek (tebliğ) için gönderilmiştir.

B) Peygamberimiz (s.a.v.) dini anlatmak (tebyin) için gönderilmiştir.

C) Peygamberimizin söyledikleri öğüttür.

D) Peygamberimiz (s.a.v.) sadece Mekkeli müşriklere nasihat etmiştir.

E) Peygamberimizin sözleri, davranışları bizlere örnektir.

11. Aşağıdakilerden hangisi metinde vaaz sunumunda dikkat edilecek hususlardan değildir?

A) Vaaza başlarken dua yapılır.

B) Konu basamaklarına göre işlenir.

C) Özellikle ikincil kaynaklara başvurulur.

D) Türkçe doğru ve etkili kullanılır.

E) Vaaz süresinde bitirilir.

4. ÜNİTE

HUTBE UYGULAMALARI ve DEĞERLENDİRMELERİ

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Dinlediğiniz bir hutbeden yola çıkarak izlenimlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Hz. Muhammed'le (s.a.v.) başlayan ve günümüzde devam eden hutbelerin ortak özellikleri neler olabilir? Arkadaşlarınızla paylaşınız.
3. Bir konuda metin yazmak istediğinizde nelere dikkat edersiniz? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
4. Bir konuda sunum yapmak istediğinizde nasıl bir yol izlersiniz? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

وقل رب زدني علما

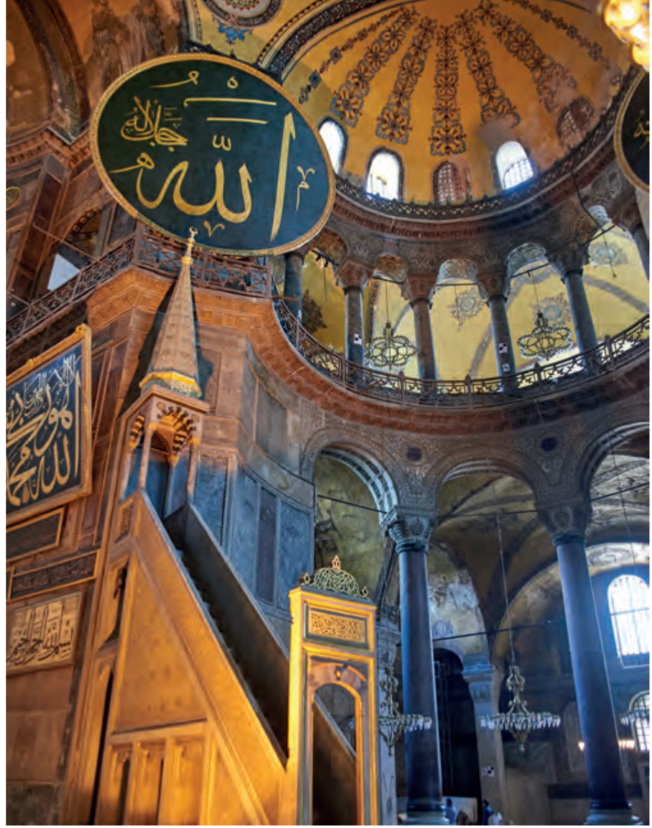
الله جل جلاله

1. HUTBE İNCELEME VE DEĞERLENDİRME

Hutbenin sözlük anlamı "bir topluluk karşısında yapılan etkileyici konuşma, nutuk, hitabet" demektir.[1] Terim olarak; "Bir mekânda toplanmış müminlerin, başta dinî konular olmak üzere, hayatlarını kolaylaştıracak, ilişkilerini uyumlu ve düzenli hâle getirecek her konuda aydınlatılmasıdır."[2]

Hutbe her zaman ve zeminde karşımıza çıkan hitabetin bir parçasıdır. Hitabet ise insanlık tarihi kadar eskidir. Hitabetin konu yönüyle akademik, askerî, dinî, siyasi ve hukuki vb. birçok çeşidi bulunur. Şekil yönünden de açık oturum, panel, konferans, nutuk benzeri çeşitleri vardır.

Cuma namazlarında hutbe okumak farzdır ve namazın farzından önce okunur. Ramazan ve Kurban bayramlarında ise sünnettir, namazdan sonra okunur.[3] Hutbeler hatip tarafından minberden sunulur. Cuma hutbesinin farziyeti ve önemi gerek ayet-i kerimelerde gerekse hadis-i şeriflerde belirtilmiştir.

Görsel 4.1: Minber, camide hutbenin okunduğu yerdir.

NOT EDELİM

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا نُودِيَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا اِلٰى
ذِكْرِ اللّٰهِ وَذَرُوا الْبَيْعَۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩﴾

"Ey iman edenler! Cuma günü namaz için ezan okunduğunda Allah'ı zikretmeye koşun alışverişi bırakın. Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır."

(Cuma suresi, 9. ayet.)

Cumanın farz oluşu ile ilgili ayette "Allah'ı (c.c.) zikir" ifadesi ile hem cuma namazı hem de hutbe farz kılınmıştır. Bu nedenle hutbesiz cuma namazı geçerli olmaz.

1. Ahmet Nedim Serinsu, Mehmet Sürmeli, Arif Alkan, vd., MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 147.
2. İsmail Karagöz, Fikret Karaman, İbrahim Paçacı, vd., DİB, Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 273.
3. Lütfi Şentürk; Seyfettin Yazıcı, DİB İslam İlmihali, s. 170.

Ayrıca Peygamber Efendimiz başka bir hadisinde şöyle buyurur: *"Cuma namazını cemaatle kılmak her Müslüman'a farzdır. Ancak şu dört kişi; köle, kadın, çocuk ve hasta müstesnadır."*[4] Bu kişilerden namaza gelme imkânı olanların da katılabileceği belirtilir. Nitekim Hz. Peygamber'in mescidinde cuma namazına düzenli devam eden kadınların bulunduğu bilinir.[5]

DÜŞÜNELİM-TARTIŞALIM

"Rabb' inin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et; onlarla en güzel yöntemle tartış. Kuşkusuz senin Rabb' in, yolundan sapanların kim olduğunu en iyi bilendir; O, doğru yolda bulunanları da çok iyi bilir."

(Nahl suresi, 125. ayet.)

Yukarıdaki ayet-i kerimede geçen "hikmetle ve güzel öğütle" ifadesiyle anlatılmak istenen nedir? Peygamberimizin (s.a.v.) hitabetini düşünerek arkadaşlarınızla paylaşınız.

Peygamber Efendimiz başka bir hadisinde ise: *"Cuma günü imam hutbe irad ederken yanındakine 'Sus!' dediğin takdirde cumanın sevabını kaybetmiş olursun."*[6] sözüyle hutbe dinlemenin gerekliliğini tüm Müslümanlara açıklar.

Hz. Muhammed (s.a.v.) İslam devletinin temellerini atmak için çıktığı hicret yolunda ilk hutbesini Salim b. Avfoğullarının bulunduğu Ranuna Vadisi'nde Beni Salim Mescidi'nde okumuştur. Günümüzde bu mescidin adı "Cuma Mescidi"dir.[7] Hutbeler Hz. Muhammed (s.a.v.) tarafından Cuma Mescidi'nde ilk okunduğu günden günümüze kadar İslam toplumu için bilgilendirici, bütünleştirici ve yol gösterici olmuştur.

İslam toplumunda önemli bir yere sahip olan hutbe, hatip tarafından önemine uygun olacak şekilde icra edilir. Bunun için hutbenin ibadetin bir parçası olduğu hatırlanmalı, titiz bir hazırlık ve başarılı bir sunum yapılmalıdır.

Görsel 4.2: Hatip cuma ve bayram namazlarında hutbesini minberden irad eder.

4. Ebu Davud, Cuma, 208-209.
5. bk. Müslim, Cuma, 50-52.
6. Buhârî, Cuma, 36.
7. Mustafa Fayda, "Muhammed", DİA, C 30, s. 415.

HATIRLAYALIM

Hatip cuma günü öğle namazı vaktinde, ezandan sonra minberin önünde cuma namazının ilk sünnetini kılar. Müezzin, Ahzâb suresinin elli altıncı ayetini okurken hatip basamak dualarını okuyarak minbere çıkar ve oturur. Müezzin iç ezanı okur. İç ezan bittikten sonra hatip ayağa kalkarak iki bölümden oluşan cuma hutbesinin ilk bölümüne başlar. Hamdele, şehadet, salvele getirir. Hutbe ile cuma namazının farzı arasında bir zaman dilimi vardır. Kim bunu değerlendirirse onun için hayırlıdır. Peygamberimiz (s.a.v.) bu konuda şöyle buyurmuştur. *"...Cuma gününde bir saat vardır ki Müslüman, bu saate isabet eder de hayırlı bir şey isterse Allah ona istediğini verir."*[1] İkinci bölümde Türkçe kısım dediğimiz daha çok ayet ve hadislerden oluşan vaaz ve nasihat kısmı okunur. Hatip hutbenin Türkçe kısmını okuduktan sonra oturur ve hutbe ile ilgili duayı okur. Hatip duayı okuduktan sonra ikinci hutbe için ayağa kalkarak hamdele, salvele, müminlere dua ve Nahl suresinin doksanıncı ayetini okuyarak hutbeyi bitirir.

1. bk. Müslim, Cuma, 15.

Görsel 4.3: Cemaat hutbeyi dikkatlice dinler.

Örnek Hutbe İnceleme

Türkiye'de hutbe sunumu Arapça ve Türkçe olarak iki kısımdan oluşur. Arapça kısım hamdele, şehadet, gibi kısımlardan meydana gelir. Hem cuma hem de bayram namazı hutbelerinde okunan bu sabit bölümden sonra konuyla ilgili ayet ve hadisler okunduktan sonra hutbenin konusuna geçilir.

Hutbenin Türkçe kısmına geçiş bölümü; besmele, ayet metni, salvele, hadis metni, konu başlığı, hitap cümlesi ve konuya giriş yapılan paragraftan oluşur. Gelişme bölümünde konuya ayet, hadis ve uygun kaynaklardan alınan bilgilerle genişlik kazandırılır. Sonuç bölümünde de konunun özeti yapılır.

Aşağıda örnek bir hutbe yer almaktadır. Hutbenin Türkçe kısmına dair edindiğiniz bilgiler ışığında hutbeyi inceleyiniz. Değerlendirme bölümündeki soruları cevaplayınız.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ هَلْ يَسْتَوِى الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ۗ اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ اُولُوا الْاَلْبَابِ ۝

قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ :

اَللّٰهُمَّ انْفَعْنِى بِمَا عَلَّمْتَنِى وَعَلِّمْنِى مَا يَنْفَعُنِى وَزِدْنِى عِلْمًا ۝

BİLENLERLE BİLMEYENLER BİR OLUR MU?

Aziz Müminler,

Bir gün Mescid-i Nebevi'de bir grup sahabi tesbih ve dua ile diğer bir grup sahabi de ilimle meşguldü. Ashabın bu durumunu gören Peygamberimiz (s.a.v.), şöyle buyurdu: *"Her iki grup da hayırlı bir işle meşguller. Bir kısmı Allah'a dua ediyor ve O'ndan bir şey istiyor. Allah, onlara dilerse verir, dilerse vermez. Diğerleri ise ilim tahsil ediyorlar ve bilmeyen kimselere ilim öğretiyorlar. İşte bunların yaptığı daha faziletlidir."* Böylece Allah Resûlü, ilim tahsil eden sahabeyi sadece bu şekilde taltif etmekle kalmamış *"Şüphe yok ki ben de bir öğretmen, bir öğretici olarak gönderildim."* buyurarak onların yanına oturmuştur.[1] Zira o, **"Bilenlerle bilmeyenler hiç bir olur mu?..."[2]** ayeti doğrultusunda bilginin, ilmin üstünlüğünü yaşantısıyla ortaya koyan bir peygamber olmuştur.

Kardeşlerim,

Resûlullah Efendimiz ömrü boyunca ilme, bilgiye, öğrenmeye büyük önem verdi. Onun en büyük gayelerinden birisi cehaleti yok etmekti. Hak ve hakikate götüren, hayatı anlamlı kılan bilgiyi, insanı yücelten ilmi öğretmekti. O, *"Allah'ım! Bana fayda verecek ilmi öğret ve ilmimi artır."*[3] şeklinde yakaran bir rahmet elçisiydi. Zira Peygamberimiz (s.a.v.), ilk olarak hidayet rehberimiz Kur'an-ı Kerim'in "Oku!" emrine muhatap olmuştu. Yüce Rabbimiz, son elçisi nezdinde insanlığa evvela şöyle buyurmuştu:

1. Dârimî, Mukaddime, 32.
2. Zümer suresi, 9. ayet.
3. Tirmizî, Daavât, 128.

"Yaratan Rabb'inin adıyla oku. O, insanı 'alak'tan (döllenmiş yumurta) yarattı. Oku! Senin Rabb'in, sonsuz kerem sahibidir. Kalemle yazmayı öğreten O'dur. İnsana bilmediğini öğreten O'dur."[4]

Aziz Kardeşlerim,

Bizler bilginin hikmetle buluştuğu, ilmin irfanla yoğrulduğu, âlimin ahlakla bezendiği bir medeniyetin mensuplarıyız. Medeniyetimizde ilim, aklın ibadeti olarak görülür. İlim en başta eşyanın hakikatini, varlığın gaye ve hikmetini anlamaya çalışmaktır. İlim kendini bilmektir. Zira kendini bilen, Rabb'ini bilir. Rabb'ini bilen, eşyanın hakikatini öğrenmeyi gaye edinir. Kendi varlığının farkında olan, çevresinin, kâinatın, hayatın farkında olur.

Bilgi kişiyi kendisinden, Rabb'inden, insanlardan uzaklaştırmaz. Onu çevresine yabancılaştırmaz. Bilgi, insanı hikmete taşır. Onun kalbine, gönlüne hitap eder. Bilgi, ahlak ve sorumluluk bilinciyle hayatına yansır. Kişiyi Allah (c.c.) rızasına ulaştıran bir araçtır.

Aziz Cemaat,

Bizler nasıl ki Allah'ın (c.c.) kitabını okuyup hayatımıza yansıtmakla mükellefsek kâinatı ve kâinattaki nizamı da okumak, yani anlamakla mükellefiz. İnsana ve insanlığa fayda sağlayan her türlü ilmi tahsil etmekle sorumluyuz. İlmi, çıkar ve tatmin vesilesi olarak asla göremeyiz. İnsanlığa zarar vermek, yeryüzünü tahrip etmek ve yaşanmaz hâle getirmek için ilim tahsil edemeyiz.

Aziz Müminler!

Yaşadığımız çağda ilmin ve eğitimin önemi tartışmasız en büyük gerçektir. En başta ailelerimiz, daha sonra öğretmenlerimiz vicdan ve merhamet sahibi, erdemli, değerlerine bağlı, milletinin ve insanlığın yararına çalışan nesiller yetiştirmeye devam etmelidir. Peygamber lisanı ile övülen gençlerimizin maddi ve manevi yönlerini ihmal etmeden iyi bir eğitim almaları sağlanmalıdır. Bu hususta sorumluluk hepimizin üzerindedir. Hutbemi Peygamber Efendimizin şu hadisi ile bitirmek istiyorum: *"Bilmeyenlere ilim öğretmek sadakadır, sadakanın en faziletlisi de bir Müslüman'ın ilim öğrenmesi ve başkalarına öğretmesidir."*[5]

Hazırlayan: *DİB Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü*
15.09.2017

---

4. Alak suresi, 1-5. ayet.
5. İbn Mâce, Mukaddime, 17.

Hutbe Değerlendirme

İnceleme Soruları

1. Hutbenin giriş bölümünün neresi olduğunu belirleyiniz.

....

....

....

2. Giriş bölümünde hangi hususlar üzerinde durulduğunu yazınız.

....

....

....

3. Hutbenin başlığı nedir? Yazınız.

....

....

....

4. Başlık konuyu kapsar nitelikte midir? Açıklayınız.

....

....

....

5. Hitap cümleleri nelerdir?

....

....

....

6. Hitap cümlelerinin kullanılma amacı ne olabilir? Yazınız.

....

....

....

7. Hutbede gelişme bölümünün neresi olduğunu belirleyiniz.

....

....

....

8. Gelişme bölümünde hangi hususlar üzerinde durulduğunu yazınız.

....

....

....

9. Hutbenin sonuç bölümünün neresi olduğunu belirleyiniz.

....

....

....

10. Sonuç bölümünde hangi hususlar üzerinde durulduğunu yazınız.

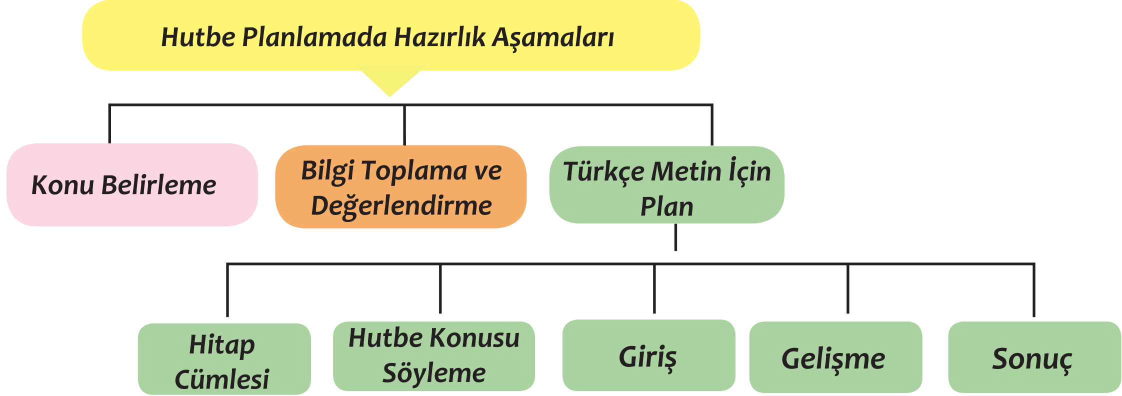
....

....

....

2. HUTBE PLANLAMA

Herhangi bir işe başlamadan önce plan yapmak başarının ilk şartıdır. Dinî hitabet çeşitlerinden olan hutbe yazımından önce de plan yapılması gerekir. Hatip plan yapmadığı takdirde güven sıkıntısı ile mantık karmaşası yaşar. Dinleyiciler de aynı sıkıntılarla yüz yüze kalır. Plana bağlı kalınarak hazırlanan hutbe, dinleyicileri daha çok etkiler.

DÜŞÜNELİM-TARTIŞALIM

Cami cemaatine hazırlıksız hitap etmenin sonuçları neler olabilir? Tartışınız.

Hutbe Konusu Belirleme

Hutbe konusunu belirlemek hutbe planlamanın ilk aşamasıdır. İsabetli bir konu seçimi hutbenin istenen başarıya ulaşmasında önemli bir yere sahiptir. Konu belirlenirken cami cemaatinin kültür seviyesi ve bilgi birikimi dikkate alınır. Hatip, bulunduğu toplumun ihtiyaçlarını, beklentilerini ve varsa problemlerini iyi tahlil eder ve bu yönde bir hazırlık yapar. Hutbe konusu, yörenin bulunduğu sosyal çevreye ve zamana göre belirlenir. Konu seçiminde belirli gün ve geceler de dikkate alınır. Dinî gün ve geceler takip edilir, cemaate bu yönde bilgilendirme yapılır. Bunların dışında toplumun önem verdiği belirli gün ve haftalara da hutbelerde yer verilir, konunun dinî yönüyle ilgili gerekli bilgilendirme yapılır.

Toplumun ihtiyacı olan ya da gündemi meşgul eden bir konu dururken başka bir konuyu seçmek cemaatin hutbeye olan ilgisini en başından kaybetmesi anlamına gelir. Eğer gündeme daha önemli bir olay girerse hutbe güncel konuya göre hazırlanır. Peygamberimiz (s.a.v.), oğlu İbrahim öldüğü gün güneş tutulunca şöyle demiştir: "*Ay ve güneş Allah'ın varlığını ve kudretini gösteren alametlerdir. Bunlar hiç kimsenin ölümünden veya yaşamasından ya da doğmasından dolayı tutulmazlar. Ay veya güneş tutulmasını gördüğünüz zaman, açılıncaya kadar*

namaz kılın, dua edin."[8] diyerek ölümle Güneş tutulması arasında bağlantı kurulmasının yanlış olduğunu sıcağı sıcağına hutbede açıklamıştır. Hutbe ile cemaatin dinî bilgileri pekiştirilir, güncel meseleler ve olaylar dinî açıdan değerlendirilir. Dinî esasların açıklaması yapılır. Cemaat bu şekilde güncel olaylar ve sorunlarla ilgili dinî yönden bilgilendirilir. Hutbe planlanırken bu hassasiyetler göz önüne alınır, konu seçimi bu doğrultuda yapılır. Seçilen konunun başlığı, amaç ve içeriği yansıtacak şekilde verilir.

Görsel 4.4: Hutbe için konu belirlenir ve araştırılır.

Bilgi Toplama ve Değerlendirme

İyi konu seçimi iyi bir metin oluşturmak için yeterli değildir. Önemli olan konuyu güzel bir şekilde işlemektir. Bu nedenle bilgi toplama süreci özenle yapılır. Bilgi toplama aşamasında cemaatin bilgi birikimi ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulur. Bu konuda Peygamber Efendimiz şöyle buyurur: *"İnsanlara durumlarına göre muamele ediniz."*[9]

Bilgi toplama sürecinde asli kaynaklar olan Kur'an-ı Kerim, meal ve tefsirler, hadis-i şeriflerin ana kaynakları vb. eserlerden faydalanılır. Örneğin ramazan ayı ve oruç konusunda bir hutbe hazırlanacaksa fıkıh kitaplarına, Allah (c.c.) sevgisi ile ilgili bir hutbe hazırlanacaksa akaid kitaplarına bakılır. Bilimsel konularla (toprak aşınması, çevre kirliliği vs.) ilgili bir hutbe olacaksa o konunun uzmanları tarafından yazılmış eserler gözden geçirilir.

Hatip topladığı bilgilerin ne ifade ettiğini özümseyerek anlar. Cemaatinin bilgi seviyesini göz önüne alarak bilgileri nasıl, ne şekilde ve hangi sıralamayla vereceğini değerlendirir. Bilgi toplama ve değerlendirme aşaması tamamlandıktan sonra hutbenin planlamasına geçilir. Toplanan bilginin bir plan dâhilinde sıralanması gerekir.

Türkçe Metin İçin Plan

Her metin yazılış amacına göre farklı bir yapıya ve akışa sahiptir. Dolayısıyla herhangi bir metni hazırlarken hangi kısımlardan oluşacağına dikkatle karar vermek gerekir. Hazırlık aşamalarından olan konu belirleme, bilgi toplama ve değerlendirme aşamalarından sonra hutbenin Türkçe kısmı bir plan dâhilinde hazırlanır.

Hitap Cümlesi

Nida cümlesi olarak da bilinen hitap cümlesi, hitabet sanatında çokça kullanılan bir uygulamadır. Konuşmaya dinleyicilerin dikkatlerini çekmek için "muhterem Müslümanlar, değerli müminler, aziz cemaat" gibi hitap cümleleri ile başlanır. Hitaplar paragraf başlarında tekrar edilerek cemaatin hutbeye ilgisi canlı tutulur. Hangi hitap cümlesini kullanacağı, konunun akışına göre hatibin tercihine bırakılmıştır.

8. Müslim, Küsuf, 21.
9. bk. Ebu Davud, Edep, 23.

SIRA SİZDE

Kuran-ı Kerim'den hitap cümleleri bulunuz, cümleler arasındaki farlılıkları arkadaşlarınızla paylaşınız.

Hutbe Konusunun Söylenmesi

Hatip hutbeye başlarken "Hutbemizde şu konuyu ele alacağız", "Hutbemiz ... hakkındadır." vb. diyerek dinleyicileri konu başlığıyla ilgili bilgilendirir ve bu yolla hutbeye olan ilgiyi artırır. Hatip hutbe konusunu belirtmeyerek de cemaatin merakını ve hutbeye olan ilgisini canlı tutabilir. Bu durumda çoğu kez hikâye etme yöntemiyle Hz. Peygamber'in ya da ashab-ı kiramın yaşantısından konuya ilişkin bir kesit sunulur. Bu konuda başarı, hatibin deneyimine bağlıdır.

Görsel 4.5: Cuma ve bayram namazlarında açık alanda namaz kılınan yere namazgâh denir.

Giriş Bölümü

Dinleyicilerin dikkatinin çekilmesi için hutbenin bu bölümünde iyi bir giriş yapılması gerekir. Çünkü dinleyicilerin hutbe hakkındaki ilk izlenimleri bu bölümde oluşur. Hutbenin başında verilen ayet ve hadis metinlerinin anlamlarına değinilir. Bu konunun seçilme nedeni hakkında kısaca bilgi verilir.

Gelişme Bölümü

Günlük hayat ve tarihî olaylardan verilecek somut örnek ve olaylarla konuya derinlik kazandırılır. Uzun örnekler vermekten kaçınılır. Ayet ve hadis metinleri ile konu genişletilir. Hutbede değiştirilmesi istenen davranışlar üzerinde durulur. Konuya ilişkin doğru ve yanlış düşüncelerin, davranış kalıplarının faydaları ve zararları anlatılır; cami cemaatine öğütler verilir.

Sonuç Bölümü

Son bölümde hutbede dile getirilen konular kısaca özetlenir. Hutbe konusunun ana fikri hatırlatılır. İstenirse hutbe ayet ve hadis metni ile bitirilir. Dua ile bitirilmek isteniyorsa hutbeyi dinlemek farz olduğundan cami cemaatine topluca 'amin' dedirtmeyecek bir dua seçilir.

DÜŞÜNELİM-PAYLAŞALIM

İbn Ömer (r.a.) anlatıyor: "Resullullah (s.a.v.) iki hutbe okurdu. Minbere çıkınca otururdu. (Bu esnada müezzin ezan okurdu.) Müezzin ezanı bitirince kalkar ve hutbeyi okur, sonra tekrar oturur ve (bu sırada) konuşmazdı. Sonra kalkar (ikinci defa) hutbe okurdu."

(Buhârî, Cuma, 30.)

Yukarıdaki hadisten ve öğrendiğiniz bilgilerden yola çıkarak hutbenin aşamalarının neler olduğunu düşününüz. Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız?

3. HUTBE YAZMA

Hutbe için seçilen konu, hazırlanan plan doğrultusunda yazılır. Hutbeyi yazarken nelere dikkat edilmesi gerektiği hususunda bazı konular ön plana çıkar. İlk önce konuya uygun ayet ve hadis metinleri güvenilir kaynaklardan tespit edilir. Konu ile bağlantılı kitaplar veya yazılar araştırılarak fikir sahibi olunur.

Görsel 4.6: Hutbe; seçilen konu, hazırlanan plan doğrultusunda yazılır.

Hutbenin dili açık, sade ve anlaşılır olur. Peygamberimiz (s.a.v.) *"Hiç şüphe yok ki sözde sihirleyen, müessir olan bir kudret vardır."*[10] buyurarak dilin kullanımına dikkat çekmiştir. Dinleyicileri usandıracak, anlaşılmayı zorlaştıracak uzun cümlelere yer verilmez. Hutbe metni uzun tutulmaz, orta uzunlukta olur. Bu konuda Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: *"Kişinin namazının uzunluğu ve hutbesinin kısalığı fıkhının (bilgi ve anlayışının) alametidir. O hâlde namazı uzatın hutbeyi kısaltın.*[11]

Hutbede kopukluklar olmaz, hutbenin başı ile sonu arasında bütünlük olur. Hutbede nefret ve şiddet içeren, kırıcı, yıkıcı, kişileri rencide edici cümlelere yer verilmez. Kişileri hedef gösteren, onları suçlayan ifadeler kullanılmaz. Toplumda birliği, beraberliği, yardım ve dayanışmayı destekleyen dil kullanılır. İslam dışı düşünce ve fikirlere yer verilmez.

Hutbede gereksiz sözcük kullanımı ile yabancı, anlamı açık olmayan (miskal, dirhem, legal, adisyon vb.) kelimeler kullanılmaz, argo kelimelere (tiye almak, beleş, haybe, madara vb.) yer verilmez. Gerçek bilgiden uzak, kesinlik arz etmeyen bilgilere de yer verilmez. Siyasetten kaçınılır; kişi ve kurumlar, diğer dinler ile kültürler eleştirilmez. Camiye gelenlere yönelik konuşulur, gelmeyen kişilere yönelik ithamlarda bulunulmaz. İnsanlara nasıl bir Müslüman olmaları gerektiği tarif edilir. Hutbe samimi, heyecanlı, duygulu, Müslümanların maneviyatını güçlendirici olur.

10. Buhârî, Nikâh, 47.
11. Müslim, Cuma, 47.

Görsel 4.7: Hutbe sunulurken beden dili kullanılır.

4. HUTBE SUNMA

Hatip her şeyden önce cuma namazının manevi olgunluğuna manen ve madden kendini hazırlar. Cuma gününün Müslümanların bayramı olduğunu, gelecek olan cemaatin de caminin misafirleri olduğunu bilir. Günün mutluluğu ve sevincini bütün çevresine, mahallesine, cemaatine yayar. Namazdan önce caminin iç ve dış temizliğini kontrol eder. Kılık kıyafetine gerekli özeni gösterir, cübbe ve sarığının güzel göründüğünden emin olur.

Hutbe, okunmadan önce birkaç kez gözden geçirilir, mümkünse ezberlenir. Hutbede yer alan ayet, hadis metinleri kontrol edilerek harf ve hareke hataları varsa giderilir. Arapça kısımları takılmadan, kekelemeden okumaya özen gösterilir. Türkçede anlamı değiştirecek Arapça ve Osmanlıca ifadelerin telaffuzuna dikkat edilir (Örneğin inceltme işareti olduğunda “dünya” anlamına gelen “âlem” kelimesi inceltme işareti olmadan okunduğunda “bayrak” anlamına gelir.). Kelimelerin tekil ve çoğullarının okunuşuna da dikkat etmek gerekir (Veli kelimesinin çoğulu “evliya” olduğu hâlde “evliyalar” şeklinde hatalı kullanılması gibi.).

SIRA SİZDE

Aşağıda okunuşları verilen terimleri arkadaşlarınızla karşılıklı telafuz ediniz.

inzâl	Ravza-i mutahhara
Nübüvveti	Beyt-i makdis
Kelime-i Vâhide	Celle celâluhu
Âdem-i İttifak	eşhedü
Cevâmi’ul-kelim	nebiyyinâ
Mâ-kablini	Cenab-ı Allah
Beytullah’i-l-Harâm	müfred
gayr-i müslim	rahimehullah
terkiben	kuddise

(İlyas Karslı, Osmanlıca Metinleri Anlamada Arapçanın Önemi, s. 45-88.)

Hutbeyi sunmak için vakarlı bir şekilde minbere çıkılır. Hareketlerde aşırılıktan uzak, ölçülü olunur. Belirli basamaklarda durulup dualar okunarak minbere çıkılır, sonra uygun basamakta oturulur.

Görsel 4.8: İç ezan okuyan müezzin

Okunacak hutbenin metin aralarında nefret duyguları uyandıracak, şiddeti çağrıştıracak, cemaat içinde küskünlüklere yol açacak yorumlardan kesinlikle uzak durulur. Bu konu hakkında Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur: **"Sen onlara sırf Allah'ın lütfu sayesinde yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi.."**[12]. Kur'an-ı Kerim'in ve rahmet Peygamber'i Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ışığında, dinimizin sevdirici, müjdeleyici tarafları ön plana çıkarılır.

Hatip, jest ve mimiklerinde dengeli bir yol seçer. Hutbe akıcı bir üslupla, takılma ve kekelemeye düşmeden, iyi bir tonlama ile okunur. Tonlamalar ne çok yüksek ne de alçak olmalıdır. Hutbe duaları usulüne uygun, makamsız ve tegannisiz okunur. Hutbe okunurken sürekli kâğıda bakılmaz. Metne bakılması gerektiğinde dahi cemaatle göz teması kesilmez. Uzun cümleler kurulmadan kelimeler tane tane söylenir, gerekirse aralarda duraklanarak cemaatin dinlediklerini değerlendirmeleri sağlanır. Cami dışında cemaat varsa ve hava şartları bozulursa hutbe duruma göre kısaltılır.

Biliyor Musunuz?

Resul-ü Ekrem'den sonra hutbe dinî fonksiyonu yanında siyasî hâkimiyetin sembolü olarak da önem kazanmıştır. Hz. Ebu Bekir (r.a.) halife seçildiği zaman takip edeceği siyasetin temel prensiplerini açıklayıcı mahiyette veciz bir hitabede bulunmuş, diğer üç halife de bu geleneği sürdürmüştür.[1] Valiler de göreve başladıklarında benzer konuşmalar yaparlardı. Öte yandan ilk zamanlarda cuma hutbesini halife okur, namazı da o kıldırırdı. Daha sonra hutbe ve namaz için görevliler tayin edilmeye, hutbe sırasında hâkimiyet ve istiklâlin sembolü olarak halifenin ve sultanın ismi zikredilmeye başlandı.[2]

1. İbn Hişâm, es-siretü'n-Nebeviyye,C 4, s. 311.
2. Mustafa Baktır, "Hutbe", DİA, C 18, s. 426.

12. Âl-i İmrân suresi, 159. ayet.

SIRA SİZDE

Daha önce okunmuş meşhur hutbe örneklerinden ve öğrendiklerinizden faydalanarak seçtiğiniz bir konuda hutbe hazırlayınız. Hutbe hazırlarken "Hutbe Hazırlama Değerlendirme Formu" nu dikkate alınız. Hazırladığınız hutbeyi sınıfta sununuz. Sunumunuz bittiğinde "Hutbe Öz Değerlendirme Formu" nu doldurunuz.

Hutbe Öz Değerlendirme Formu

Bu form kendinizi değerlendirebilmeniz amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı en doğru yansıtan seçeneğe çarpı "x" işareti koyunuz. Daha sonraki sorularda ise cevaplarınızı boş bırakılan yerlere yazınız.

	Evet	Kısmen	Hayır
Örnek bir hutbeyi inceledim ve anladım.			
Hutbe hazırlık aşamalarına dikkat ederek planlama yaptım.			
Araştırmamda farklı kaynaklardan yararlandım.			
Amacına uygun sunu hazırladım.			
Çalışmalarım sırasında zamanımı akıllıca kullandım.			
Hutbeyi Türkçenin kurallarına uyarak yazdım.			
Hutbede kullandığım kaynakları belirttim.			
Hutbe için zamana ve gündeme uygun konu seçtim.			
Hutbe konusunu seçerken yöre halkının beklentilerine ve ihtiyaçlarına uygun olmasına dikkat ettim.			
Hutbe için uygun bir başlık seçtim.			
Hutbe konusuna uygun ayet ve hadis kullandım.			
Dinleyiciyle göz teması kurdum.			
Duaları ezbere ve düzgün okudum.			
Hutbe sunumunda Türkçeyi doğru kullandım.			
Sunumu etkili ve akıcı bir şekilde yaptım.			
Sunumu zamanında gerçekleştirdim.			
Sonuçları kendi cümlelerimle özetleyebildim.			

1. Bu etkinlik sırasında en başarılı olduğunuz hususlar nelerdir?

....

....

....

2. Bu etkinlik sırasında hangi konularda zorlandınız?

....

....

....

Hutbe Hazırlama Değerlendirme Formu

Bu form öğrencilerin hazırlamış olduğu hutbe ile ilgili gözlemlerin kaydedilmesi için hazırlanmıştır. Ölçütleri okuduktan sonra, bunların öğrenci tarafından ne derece gerçekleştirildiğini düşünüyorsanız o sütuna çarpı "x" işareti koyunuz.

Öğrencinin Adı Soyadı:
Sınıfı: **No:** **Tarih ve Yer:**

BECERİLER	Mükemmel (4)	İyi (3)	Kabul edilebilir (2)	Yeterli değil (1)
I. HUTBE PLANLAMA SÜRECİ				
Hutbenin amacını belirleme				
Hutbe planı hazırlama				
Hutbe konusunu belirleme				
Farklı kaynaklardan bilgi toplama ve değerlendirme				
II. HUTBE YAZMA				
Türkçeye, imla kuralları ve noktalama işaretlerine uygun yazma				
Hutbenin içeriğine uygun başlık seçme,				
Seçilen konunun zamana ve gündeme uygunluğu				
Hutbe konusunun yöre halkının beklenti ve ihtiyaçlarına uygunluğu				
Kaynakların doğru belirtilmesi				
Seçilen ayet ve hadislerin hutbe konusuna uygunluğu				
Seçilen ayet ve hadisleri uygun yerde kullanma				
Hutbede konu bütünlüğüne uyma				
Hitap cümlelerini kullanma				
Hutbenin sonuç kısmında konuyu iyi özetleme				
Cümlelerin fazla uzun olmamasına dikkat etme				
III. HUTBE SUNMA				
Türkçeyi doğru ve düzgün kullanma				
Hutbenin başlangıcında besmele, hadis ve ayet metnine yer verme				
Ayet ve hadisleri doğru okuma ve vurgulama				
Hutbenin başlığını vurgulama				
Konuyu dinleyicilerin ilgisini çekecek şekilde sunma				
Hutbeyi hedefe yönelik materyalle destekleme				
Hutbede akıcı bir dil ve beden dilini kullanma				
Dinleyicilerle göz teması kurma				
Hutbenin uzunluğu, konunun anlaşılırlığı ve süre açısından uygunluk				
Dinleyicilerden gelebilecek sorulara cevap verebilme				
TOPLAM				

Öğretmenin Yorumu: ....
....
....

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcüğü ya da sözcükleri yazınız.

1. Hitabetin konu yönüyle ....ve ....çeşitleri bulunmaktadır.
2. Hutbenin hükmü cuma namazında .... dinî bayramlarda ise .... tir.
3. Hutbenin giriş bölümünden önce .... ve .... bulunur.
4. Hatip hutbenin sunumunda davranış olarak .... ve .... dikkat eder.

B) Aşağıdaki tabloda verilen kavram ve tanımları eşleştirerek doğru harfi parantez içine yazınız.

5.

Harf	*Tanımlar*	*Kavramlar*
a	Hatibin camide hutbe okuduğu yer.	( ) Salvele
b	Hz. Muhammed'in (s.a.v.) adlarından biri anıldığında ona sevgi ve saygının bir göstergesi olarak salatüselam okuma.	( ) Minber
c	"Hamd yalnızca Allah'a (c.c.) mahsustur." anlamına gelen "Elhamdülillâh" dua cümlesinin kısaltılmış biçimi.	( ) Risalet
ç	Allah'ın (c.c.) gönderdiği vahiyleri, İslam'ın emir ve yasaklarını insanlara duyurma; söz, tutum ve davranışlarıyla açıklama makamı olan peygamberlik.	( ) Hamdele

C) Aşağıdaki soruların cevabını boş bırakılan alana yazınız.

6. "*Cuma günü imam hutbe irad ederken yanındakine 'sus!' dediğin takdirde cumanın sevabını kaybetmiş olursun.*" *(Buhârî, Cuma, 36.)*

Hadiste hutbenin şartlarından hangisine vurgu yapılmıştır? Açıklayınız.

....
....

7. "**Yine de ona söyleyeceklerinizi yumuşak bir üslupla söyleyin, ola ki aklını başına toplar veya içine bir korku düşer.**" *(Tâhâ suresi, 44. ayet.)*

Ayet-i kerimede hutbe sunarken dikkat edilmesi gereken hususlardan hangilerine değinilmiştir? Yazınız.

....
....

8. Hz. Muhammed (s.a.v.) İslam devletinin temellerini atmak için hicret yolunda ilk hutbesini Salim b. Avfoğullarının bulunduğu Ranuna Vadisi'nde okudu. Veda Hutbesi'nde ise insan hakları ile ilgili ilkeleri açıkladı. *(bk. Mustafa Fayda, "Muhammed" , DİA, C 30, s. 415.)*

Hutbenin dinimizdeki önemini metinden faydalanarak açıklayınız.

....

....

Ç) Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

9. I. Amacın belirlenmesi
II. İçeriğe uygun başlık bulma
III. Ayet ve hadisleri doğru okuma
IV. Konu belirleme

Yukarıdakilerden hangisi ya da hangileri hutbe hazırlama ve değerlendirmede dikkat edilecek hususlardandır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II D) I, II ve III E) I, II, III ve IV

10. I. Fıkıh
II. Coğrafya
III. Sanat tarihi
IV. İlmihal

Kurban ibadeti ile ilgili hutbe yazmak isteyen hatip yukarıdaki kaynaklardan hangilerinden yararlanmalıdır?

A) I ve II B) II ve III C) I ve IV D) I, II ve III E) I, II, III ve IV

11. "Muhakkak ki Allah adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder; çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt verir." *(Nahl suresi, 90. ayet.)*

Yukarıda verilen ayet hutbenin hangi bölümünde okunur?

A) Giriş bölümünde

B) Hutbenin sonunda

C) Dua bölümünde

D) Hazırlık aşamasında

E) Gelişme bölümünde

12. Aşağıdaki kelimelerden hangisinin yazımı yanlıştır?

A) Ravza-i mutahhara B) Beyt-i makdis C) Celle celâluhu

D) Eşhede E) Nebiyyinâ

5. ÜNİTE

FARKLI MEKÂN ve ORTAMLARDA DİN HİZMETLERİ UYGULAMALARI

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Yazılı bir metin hazırlarken ve sunarken nelere dikkat edersiniz? Arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Vakit namazları sonunda okunan aşırlardan bildiklerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
3. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yaptığı dualardan bildiğiniz bir örneği arkadaşlarınızla paylaşınız.
4. Müziğin insan duyguları üzerindeki etkisi hakkındaki düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
5. Şimdiye kadar nişan, düğün, asker uğurlama vb. törenlerde Kur'an-ı Kerim okunduğunda dua edildiğine tanık oldunuz mu? Duada istenenlerden hatırladıklarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. FARKLI DİNÎ ETKİNLİKLER İÇİN KONUŞMA HAZIRLAMA VE SUNMA

Konuşma duygu ve düşüncelerin bilgi ve beceriyle harmanlanarak sözle ifade edilmesidir. Kendilerini etkili bir şekilde ifade etme becerilerini geliştiren kişiler hayatın farklı alanlarında başarıya kolay ulaşır. Din hizmetleri uygulamalarında, etkili iletişim ve konuşma becerisine en çok ihtiyaç duyulan alanlardan biridir. Farklı dinî etkinliklerde konuşma metni sunmak; etkinliğin icra edildiği ortama uygun olur. Konuşma metni hazırlanırkende hedef kitlenin ihtiyaç ve sosyo-kültürel yapısı göz önüne alınır. İnsanlar arasındaki iletişimin önemli bir boyutu olan konuşma, bilgiye dayalı ve ikna edici olursa dinleyici kitleye faydası daha fazla olur. Bu nedenle bir din görevlisinin başarısının en önemli unsurlarından biri etkili ve güzel konuşmadır. Bu konuda Cenab-ı Allah'ın İsra suresi 53. ayette **"Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler..."** buyurması da bu hususa dikkat etmemizi gerektirmektedir.

Peygamberimizin (s.a.v.) ; *"...güzel ve etkileyici sözün büyüleyici bir etkiye sahip olduğunu..."*[1] buyurmaları da söz sanatının insan üzerindeki etkisini gözler önüne sermektedir.

DÜŞÜNELİM-TARTIŞALIM

"İster kâğıt üzerinde olsun, ister ağızdan; benim sevdiğim konuşma düpedüz, içten gelen, lezzetli, şiirli, sıkı ve kısa kesen bir konuşmadır..."

(Montaigne, Denemeler, Çeviren Sabahattin Eyüboğlu, s. 298.)

Yukarıdaki sözden hareketle iyi bir konuşma sizce nasıl olmalıdır? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla tartışınız.

Bir konuşmanın başarılı olabilmesi için konuşmacının farklı alanlarda beceriler geliştirmesi gerekir. Her şeyden önce "Konuşmacının konuşma tarzı kendine özgü olur. Başkasını taklit etmez. İyi bir yazı ve konuşma doğru, açık ve etkili olmalıdır. Konuşmacı yapacağı konuşmanın anlam ve önemine önce kendisi inanmalıdır. Konuşma içten yapılırsa hedef kitleyi daha çok etkiler. Etkili konuşmada konuşmacının fiziki görünüşü de önemlidir."[2]

Farklı dinî etkinlikler için konuşma hazırlama ve sunmada dikkatli düşünmek, konuya ve ortama uygun hazırlık yapmak gerekir. Etkili konuşma için kavrayarak okumaya, düşünmeye ve kurgulamaya her zaman ihtiyaç vardır. Farklı ortamlarda konuşma yapılacağı zaman ortamın durumuna göre konuşmaya etki eden unsurların da değişebileceği unutulmamalıdır. Mesela açılış, düğün, doğum mevlidi gibi durumlarda yapılan konuşmalarda daha neşeli, canlı bir üslupla konuşma yapılır. Cenaze töreninde yapılan bir konuşmada ortamdaki hüzün konuşmaya kendiliğinden yansır. Dolayısıyla her konuşmanın kendine has bir özelliği olduğunu fark etmek önemlidir.

Konu, hedef kitleye en güzel biçimde anlatılabilecek şekilde planlanır. Konuşmanın başında hemen ayrıntıya girilmez. Özdeyişler ve yan düşünceler ana konudan uzaklaştırmayacak şekilde seçilir. Dinleyicilere konudan konuya atlanıyormuş duygusu verilmez.

Konuşma öncesinde hazırlık ve uygulamaya yönelik çalışma yapmak konuşma esnasında kolaylık sağlar. Konuşma için ayrılan zamanı göz önünde bulundurarak konuşma provası yapmak, sunumda başarıyı artıran faktörlerdendir.

1. bk. Buhârî, Nikâh, 47.
2. Suat Taşer, Konuşma Eğitimi, s. 216.

İyi bir konuşma metni açılış, ana metin ve kapanış olmak üzere üç bölümden oluşur:

Açılış bölümü: Ana fikir ve tema dinleyici kitlenin dikkati dağılmadan, ayrıntıya girilmeden bu bölümde verilir.

Ana metin: Düşüncelerin ve önemli noktaların anlatıldığı bölümdür. Konunun ayrıntıları verilir; konuyla ilgili örnekler sunulur; ayet, hadis ve kıssalarla anlatılanlar pekiştirilir. Konu belli bir düzende ve etkili bir biçimde sunulur.

Kapanış bölümü: Konuda anlatılanların özetlendiği, düşüncelerin kısaca gözden geçirildiği ve sonuç düşüncesini içine alan bölümdür.

Örnek Konuşma Metni

Camiler ve Din Görevlileri Haftası Kutlama Konuşması

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ *

وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلٰى اٰلِهِ وَاَصْحَابِهِ

اَجْمَعِينَ *

Değerli Misafirler,

Din görevlilerinin emek ve gayretlerinin unutulmadığı, camilerin işlevlerinin dile getirildiği Camiler ve Din Görevlileri Haftası vesilesiyle hazırladığımız programa hoş geldiniz.Bu anlamlı günümüzde katılımlarınızla bizleri onurlandırdığınız için teşekkür ederim. Camiler ve Din Görevlileri Haftası'nın İslam âlemine ve insanlığa hayırlar getirmesini Cenab-ı Allah'tan temenni ederim.

Müminler için her biri Kâbe'nin bir şubesi olan camiden daha mühim mekân düşünülemez. İbadet etmek, dinî bilgilerini artırmak, kültür seviyelerini yükseltmek gayesiyle camide bir araya gelen topluluktan daha seçkin bir topluluk tasavvur edilemez.

Cami İslam'ın tüm insanlığa tavsiye ettiği evrensel değerlerin; dayanışma, yardımlaşma, birlik ve beraberlik gibi toplumsal olgunluğun kazanıldığı yerdir. İnsanlar gün içinde defalarca camide toplanarak aynı safta dizilir, aynı duayı okur ve ibadet ederler.

Cenab-ı Allah cami ile ilişkilerini devam ettirenler konusunda, Tevbe suresinin 18. ayetinde **"Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan, namazını kılan, zekatını veren**

ve yalnız Allah'tan korkup çekinen kimseler imar edebilirler. İşte bunların doğru yolu bulanlardan olmaları umulur." buyurur. Peygamberimiz (s.a.v.) ise camilerin yeri ve önemi hakkında *"Beldelerin Allah'a en sevimli yerleri mescitlerdir..."*[3], *"Cemaatle kılınan namaz, kişinin yalnız kıldığı namazdan yirmi yedi derece daha faziletlidir."*[4] buyurmuştur.

Cami İslam dininde özel bir konuma sahiptir. Her kesimden insanın herhangi bir ayrıma gitmeden bir araya geldiği yerdir. Kardeşlik duygularının doruğa çıktığı, aynı heyecanın tadıldığı kutsal mekânlardır. Müminlere düşen görev camilerin bu güzel özelliklerini korumak ve saygınlığını devam ettirmektir.

Hayatın her alanında olduğu gibi Allah'ın (c.c.) evi sayılan camide de din görevlileri dün olduğu gibi bugün de kardeşlik duygularına gölge düşürecek davranışlardan kaçınırlar. Camiye gelen her bir insanın dinî kültür seviyesini yükseltmek için gücünün yettiğince çalışır, çabalarlar.

Değerli Misafirler,

Din görevlileri dışında caminin hizmetine koşan, ağır sorumluluklar alan halkımıza şükranlarımı arz ederim. Camiler ve Din Görevlileri Haftası dolayısıyla kayyumdan müezzine, hatipten imama, vaizden müftüye kadar tüm din görevlilerimize sağlık, mutluluk ve çalışmalarında başarılar dilerim.

(Yazarlar tarafından yazılmıştır.)

2. FARKLI DİNÎ ETKİNLİKLERDE OKUNMAK ÜZERE AYET SEÇİMİ VE İCRASI

Kur'an, Müslümanların hayatına yön veren temel rehberdir. O, aslında sadece Müslümanlara değil, bütün insanlığa rehberlik etmek üzere gönderilmiştir. İşte bu durumun tabii neticesi olarak Kur'an-ı Kerim bir Müslüman'ın hayatının her alanında yer alır ve zevkle okunur. Namazda Kur'an-ı Kerim'den ayetler okumamızın zorunlu olması, onun hayat rehberliği göreviyle yakından alakalıdır. Hayatımızın doğum, sünnet, evlilik, ölüm gibi önemli dönüm noktalarında Kur'an okunması da onun manevi gücünden faydalanma ve Yüce Yaradan'a sığınma ihtiyacımızdandır. Cuma gecelerinde, diğer kıymetli gün ve gecelerde, oruç, hac, kurban ve benzeri ibadetlerimizde de Kur'an-ı Kerim okunur.

Farklı dinî etkinliklerde okunmak üzere seçilen ayetlerin manası yani verilmek istenen mesaj okuyucu ve muhatapları tarafından anlaşılmasına dikkat edilir. Ayetlerin okunacağı mekan ve ortamlarda önemlidir. Verilmek istenen mesaj ne kadar isabetli olursa olsun uygun ortam yoksa amaca ulaşılamaz. Kur'an-ı Kerim'i okumanın amacı onu anlamak ve okuduklarımız üzerinde düşünmektir. Düşündüklerimizden ders ve öğüt alıp hayat ile Kur'an-ı Kerim arasında sıkı bir bağ kurmak da Kur'an okumanın sonucudur. Bu yönüyle Kur'an-ı Kerim'i okumanın, anlamanın, yaşamanın ve ezberlemenin ibadet olduğunu bilmemiz son derece önemlidir.

Dinî hitabetin olmazsa olmaz ilkelerinden biri kendine has kurallarına uygun olarak doğru bir şekilde Kur'an-ı Kerim tilaveti gerçekleştirmektir. Nitekim Cenab-ı Allah ilk inen surelerden biri olan Müzzemmil suresi 4. ayette **"Kur'an'ı tane tane, hakkını vererek oku."** buyurmaktadır. Bu nedenle bir yerde Kur'an-ı Kerim okuduğumuzda o aşr-ı şerifte ne dendiğine son derece dikkat etmemiz gerekir. O günle, o etkinliğe (düğün, sünnet, asker uğurlama vb.) sebep teşkil eden durumla ilgili ilahi uyarıların müminlerin gönüllerine yerleşmesi için çaba harcanmalıdır. Yani mekâna göre Kur'an-ı Kerim'den seçilen ayetler icra edilir.

3. Müslim, Mesacid, 288.
4. Buhârî, Ezan, 30.

2.1. Kur'an ve Kıraat Meclisleri

Kur'an meclislerinin kuruluşu Peygamberimiz (s.a.v.) zamanında gerçekleşmiştir. Mekke'de Dârülerkam'da Müslümanlar toplanıp Kur'an-ı Kerim'i okuyor, anlamaya çalışıyor ve ezberliyorlardı. Medine Dönemi'nde Mescid-i Nebivî'de Kur'an meclisleri kuruluyordu.

Hz. Muhammed (s.a.v.) *"Allah'ın evlerinin birinde, Allah'ın kitabını okumak ve kendi aralarında mütalaa etmek (tedârüs) üzere toplanan her topluluğa Allah huzur verir…"*[5] buyurarak Kur'an okumak için bir araya gelmeyi teşvik etmiştir. Bu gelenek Dört Halife Devri'nde, Emeviler ve Abbasiler Dönemi'nde de devam etmiştir. Selçuklularda Kur'an meclislerinin adı **Dârülhuffaz**, Osmanlılarda **Dârülkurra** olarak bilinmektedir.[6]

İslam toplumunun fertleri Kur'an-ı Kerim okumanın ibadet olduğunu bildiğinden onunla her zaman meşgul olmuşlar, onu anlamaya çalışmışlardır.

Görsel 5.1: Kur'an-ı Kerim, kıraat meclislerinde kari tarafından okunur.

Fussilet Suresi (1-8. ayetler)

Surenin Kimliği

…Fussilet sözlükte iki şeyi birbirinden ayırmak, bir şeyin ayrıntılarıyla açıklanması anlamına gelir. Fussilet suresi Kur'an-ı Kerim'in kırk birinci suresidir. Mekke'de inmiştir. 54. ayettir…[1] Bu sureye kandiller anlamında "Mesabih" veya azık anlamında "Akvât" ismi de verilir.

Fussilet suresinde Kur'an-ı Kerim'in uydurulmuş bir kitap olmadığı, bizzat Rahman ve Rahim olan Allah (c.c.) tarafından indirilen bir kitap olduğu bildirilmiştir. O müjdeleyen ve uyaran bir kitaptır. Tek bir ilah olan Allah'a (c.c.) inanıp yönelmek gerekir. İnat ve kibirleri yüzünden Allah'a (c.c.) şirk koşanların vay hâline! İnanan ve salih amel işleyenler için tükenmeyen bir mükâfat vardır…[2] denmektedir.

1. bk. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 101.
2. bk. Emin Işık, "Fussilet Suresi", DİA, C 13, s. 299.

5. Müslim, Zikir, 38.
6. Nebi Bozkurt, "Dârülkurra", DİA, C 8, s. 545.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْز۪يلٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِۚ ﴿٢﴾ كِتَابٌ فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُ قُرْاٰناً عَرَبِياًّ لِقَوْمٍ
يَعْلَمُونَۙ ﴿٣﴾ بَش۪يراً وَنَذ۪يراًۚ فَاَعْرَضَ اَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٤﴾ وَقَالُوا قُلُوبُنَا ف۪ٓي
اَكِنَّةٍ مِمَّا تَدْعُونَٓا اِلَيْهِ وَف۪ٓي اٰذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ اِنَّنَا
عَامِلُونَ ﴿٥﴾ قُلْ اِنَّمَٓا اَنَا۬ بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحٰٓى اِلَيَّ اَنَّمَٓا اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَق۪يمُٓوا
اِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُۜ وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِك۪ينَۙ ﴿٦﴾ اَلَّذ۪ينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ
هُمْ كَافِرُونَ ﴿٧﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٨﴾

Ayetlerin Meali

Hâ Mîm. (1) Bu Kur'an, Rahmân ve Rahîm olan Allah'tan indirilmedir. (2) Bu, bilen bir toplum için Arapça bir Kur'an olarak ayetleri genişçe açıklanmış bir kitaptır. (3) Müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderilmiştir. Fakat onların çoğu yüz çevirmiştir. Artık onlar işitmezler. (4) Dediler ki: "(Ey Muhammed!) Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz örtüler içerisindedir. Kulaklarımızda bir ağırlık, seninle bizim aramızda da bir perde vardır. O hâlde sen (istediğini) yap, şüphesiz biz de (istediğimizi) yapacağız." (5) De ki: "Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Fakat bana ilahınızın yalnızca bir tek ilah olduğu vahyediliyor. Artık O'na yönelin ve O'ndan bağışlanma dileyin. Allah'a ortak koşanların vay hâline!" (6) Onlar zekâtı vermeyen kimselerdir. Onlar ahireti de inkâr ederler. (7) Şüphesiz iman edip salih ameller işleyenler için ise kesintisiz bir mükâfat vardır. (8)

2.2. İlim Meclisleri

İslam uygarlığının temeli ilimdir. Çünkü İslam'da bilginin kaynağı vahiy ve akla dayanır. İslam uygarlığının yüzyıllar boyunca hüküm sürmesinin sebebi ilme verdiği değerdir. Bu uygarlığın temeli Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an-ı Kerim ilk indirilen ayetten son indirilen ayete kadar ilme, ilim adamına, akla ve düşünceye değer veren birinci kaynaktır.

Allah (c.c.) Fatır suresi 28. ayette **"... Kullarım arasından ancak âlimler gereğince Allah'tan korkar..."** buyuruyor. Peygamberimiz (s.a.v.) ilim konusunda *"İlim tahsili için yola çıkan kimse dönünceye kadar Allah yolundadır."*[7] buyurarak ilmi ve onunla meşgul olanı yüceltmiştir.

Görsel 5.2: İslam medeniyetinde cami ve medrese birbirini tamamlar.

İslam'da ilim tahsil edilen yerler öncelikle mescit ve camiler sonra kütüphane ve medreseler olmuştur. Peygamberimiz (s.a.v.) zamanındaki Suffa, ilim meclisleri konusunda gelecek devirlere örnek olmuştur. Emeviler Dönemi'nde ilim meclislerinde eski Yunan ve Roma filozoflarının eserleri tercüme edilmiş ve okunmuştur. Abbasiler Dönemi'nde ilim meclisinin toplandığı yere Beytülhikme veya Darülhikme (bilgelik evi) adı verilmiştir. Selçuklular zamanında ilim meclisleri medreseye dönüşmüş, ismi **Nizamiye Medresesi** olmuştur. Osmanlılarda medrese yine ilim meclisleri gibi düşünülmüştür. Özel olarak toplanan ilim meclislerine **darülilim** denilmiştir. İlim meclislerinde tefsir, fıkıh, kelam gibi dinî ilimlerin yanında tarih, felsefe, astronomi, matematik ve tıp gibi ilimler de mütalaa edilirdi. [8]

NOT EDELİM

"Yalnız şu iki kimseye gıpta edilir; Allah'ın ihsan ettiği malı hak yolunda harcayan kimse, Allah'ın kendisine verdiği ilimle yerli yerince hükmeden ve onu başkalarına öğreten kimse ."

(Buhârî, İlim, 15; Müslim, Müsafirûn, 268.)

Günümüzde bilimsel yarışma ve sergiler ilim meclislerinin yerini almış belli başlı etkinliklerdendir. Bu etkinliklerin açılışlarında okunabilecek aşr-ı şeriflerden birisi kâinattaki muhteşem düzene, Allah'ın (c.c.) insana bilgiyi edinme ve yayma yollarını öğretmesine dikkat çeken Rahman suresinin başlangıç kısmıdır.

7. Tirmizî, İlim, 2.
8. Mahmut Kaya, "Beytülhikme", DİA, C 6, s. 89.

Rahman Suresi (1-25. ayetler)

Surenin Kimliği

Sözlükte "merhamet etmek, severek ve acıyarak korumak" anlamındaki rahmet kökünden türeyen rahman kelimesi "şefkat ve merhamet eden, acıyan" demektir.[1]

Rahman suresi Mekke'de indirilmiştir. Kur'an-ı Kerim'in elli beşinci suresidir. Yetmiş sekiz ayettir. Adını surenin ilk ayeti olan "Rahman" kelimesinden almıştır. Sure Allah'ın (c.c.) insanlara karşı sevgi ve merhametinden haber vererek başlar. Allah'ın (c.c.) insanı yaratmasına, ona konuşmayı öğretmesine dikkat çekilir. Güneş ve diğer gezegenlerin kendi yörüngelerinde bir hesap üzerinde hareket ettikleri haber verilir. Yeryüzünde insanlar için yaratılan bitki ve meyveler sayılır. Allah'ın (c.c.) doğusuyla batısıyla tüm evrene sahip olduğu, denizlerin sularının birbirlerine karıştırılmadığı belirtilir...[2]

1. Bekir Topaloğlu, "Rahman", DİA, C 34, s. 416.
2. bk. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 300.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلرَّحْمٰنُۙ ١ عَلَّمَ الْقُرْاٰنَۜ ٢ خَلَقَ الْاِنْسَانَۙ ٣ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ٤ اَلشَّمْسُ وَالْقَمَرُ
بِحُسْبَانٍۖ ٥ وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ٦ وَالسَّمَٓاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْم۪يزَانَۙ ٧
اَلَّا تَطْغَوْا فِي الْم۪يزَانِ ٨ وَاَق۪يمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْم۪يزَانَ ٩
وَالْاَرْضَ وَضَعَهَا لِلْاَنَامِۙ ١٠ ف۪يهَا فَاكِهَةٌۖ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْاَكْمَامِ ١١ وَالْحَبُّ
ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُۚ ١٢ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ١٣ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ
صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِۙ ١٤ وَخَلَقَ الْجَٓانَّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍۚ ١٥ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا

تُكَذِّبَانِ ﴿١٦﴾ رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِۚ ﴿١٧﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
﴿١٨﴾ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِۙ ﴿١٩﴾ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِۚ ﴿٢٠﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٢١﴾ يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُۚ ﴿٢٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٣﴾
وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَاٰتُ فِي الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِۚ ﴿٢٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٥﴾

Ayetlerin Meali

Rahmân Kur'an'ı öğretti. (1-2) İnsanı yarattı. (3) Ona beyanı (düşünüp ifade etmeyi) öğretti. (4) Güneş ve ay bir hesaba göre hareket etmektedir. (5) Otlar ve ağaçlar (Allah'a) boyun eğerler. (6) Göğü yükseltti ve ölçüyü koydu. (7) Ölçüde haddi aşmayın. (8) Tartıyı adaletle yapın, teraziyi eksik tutmayın. (9) Allah yeri yaratıklar için var etti. (10) Orada meyve(ler) ve salkımlı hurma ağaçları vardır. (11) Yapraklı taneler, hoş kokulu bitkiler vardır. (12) O hâlde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz? (13) Allah insanı, pişmiş çamur gibi bir balçıktan yarattı. (14) "Cin" i de yalın bir ateşten yarattı. (15) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz? (16) O iki doğunun ve iki batının Rabbidir. (17) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz? (18) (Suları acı ve tatlı olan) iki denizi salıvermiştir; birbirine kavuşuyorlar. (19) (Fakat) aralarında bir engel vardır, birbirine geçip karışmıyorlar. (20) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz? (21) O denizlerin her ikisinden de inci ve mercan çıkar. (22) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz? (23) Denizde akıp giden dağlar gibi yüksek gemiler de O' nundur. (24) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz? (25)

2.3. Cami Açılışı

"**Cami**, Müslümanları sadece bedenen değil, zihnen, kalben ve aynı duygularla birleştiren, insanların toplumdaki yerine bakılmaksızın onları aynı şeye inanan, aynı şeyi düşünen ve aynı duyguları taşıyan bir topluluk hâline getiren mekândır. Camide bir araya gelenler yeryüzünde bulunan bütün Müslümanların en küçük ünitesidir. Cami, insanlığı barıştıran sosyal bir kurumdur."[9] Türk toplumunda müminlerin toplandıkları, dinî eğitimin yapıldığı, her türlü konunun konuşulup çözüm arandığı yerdir.

Kur'an ve sünnette cami, İsra suresi 1. ayette olduğu gibi mescit kavramıyla ifade edilir. **"Bir gece, kendisine bazı ayetlerimizi gösterelim diye kulunu Mescid-i Haram'dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren Allah eksiklerden münezzehtir. O, gerçekten her şeyi işitmekte ve görmektedir."**

9. Süleyman Uludağ, İslam'da İrşad, s. 243.

Görsel 5.3: Kültürümüzde caminin küçüğüne mescit denir.

Peygamberimiz (s.a.v.) *"Kim Allah'ın rızasını talep ederek bir mescit inşa ederse Allah ona cennette bir ev inşa eder."*[10] buyurmuştur. Cami yaptırılmasını, ibadete açılmasını tavsiye ve teşvik etmiştir. Bizzat Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından yaptırılan iki mescitten birisi Mescid-i Nebi'*dir.*[11]

Yeni inşa edilmiş ya da tamir ve tadilatı bitirilmiş bir caminin ibadete açılması münasebetiyle düzenlenen bir açılış töreninde Tevbe suresinin ilgili ayetleri okunabilir.

Tevbe Suresi (17-22. ayetler)

Surenin Kimliği

... Medine'de indirilen son suredir. Adını surede geçen tevbe kavramından almıştır. Yüz yirmi dokuz ayettir. Başında besmele olmayan tek suredir. İlk kelimesi "berâetün" olduğu için Berae suresi olarak da bilinir. Surede antlaşmalara bağlı kalmayan müşriklerle ilişkilerin kesilmesi gerektiği bildirilmektedir. Ehli kitapla olan ilişkilerden söz edilmektedir. Kur'an-ı Kerim'in Müslümanlar üzerinde oluşturduğu etki ve Hz. Peygamber'in Müslümanlar adına duyduğu endişe anlatılmaktadır...[1]

1. bk. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 364.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

مَا كَانَ لِلْمُشْرِك۪ينَ اَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللّٰهِ شَاهِد۪ينَ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ
بِالْكُفْرِۜ اُو۬لٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْۚ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿١٧﴾ اِنَّمَا
يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى

10. Müslim, Mesacid, 24.
11. bk. Müslim, Hac, 514.

الزَّكٰوةَ وَلَمْ يَخْشَ اِلَّا اللّٰهَ فَعَسٰٓى اُو۬لٰٓئِكَ اَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدٖينَ ۝١٨
اَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَٓاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ
الْاٰخِرِ وَجَاهَدَ فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِۜ لَا يَسْتَوُ۫نَ عِنْدَ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ
الظَّالِمٖينَۘ ۝١٩ اَلَّذٖينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِهِمْ
وَاَنْفُسِهِمْۙ اَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّٰهِۜ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْفَٓائِزُونَ ۝٢٠ يُبَشِّرُهُمْ
رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَهُمْ فٖيهَا نَعٖيمٌ مُقٖيمٌۙ ۝٢١ خَالِدٖينَ
فٖيهَٓا اَبَدًاۜ اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُٓ اَجْرٌ عَظٖيمٌ ۝٢٢

Ayetlerin Meali

Müşrikler, inkârlarına bizzat kendileri tanıklık edip dururken Allah'ın mescitlerini onarıp şenlendiremezler. Onlar, yapıp ettikleri boşa giden kimselerdir ve onlar ebedî olarak ateşte kalacaklardır. (17) Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan, namazını kılan, zekâtını veren ve yalnız Allah'tan korkup çekinen kimseler imar eder. (18) Hacılara su verme ve Mescid-i Harâm'ın imar ve bakım işini (üstlenen kimseyi), Allah'a ve ahiret gününe inanıp Allah yolunda cihat eden kimseyle bir mi tutuyorsunuz? Bunlar Allah katında bir değildirler. Allah zalimler topluluğunu hidayete erdirmez. (19) İnanan, hicret eden, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihat edenlerin Allah katındaki mertebeleri pek büyüktür. Muradına erecek olanlar da onlardır. (20) Rableri onları kendi rahmeti, hoşnutluğu ve cennetleriyle müjdeliyor; onlar için orada kesintisiz nimetler vardır. (21) Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır. Kuşkusuz en büyük ödül Allah katında olandır. (22)

Helal ve dürüst yollardan para kazanarak insanın kendisinin, ailesinin ihtiyaçlarını gidermesi İslam'ın önemli ilkelerindendir. Bu konuda Peygamberimiz (s.a.v.) *"Hiçbir kimse kendi elinin emeği ile kazandığından daha hayırlı bir lokma asla yiyemez."*[12] buyurmuşlardır. İfade edilen bu övgüye nail olmak isteyen kişiler, yeni kazanç kapılarını yeni iş yerleri açarak aralamak istemişlerdir. **Ticaret** kâr amacıyla mal ve hizmetlerin para ile ifade edilebilen bütün değerlerin alım ve satım işlerinin tamamıdır. Bu mesleği yerine getiren kişilere de **tacir** denir. Çoğulu **tüccar**dır. İşin yapıldığı yere **ticarethane** denir. Günümüzde ticarethane sözcüğü iş yeri kavramıyla ifade edilir. İş yeri kavramı dükkândan alışveriş merkezine atölyeden fabrikaya kadar her türlü çalışma alanını kapsar. İş yeri ve ticaret konusunda Nur suresinde ayetler bulunmaktadır. İş yeri açılışında bu surenin ilgili ayetleri okunabilir.

12. Buhârî, Buyû', 15.

Nur Suresi (37-38. ayetler)

Surenin Kimliği

... Kur'an-ı Kerim'in yirmi dördüncü suresidir. Medine'de indirilmiştir. Altmış dört ayettir. Nur; aydınlık, parlaklık, ışık anlamına gelir. Elle tutulup gözle görülmeyen fakat hissedilen parıltı, insanı neşelendiren coşku, güzellik anlamı da vardır. Kur'an-ı Kerim'in bir adı da nurdur...

Nur suresinde evlenmenin hükmü, evlere girip çıkma ile ilgili görgü kuralları, Müslümanlar arasındaki ticaret gibi sosyal ilişkiler ve selamlaşma kuralları, Allah'ın (c.c.) doğru yolu göstermesi ve imana giden yola ışık tutması hakkında temsilî açıklamalarda bulunulur. Allah'ın (c.c.) büyüklüğü ve eşsiz nitelikleri, O'na kulluk edenlere sevgisinden ve verilecek ödüller gibi konulardan söz edilir...[1]

1. bk. Kur'an Yolu Tefsiri, C 4, s. 85; bk. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 286.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

رِجَالٌۙ لَا تُلْه۪يهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ وَا۪يتَٓاءِ
الزَّكٰوةِۙ يَخَافُونَ يَوْماً تَتَقَلَّبُ ف۪يهِ الْقُلُوبُ وَالْاَبْصَارُۙ ﴿٣٧﴾ لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ
اَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَز۪يدَهُمْ مِنْ فَضْلِه۪ۜ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَٓاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٨﴾

Ayetlerin Meali

Ticaretin de satımın da kendilerini Allah'ı anmaktan, namazı hakkıyla kılmaktan ve zekâtı vermekten alıkoyamadığı, gözlerin ve gönüllerin dehşetle sarsılacağı bir günden korkan kişiler; (37) anarlar ki, Allah kendilerini, yaptıklarından daha güzeli ile ödüllendirsin, daha fazlasını da lütfundan versin. Allah dilediğini hesapsız rızıklandırır. (38)

2.5. Sünnet

Sünnet olmanın Arapça karşılığı hitandır. Hitan, Hz. İbrahim (a.s.) ile başladığı için onun âdeti kabul edilir.[13] Hitan hem Hz. İbrahim (a.s.) hem de Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sünnetidir. Kur'an-ı Kerim'de hitanla ilgili doğrudan bir ayet yoktur. Peygamberimize (s.a.v.) itaat, i'tisam ile ilgili ayetlerle ilişkilendirilir.[14] Sünnet (hitan), Hz. Peygamber'in anne babalara tavsiyesidir. Anne babanın çocuklarına karşı vazifelerinden biri de çocuklarını sünnet ettirmektir.

Peygamberimiz (s.a.v.) *"Dört şey var ki, bunlar peygamberlerin sünnetlerindendir. Sünnet olmak (Hitan), güzel koku sürmek, misvak kullanmak ve evlenmek."*[15] buyurarak sünnet olmayı vurgulamıştır. Sünnetin dinî açıdan büyük hikmeti ve sağlıkla ilgili de birçok yararı vardır. Müslümanlar Hz. Peygamber'in uygulamalarından birisi olan bu işlemi günümüze taşımışlardır. Türk örfü bu öneminden dolayı erkek çocukların sünnet ameliyesini bir şölene çevirmiş, bu vesileyle sünnet törenlerinde Allah'ın (c.c.) anılması, Hz. Peygamber'e duyulan hürmet ve muhabbetin ifadesi adet olmuştur. Sünnet törenlerinde okunacak en uygun ayet Lokman suresinin 12. ila 16. ayetleridir.

Lokman Suresi (12-16. ayetler)

Surenin Kimliği

Kur'an-ı Kerim'in otuz birinci suresidir ve otuz dört ayettir. Adını, sure içinde oğluna yaptığı öğütleri anlatılan Lokman adlı ilim ve hikmet sahibi şahıstan almıştır. Sureye, Kur'an-ı Kerim'in özellikleri anlatılarak başlanır. Daha sonra da bu kitaba iman edenlerin inanç, ibadet ve ahlak gibi özellikleri bildirilir... Surede, kendisine ilim ve hikmet verilen Lokman'ın oğluna vermiş olduğu öğütler, çocuk eğitiminde bir model olarak sunulur. Sure, gaybı yalnızca Allah'ın (c.c.) bildiğini haber veren ayetlerle son bulur...[1]

1. bk. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 217.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا لُقْمٰنَ الْحِكْمَةَ اَنِ اشْكُرْ لِلّٰهِۜ وَمَنْ يَشْكُرْ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ

لِنَفْسِه۪ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَم۪يدٌ ﴿١٢﴾ وَاِذْ قَالَ لُقْمٰنُ لِابْنِه۪ وَهُوَ يَعِظُهُ

13. Buhârî, Enbiya, 11.
14. bk. Haşr suresi, 7. ayet; Ahzâb suresi, 21. ayet.
15. bk. Tirmizî, Edep, 14; Müslim, Tahare, 49; Ebu Davud, Tereccül, 16.

يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِۜ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظٖيمٌ ﴿١٣﴾ وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِۚ
حَمَلَتْهُ اُمُّهُ وَهْنًا عَلٰى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فٖي عَامَيْنِ اَنِ اشْكُرْ لٖي وَلِوَالِدَيْكَۜ
اِلَيَّ الْمَصٖيرُ ﴿١٤﴾ وَاِنْ جَاهَدَاكَ عَلٰٓى اَنْ تُشْرِكَ بٖي مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ فَلَا
تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًاۘ وَاتَّبِعْ سَبٖيلَ مَنْ اَنَابَ اِلَيَّۚ ثُمَّ اِلَيَّ
مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾ يَا بُنَيَّ اِنَّهَٓا اِنْ تَكُ
مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فٖي صَخْرَةٍ اَوْ فِي السَّمٰوَاتِ اَوْ فِي الْاَرْضِ
يَأْتِ بِهَا اللّٰهُۜ اِنَّ اللّٰهَ لَطٖيفٌ خَبٖيرٌ ﴿١٦﴾

Ayetlerin Meali

Andolsun ki vaktiyle Lokman'a şu hikmeti vermiştik: "Allah'a şükret, O'na şükreden kendi iyiliği için şükretmiş olur; nankörlük eden de bilmelidir ki Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, O her türlü övgüye layıktır." (12) Lokman oğluna öğüt verirken ona şöyle dedi: "Sevgili oğlum! Allah'a ortak koşma; çünkü O'na ortak koşmak kesinlikle çok büyük bir haksızlıktır." (13) Biz insana anne babasıyla ilgili öğütler verdik. Annesi güçten, kuvvetten düşerek onu karnında taşımıştır; çocuğun sütten kesilmesi iki yıl içinde olur. Bunun için (ey insan) hem bana hem anne babana minnet duymalısın; sonunda dönüş yalnız banadır. (14) Eğer anne baban, hakkında bilgin olmayan bir şeyi bana ortak koşman için seni zorlarlarsa bu durumda onlara uyma ama yine de onlara dünyada iyi davran; yüzünü ve özünü bana çevirenlerin yolunu izle; dönüşünüz yalnız banadır. O zaman yapıp ettiklerinizin sonucunu size bildireceğim. (15) Lokman, "Sevgili oğlum (dedi), yaptığın iş bir hardal tanesi ağırlığında bile olsa, bir kayanın içinde saklansa veya göklerde yahut yerin dibinde bulunsa yine de Allah onu açığa çıkarır. Kuşkusuz Allah her şeyi bütün gizlilikleriyle bilir, O her şeyden haberdardır." (16)

2.6. Nişan, Nikâh, Düğün

"Nişanın İslam'daki karşılığı hıtbedir. **Hıtbe** evlenme, niyetini açıklama demektir... Nişan, evlenme anlaşması olan nikâhtan önce tarafların birbirini tanıması gayesiyle yapılır. İslam hukukunda nişanlanma bir evlenme vaadi olarak kabul edilir. Ancak evlenmeye zorlayıcı bir özelliğinin bulunmadığı belirtilir. Öte yandan bu vaadin vicdani ve ahlaki yönü bulunur."[16]

16. H. İbrahim Acar, "Nişan", DİA, C 33, s. 153.

Sözlükte nikâh; birleştirme, bir araya getirme, evlenme, evlilik anlamındadır.[17] **Nikâh** evlenmelerine dinî bir engel bulunmayan, belirli şartları taşıyan erkek ve kadının beraberce bir hayat sürmek için şahitler önünde gerçekleştirdikleri evlilik anlaşmasıdır. Cenab-ı Allah Kur'an-ı Kerim'de Nur suresi 32. ayette **"İçinizden bekar olanları ... evlendirin. Yoksulluk içinde iseler Allah lütfu ile onları ihtiyaçtan kurtarır. Allah'ın hazinesi geniştir, her şeyi bilmektedir."** buyurarak evlenmeyi emretmektedir. Peygamberimiz (s.a.v.) *"Nikâh benim sünnetimdendir..."*[18] buyurarak evlenmeyi teşvik etmiştir.

Görsel 5.4: Nikâh, şahitler önünde yapılan evlilik anlaşmasıdır.

Düğün, iki kişinin aldığı evlilik kararının toplumda yaşayan herkese duyurulmasıdır. Ayrıntılarda bazı farklılıklar olsa da düğün töreninin gayesi ilandır. İslam'da düğünler zerafet ve nezaket içinde olur. Her türlü israf, gösteriş ve debdebeden uzak durulur, mütevazı bir merasim yapılır. Diğer taraftan verilecek velimeye (düğün yemeği) sadece varlıklı aileler değil garip ve kimsesizler de çağrılmalıdır. Aşırılığa kaçmamak ve İslam'ın sosyal hayatla ilgili koyduğu esaslara uymak şartıyla düğünlerde eğlenmek doğaldır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v.) def çalınıp gaza şiirlerinin okunduğu düğünlerde bulunmuştur.[19] Cenab-ı Allah tarafından evlenmenin gereği Nur suresinde açıklanmıştır.

Nur Suresi (32-34. ayetler)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَاَنْكِحُوا الْاَيَامٰى مِنْكُمْ وَالصَّالِح۪ينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَاِمَٓائِكُمْۜ اِنْ يَكُونُوا

فُقَرَٓاءَ يُغْنِهِمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه۪ۜ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَل۪يمٌ ﴿٣٢﴾ وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذ۪ينَ

لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتّٰى يُغْنِيَهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه۪ۜ وَالَّذ۪ينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا

مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ اِنْ عَلِمْتُمْ ف۪يهِمْ خَيْرًاۗ وَاٰتُوهُمْ مِنْ

17. Ahmet Nedim Serinsu, Mehmet Sürmeli, Arif Alkan, vd., MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 282.
18. Buhârî, Nikâh, 1; Tirmizî, Nikâh, 3.
19. bk. Buhârî, Nikâh, 48.

مَالِ اللّٰهِ الَّذٖٓى اٰتٰيكُمْۜ وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَٓاءِ اِنْ اَرَدْنَ تَحَصُّنًا
لِتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۜ وَمَنْ يُكْرِهْهُنَّ فَاِنَّ اللّٰهَ مِنْ بَعْدِ اِكْرَاهِهِنَّ
غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكُمْ اٰيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَمَثَلًا مِنَ الَّذٖينَ
خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقٖينَ ﴿٣٤﴾

Ayetlerin Meali

İçinizden evli olmayanları, köle ve cariyeleriniz arasından da elverişli olanları evlendirin. Yoksulluk içinde iseler Allah lütfu ile onları ihtiyaçtan kurtarır. Allah'ın hazinesi geniştir, her şeyi bilmektedir. (32) Evlenme imkânı bulamayanlar, Allah lütfundan ihtiyaçlarını giderinceye kadar iffetlerini korusunlar. Bedelini ödeyerek hür olmak isteyen köle ve cariyelerinizin kendilerinde hayır görürseniz tekliflerini kabul edin. Allah'ın size verdiği maldan da onlara verin. Namuslu yaşamak isterlerse dünya hayatının geçici menfaatini elde etmek için cariyelerinizi fuhuş yapmaya zorlamayın. Kim onları zorlarsa bilinsin ki Allah, onların zorlanmaları sebebiyle bağışlayıcıdır, esirgeyicidir. (33) Size, gerektiği gibi açıklayan ayetler, sizden önce gelip geçenlerden misaller ve kötülükten sakınanlar için öğütler indirdik. (34)

2.7. Hacca Uğurlama

"**Hac**; imkânı olan Müslümanların zilhicce ayında ihram giydikleri, Arafat'ta vakfe yaptıkları ve Kâbe'yi tavaf ettikleri farz ibadettir. Mukaddes makamları ve diğer yerleri ziyaret kastında bulunmaktır. Başka bir deyişle Arafat'ta belirli bir vakitte bir miktar durmaktan ve ondan sonra Kâbe-yi Muazzama'yı usulüne uygun tavaf ederek ziyaret etmekten ibarettir."[20] Bu konuda Cenab-ı Allah, Kur'an-ı Kerim'de Âl-i İmrân suresi 97. ayette **"Yoluna gücü yetenlerin evi (Kâbeyi) hac ve ziyaret etmeleri insanlar üzerinde Allah'ın bir hakkıdır."** buyurmuştur. Peygamberimiz (s.a.v.) ise hac konusunda *"Hac menasikini benden alın benden gördüğünüz gibi haccedin."*[21] buyurarak gücü yeten Müslümanların hac görevini yerine getirmelerine işaret etmiştir.

Görsel 5.5: Hacı adayları kutsal topraklara dualarla uğurlanır.

20. Ömer Nasuhi Bilmen, Büyük İslam İlmihali, s. 407.
21. Müslim, Hac, 310.

Hacca uğurlama merasiminin kültürümüzde önemli bir yeri vardır. Hacı adayı gidiş tarihlerinden günlerce önce yakınları, komşuları, dost ve arkadaşlarıyla bir araya gelerek helalleşir. Gidiş gününde mahalle camiinde toplanılır. Hacı adayı tekbir, tehlil ve dualarla kutsal topraklara uğurlanır. Böyle bir merasimde Bakara suresinin hac ibadetinden bahseden 197-202. ayetleri okunabilir.

Bakara Suresi (197-202. ayetler)

Surenin Kimliği

Bakara suresi Kur'an-ı Kerim'in ikinci suresidir. Medine'de inmiştir. İki yüz seksen altı ayettir. Kur'an-ı Kerim'in en uzun suresidir. Sureye altmış yedi ile yetmiş birinci ayetler arasında Yahudilerin kesmeleri emredilen sığırdan söz edildiği için "inek" anlamında "Bakara" ismi verilmiştir... Ayrıca içerisinde iki yüz elli beşinci ayet olan Ayete'l Kursi'den dolayı "Suretu'l Kursi", içine aldığı hükümlerin çokluğu sebebiyle "Füstâtü'l-Kur'an" adları da verilmiştir.

... Surede başta iman esasları olmak üzere insanın yaratılışı, kıblenin değişmesi, namaz, oruç, hac ve sadaka gibi ibadetler; borç, nafaka gibi sosyal ilişkilere (muamelat) dair birçok fıkhi hüküm bulunmaktadır...[1]

1. bk. Emin Işık, "Bakara Suresi", DİA, C 4, s. 526-529.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌۚ فَمَنْ فَرَضَ ف۪يهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ

وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّۜ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللّٰهُۜ وَتَزَوَّدُوا فَاِنَّ

خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوٰىۘ وَاتَّقُونِ يَٓا اُو۬لِي الْاَلْبَابِ ﴿١٩٧﴾ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ

اَنْ تَبْتَغُوا فَضْلاً مِنْ رَبِّكُمْ فَاِذَٓا اَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ

عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدٰيكُمْ وَاِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِه۪

لَمِنَ الضَّٓالّ۪ينَ ﴿١٩٨﴾ ثُمَّ اَف۪يضُوا مِنْ حَيْثُ اَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا

اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١٩٩﴾ فَاِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ

كَذِكْرِكُمْ اٰبَٓاءَكُمْ اَوْ اَشَدَّ ذِكْراً فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَٓا

اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ﴿٢٠٠﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ

رَبَّنَٓا اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿٢٠١﴾

اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ نَص۪يبٌ مِمَّا كَسَبُوا وَاللّٰهُ سَر۪يعُ الْحِسَابِ ﴿٢٠٢﴾

Ayetlerin Meali

Hac (ayları), bilinen aylardır. Kim o aylarda hacca başlarsa, artık ona hacda cinsel ilişki, günaha sapmak, kavga etmek yoktur. Siz ne hayır yaparsanız Allah onu bilir. (Ahiret için) azık toplayın. Kuşkusuz, azığın en hayırlısı takvadır (Allah'a karşı gelmekten sakınma). Ey akıl sahipleri, bana karşı gelmekten sakının. (197) (Hac mevsiminde ticaret yaparak) Rabbinizin lütuf ve keremini istemekte size bir günah yoktur. Arafat'tan ayrılıp (sel gibi Müzdelife'ye) akın ettiğinizde Meş'ar-i Haram'da Allah'ı zikredin. Onu, size gösterdiği gibi zikredin. Doğrusu siz onun yol göstermesinden önce yolunu şaşırmışlardan idiniz. (198) Sonra insanların dalga dalga ilerlediği yerden siz de ilerleyin. Allah'tan bağışlanmanızı dileyin. Kuşkusuz Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir. (199) Hacca mahsus ibadetlerinizi bitirdiğinizde de, atalarınızı andığınız gibi, hatta daha canlı bir şekilde Allah'ı anın. Ama insanlardan öyleleri vardır ki, "Ey rabbimiz! Bize bu dünyada ver." diye dua ederler. Böyle bir kimsenin âhiretten hiç nasibi yoktur. (200) İnsanlardan öyleleri de vardır ki, "Ey rabbimiz! Bize bu dünyada da iyilik ver, öteki dünyada da iyilik ver; bizi cehennem azabından koru." derler. (201) İşte kazandıklarından bir payı olanlar bunlardır. Allah, hesabı çok çabuk görür! (202)

2.8. Askere Uğurlama

Düşman saldırısını önlemek, barışı sağlamak, vatanı savunmak için ordunun bulunması ve askerlik görevinin yerine getirilmesi dinî ve millî bir görevdir. Çünkü vatan topraklarını korumak o topraklarda yaşayan insanların canını, malını, ırzını, namusunu en önemlisi dinini korumak; özgür ve mutlu yaşamalarını sağlamak ordunun görevleridir.

Bir kimsenin doğduğu, yaşadığı, sosyal ve duygusal yönden bağlı olduğu coğrafi toprak parçasına **vatan** denir. Vatan kültürel ve sosyolojik bir kavramdır. Vatanın sözlük anlamı yerleşmek, bir yeri yurt edinmek, kendini bir şeye alıştırmak demektir.[22]

Dinimiz insan onurunu ve kişiliğini her şeyin üstünde tutmuştur. Müslüman; fitne fesat çıkaranlara, bozguncular, saldırganlara, onları kandırarak sömürmek isteyen zalimlere karşı vatanını korumak için düşmanla kahramanca savaşmaktan uzak durmaz. Cenab-ı Allah Hac suresi 39. ayette **"Saldırıya uğrayanlara zulme maruz kaldıkları için savaş izni verildi. Allah onları muzaffer kılmaya elbette kâdirdir."** buyurarak vatan savunmasına işaret etmektedir. Vatani görevi yerine getirirken yeri geldiğinde maldan ve candan da fedakârlıklar yapmak gerekir. Dinimizde vatani görevini yerine getirirken ölen bir kimseye **şehit**, din ve vatan için savaşan ya da savaşmış kimseye de **gazi** denir.

Görsel 5.6: Türk milleti için vatan savunması önemlidir.

Vatani vazifeyi kutsal sayan milletimiz, asker uğurlamayı gelenek hâline getirmiştir. Asker adayının görev yeri ve göreve gidiş tarihi belli olunca bu bilgi herkese ulaştırılır. Bu bilgi verme işi aslında asker adayının evinde yapılacak mevlit ve Kur'an-ı Kerim okuma törenine davettir. Bu törene katılan misafirlere çeşitli yemek, tatlı ve içecekler ikram edilir. Bu törenin sonunda asker adayına kına yakılır. Asker adayı varsa diğer asker adaylarıyla terminallerden, garlardan tekbir ve dualarla uğurlanır. Böyle bir törende konuşma öncesi Nisâ suresinin 95-100. ayetleri okunabilir.

Nisâ Suresi (95-100. ayetler)

Surenin Kimliği

Kur'an-ı Kerim'in dördüncü suresidir. Medine'de indirilmiştir. Yüz yetmiş altı ayettir. Adını, kadınların ekonomik ve sosyal haklarıyla ilgili birçok konuyu ele aldığı için kadınlar anlamına gelen nisâ kelimesinden almıştır. Sure insanlığın bir kadın ve erkekten yaratıldığını haber veren ayetle başlar...

İnsanlar surede Kur'an-ı Kerim'in ayetlerini okumaya ve üzerinde düşünmeye davet edilir. Peygamberimizden (s.a.v.) müminleri cihada teşvik etmesi istenir. Savaşta anlaşmalara uyulması ve adaletli olunması tavsiye edilir. Herhangi bir mümini haksız yere öldürmenin bir suç olduğu belirtilir. Şirkin çirkinliği anlatılır. Kadın haklarıyla ilgili açıklamalara tekrar dönülür...[1]

1. bk. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 282.

22. bk. Ahmet Nedim Serinsu, Mehmet Sürmeli, Arif Alkan, vd., MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 380.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ

لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنٖينَ غَيْرُ اُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فٖي سَبٖيلِ
اللّٰهِ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْۜ فَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدٖينَ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدٖينَ
دَرَجَةًۜ وَكُلًّا وَعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰىۜ وَفَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدٖينَ عَلَى الْقَاعِدٖينَ اَجْرًا عَظٖيمًاۙ
﴿٩٥﴾ دَرَجَاتٍ مِنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةًۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحٖيمًا ﴿٩٦﴾ اِنَّ الَّذٖينَ تَوَفّٰيهُمُ
الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمٖٓي اَنْفُسِهِمْ قَالُوا فٖيمَ كُنْتُمْۜ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفٖينَ فِي الْاَرْضِۜ
قَالُٓوا اَلَمْ تَكُنْ اَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فٖيهَاۜ فَاُو۬لٰٓئِكَ مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُۜ وَسَٓاءَتْ
مَصٖيرًاۙ ﴿٩٧﴾ اِلَّا الْمُسْتَضْعَفٖينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَٓاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطٖيعُونَ حٖيلَةً
وَلَا يَهْتَدُونَ سَبٖيلًا ﴿٩٨﴾ فَاُو۬لٰٓئِكَ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَفُوًّا غَفُورًا
﴿٩٩﴾ وَمَنْ يُهَاجِرْ فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِ يَجِدْ فِي الْاَرْضِ مُرَاغَمًا كَثٖيرًا وَسَعَةًۜ وَمَنْ يَخْرُجْ
مِنْ بَيْتِهٖ مُهَاجِرًا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ اَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِۜ
وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحٖيمًا ﴿١٠٠﴾

Ayetlerin Meali

Müminlerden özür sahibi olmaksızın (cihattan geri kalıp) oturanlarla, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihat edenler eşit olamazlar. Allah, mallarıyla, canlarıyla cihat edenleri, derece itibariyle, cihattan geri kalanlardan üstün kılmıştır. Gerçi Allah (müminlerin) hepsine de en güzel olanı (cenneti) vaat etmiştir. Ama mücahitleri büyük bir mükafat ile, kendi katından dereceler,

bağışlanma ve rahmet ile cihattan geri kalanlara üstün kılmıştır. Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. (95-96) Kendilerine zulmetmekteyken meleklerin canlarını aldığı kimseler var ya; melekler onlara şöyle derler: "Ne durumdaydınız? (Niçin hicret etmediniz?)" Onlar da, "Biz yeryüzünde zayıf ve güçsüz kimselerdik." derler. Melekler, "Allah'ın arzı geniş değil miydi? Oradan hicret etseydiniz ya!" derler. İşte bunların gidecekleri yer cehennemdir. O ne kötü varış yeridir. (97) Ancak gerçekten zayıf ve güçsüz olan, çaresiz kalan ve hicret etmeye yol bulamayan erkekler, kadınlar ve çocuklar başkadır. (98) Umulur ki, Allah bu kimseleri affeder. Çünkü Allah çok affedicidir, çok bağışlayıcıdır. (99) Kim Allah yolunda hicret ederse yeryüzünde gidecek çok yer de bulur, genişlik de. Kim Allah'a ve Peygamberine hicret etmek amacıyla evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse, şüphesiz onun mükâfatı Allah'a düşer. Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir. (100)

3. FARKLI DİNÎ ETKİNLİKLERDE OKUNACAK DİNÎ MUSİKİ ESERLERİNİN SEÇİMİ VE İCRASI

İnsanlık tarihinde en ilkelinden en gelişmişine kadar hemen her toplum, içinde yaşadığı kültüre uygun olarak kendi musikisini oluşturur. Musiki "İnsanın duygu ve düşüncelerinin düzenli ve ahenkli olarak kulağa hoş gelecek şekilde sesle ifade ettiği bir sanattır." İnsanoğlu hayatındaki doğum, evlilik, sevinç, ayrılık, ölüm vs. gibi önemli safhalarını oluşturan olaylarda, hissettiği ince ve hassas duygularını musikiyle anlatır. Bu duygulardan biri de din duygusudur. Her dinde olduğu gibi İslam dininde de dinî duyguları canlandıran önemli bir unsur olan musiki, İslam'ın ilk yıllarında en sade ve en basit şekliyle tezahür etmiştir. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) "Allah güzeldir, güzel olanı sever."[23] sözleri Müslümanların Kur'an-ı Kerim'i ve ezanı en güzel şekilde okuyup güzelleştirmelerine vesile olmuştur.

DÜŞÜNELİM-TARTIŞALIM

"Her şeyde iyi kötü olabilir. Musikide iyi olan; karakteri sağlamlaştıran, insanı cömertliğe ve cesarete, iyi ve faydalı ahlaka sevk eden musikidir."

(Farabi, Telhis-u nevamis-ul Eflatun, çev. Fahrettin Olguner, s. 38.)

Yukarıdaki sözü dinî musikinin etkileri bakımından yorumlayınız.

Fetih hareketleri sonucu yeni kültür ve medeniyetlerle tanışan Müslümanlar "dinî musiki" adıyla kendi formlarını oluşturmuşlardır. Cami, tarikat dergâhları ve ilim meclislerinde; dinî sevgilerini, bağlılıklarını ve eylemlerini bu formlarla ortaya koymuşlardır. Günümüzde de bu dinî musiki formu din hizmetleri tarafından; camide, ve cami dışında düğünlerde, bayramlarda, mübarek gün ve gecelerde, sünnet, nikah vb. farklı dinî etkinlikler çerçevesinde aşır, mevlit, kaside, salat, naat, ilahi gibi formlarla icra edilir.

23. bk. Müslim, İman, 147; İbn Mâce, Dua, 10.

Biliyor musunuz?

Güzel, tesirli, kalın ve tok seslere davudi ses adı verilir. Nitekim Yüce Kur'an'da Davut'un (a.s.) sabah akşam dağlar ve kuşlarla tesbih ettiği buyurulur. Kaynaklarda Zebur'u çok güzel bir sesle okuduğu için, onun zikrini insan ve hayvanların etkilenerek dinlediği, sesinin de dağlardan yankılandığı anlatılır.

(İbn Kesir, el-Bidaye ve'n-Nihaye, s. 6858.)

Kültürümüzde Cami İçinde Dinî Musiki

Türklerin İslam'a girmeden önce günlük yaşantılarında ve dinî törenlerin icrasında musikiden faydalandıkları görülür. Türkler İslam'ı kabul ettikten sonra ise; musikiyi bilen, onunla uğraşan **musikişinaslar** Kur'an-ı Kerim'in prensiplerini, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ve ashabının uygulamalarını, tasavvufî anlayışın etkileri ile şekillenen dinî yaşayışlarını musikiyle bütünleştirerek güzel eserler ortaya koymuşlardır. Bu eserler musikinin, **Türk din musikisi** formunu (tür) oluşturur. Bu formun camilerde, dinî ibadet ve merasimlerdeki icrası **cami musikisi** şeklindedir.

BİLGİ KUTUSU

İsmail Dede Efendi Hamâmîzade

... 9 Ocak 1771 yılında doğan Dede Efendi, öğrenci iken sesinin güzelliğinden dolayı ilahicibaşı olur. Çile yıllarında iken "Zülfündedir benim baht-ı siyahım" bestesiyle kendini duyurur, Padişah III. Selim tarafından da takdirle karşılanır. "Dede" ünvanını çilesini bitirince alır. II. Mahmut zamanında başmüezzinliğe getirilir. Sultan Abdülmecid zamanında hac yolunda iken "Kutbünnâyî" denilen Osman Dede'nin Miraciye'sini seslendirmesiyle tanınır. 1846'da yakalandığı kolera hastalığından kurtulamayarak vefat eder. 500 civarında eseri vardır...

(bk. Nuri Özcan, "İsmail Dede Efendi Hamâmîzâde", DİA, C 23, s. 93.)

Cami musikisi, cami içinde çoğu zaman irticalen (doğaçlama), herhangi bir musiki aleti kullanılmadan insan sesiyle gerçekleştirilir. Toplumun dinî, kültürel ve tasavvufi değerlerini taşıyan bu musiki; Kur'an-ı Kerim, ezan, kamet, tekbir, sala, tesbih, mevlit, ilahi, kaside vb. okumalarda en güzel makam ve usullerde icra edilir. Musikinin işleniş biçimine **makam** denir.[24]

Ayetler; Cennet, cehennem, doğruluk, adalet, iyilik, kötülük, kulluk, inanç, ibadet vb. daha birçok konudan bahseder. Bu konular anlamlarına göre insana hüzün, sevinç, coşku, umut, acizlik, rahatlık vb. duygular hissettirir. Karinin (okuyucu) Kur'an-ı Kerim'i ayetlerin ifade ettiği anlama uygun musiki diliyle okuması dinleyenleri etkiler. Nitekim Hz. Muhammed'in (s.a.v.) *"Kur'an-ı seslerinizle süsleyiniz. Çünkü güzel ses, Kur'an'ın güzelliğini artırır."*[25] sözü güzel okumanın insan üzerindeki etkisine dikkat çeker. Kur'an-ı Kerim tecvit kurallarına dikkat edilerek ve bestesiz olarak belli bir makamda kalmaksızın kulağa hoş gelecek şekilde her makamda

24. İsmail Hakkı Özkan, "Makam", DİA, C 27, s. 410-411.
25. Buhârî, Kitabu't-Tevhit, 52.

doğaçlama okunabilir. Makamın karakterini, Kur'an'ın kendine hoş musikisinin önüne geçirmemek kaydıyla tecvit kurallarına dikkat edilerek yapılan bir okuyuş, okuma ve dinleme zevkini artırır. Genellikle aşır olarak okunan bölümlerden biriside Bakara suresinin ilk beş ayetidir.

Bakara Suresi (1-5. ayetler)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓ ۚ ﴿١﴾ ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ ۚۛ فِيهِ ۚۛ هُدًى لِلْمُتَّقِينَ ۙ ﴿٢﴾ اَلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ
بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ۙ ﴿٣﴾ وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ
بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَٓا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ ۚ وَبِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ۜ ﴿٤﴾
اُو۬لٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

Bakara suresinin okunuşunu karekoddan dinleyiniz. Dinlediğiniz sureyi ezberleyiniz ve sınıfta sunumunu yapınız.

Ayetlerin Meali

"Elif Lâm Mîm. (1) Bu, kendisinde şüphe olmayan kitaptır. Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için yol göstericidir. (2) Onlar gaybe inanırlar, namazı dosdoğru kılarlar, kendilerine rızık olarak verdiğimizden de Allah yolunda harcarlar. (3) Onlar sana indirilene de, senden önce indirilenlere de inanırlar. Ahirete de kesin olarak inanırlar. (4) İşte onlar Rab'lerinden (gelen) bir doğru yol üzeredirler ve kurtuluşa erenler de işte onlardır." (5)

Ezan: Cami musikisinin bir formu olan ezan mana ve içeriği bakımından Müslümanlara namaza ve İslam'a (kurtuluşa) davet eder. **Ezan**, kelime olarak "ilan etmek, bildirmek, duyurmak" demektir. Ezanı okuyan din görevlisine de **müezzin** adı verilir.[26] Ezan farz namazların vaktinin girdiğinin belli sözlerle ve özel bir şekilde ilanıdır. İnsanın kulağına, aklına ve ruhuna hitap eder, onu tevhide çağırır. Dünyanın dört bir tarafında gür ve güzel bir sesle okunması Müslümanlara, Allah'a (c.c.) olan kulluk vazifesini hatırlatır, onları sonsuz dünyevi isteklerden bir an olsun uzaklaştırır.

26. Ahmet Nedim Serinsu, Mehmet Sürmeli, Arif Alkan, vd., MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 256.

Müslüman olup namaz kılmada tembellik gösteren kişiyi uyaran ezanın, Müslüman olmayan kişileri de etkilediği bilinir. Öyle ki güzel sesli ve makam bilen bir müezzin tarafından okunan ezan kulağa ve ruha hoş gelir. Nitekim Hz. Muhammed (s.a.v.) ezan vakti yaklaştığında ve ruhu daraldığı zamanlarda "أَرِحْنَا يَا بِلَالُ *Bizi ferahlandır ey Bilal!*"[27] buyurmuştur.

NOT EDELİM

"Bilal, güneş (öğle, batı tarafına) kayınca ezan okurdu. Resulullah (s.a.v.) odasından çıkıncaya kadar ikamet (Kamet) getirmezdi. Odasından çıkınca, onu görür görmez ikamet getirirdi."

(Müslim, Mesacid, 160; Tirmizî, Salat, 148; Ebu Davud, Salat, 44.)

Görsel 5.7: Ezan, Müslümanları namaza çağıran davettir.

Ezanı dinlemek, ezan cümlelerini tekrarlamak ve namaz davetine icabet etmek gerekir. Müslümanlar için bir çağrı niteliği taşıyan ezanın uygun bir makamda dil ve lafız bakımından kelime yapısı değişmeden (tecvit kurallarına dikkat edilerek) okunması önemlidir. Ezan okunurken dikkat edilecek diğer önemli husus da ezanın makamıdır. Türk dinî musiki makamlarından birinin ya da birbiriyle uyumlu birkaçının namaz vakitlerine uygun seçilerek zahidane (takva edası) bir tavırla okunması önemlidir. Hangi vaktin ezanında hangi makamın seçileceğiyle ilgili bazı değerlendirmeler vardır. Örneğin akşam ezanının segâh makamıyla okunması dikkat çekicidir. Bir bitişin ve sonun habercisi olan bu makam insana sanki ömrünün sonuna geldiğini, geri dönüşü olmayan bir yolculuğa çıkacağını hatırlatır.

SIRA SİZDE

Memleketimizde beş vakit okunan ezanın genellikle hangi makamlarda okunduğunu ve bunların nedenlerini araştırınız. Edindiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız.

27. Ebu Davud, Edeb, 78.

İftar vakti gibi özel durumlarda veya afetler gibi sıkıntılı zamanlarda, ayrıca çevre ve iklim şartlarına uygun olarak ezan okuyuşu uzatılabilir ya da kısaltılabilir. Sabah, öğle, yatsı namazları ile cemaatin daha fazla katılımına imkân sağlayan cuma ve cenaze namazlarında okuyuşun aşırıya kaçmadan uzatılması uygundur.

Akşam Ezanı

اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ * اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ *

اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ * اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ *

اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ * اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ *

حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ * حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ *

اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ * لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ *

Meali

Allah en büyüktür. Allah en büyüktür.
Allah en büyüktür. Allah en büyüktür.
Allah'tan başka ilah olmadığına ben şehadet ederim.
Allah'tan başka ilah olmadığına ben şehadet ederim.
Muhammed'in (s.a.v.) onun elçisi olduğuna da şehadet ederim.
Muhammed'in (s.a.v.) onun elçisi olduğuna da şehadet ederim.
Haydi namaza! Haydi namaza!
Haydi kurtuluşa! Haydi kurtuluşa!
Allah en büyüktür. Allah en büyüktür.
Allah'tan başka ilah yoktur.

(Mevlüt Özcan, Din Görevlisinin El Kitabı, s. 222.)

DİNLEYELİM-EZBERLEYELİM

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَللّٰهُمَّ رَبَّ هٰذِهِ الدَّعْوَةِ التَّآمَّةِ * وَالصَّلَاةِ الْقَائِمَةِ * آتِ مُحَمَّدًا الْوَس۪يلَةَ

وَالْفَض۪يلَةَ * وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذ۪ى وَعَدْتَهُ * اِنَّكَ لَاتُخْلِفُ الْم۪يعَادَ *

Meali

"Ey şu eksiksiz davetin ve kılınacak namazın Rabbi Allahım! Hz. Muhammed'e (s.a.v.) vesileyi ve fazileti ver. Onu, kendisine vadettiğin Makâm-ı Mahmûd'a ulaştır."

(Buhârî, Ezan, 8.)

Ezan duasının okunuşunu karekoddan dinleyiniz. Dinlediğiniz duayı ezberleyiniz ve sınıfta sunumunu yapınız.

Kamet: Farz namazlardan önce namazın başladığını bildirmek için sade bir uslupla ezana göre daha hızlı ve alçak bir sesle irticalen (doğaçlama) okunan cami musikisi çeşididir. **Kamet** "ayağa kalkmak, durmak, düzgün ve itidal (orta) üzere olmak" demektir.[28] Kamet getirilirken ayakta durulur ve kıbleye yönelinir. Ezanda iki defa söylenen حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ lafzından sonra iki defa قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ lafzı söylenir. Kamet, tıpkı ezan gibi vaktin özellikleri düşünülerek güzel ses ve uygun bir makamla söylendiğinde cami cemaatinin huşuunu ve ibadet şevkini artırır.

BİLGİ KUTUSU

Günümüzde bazı camilerde nadiren öğle, ikindi, yatsı namazlarıyla teravih, cuma ve bayram namazlarında müezzinlerin bazı sözleri koro hâlinde, bazılarını ise nöbetleşe okudukları görülür. Cami musikisinin bu formuna "cumhur müezzinliği" adı verilir. Büyük camilerde namaz aralarında okunan tekbirler, bitiminde ise Ayetelkürsi ve tesbihatlar, iki müezzinin karşılıklı veya birkaç kişinin hep birlikte okuduğu ezanlar vb. bunun gibi okumaları kapsar.

(Uğur Alkan, Türklerde Ezan ve Salâ Musikisi Uygulamaları, s. 48.)

28. İsmail Karagöz, Fikret Karaman, İbrahim Paçacı, vd., DİB, Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 358.

Kamet

اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ * اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ

اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ * اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ

اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ * اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ

حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ * حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ

قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ * قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ

اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ * لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ

Meali

Allah en büyüktür! Allah en büyüktür! Allah en büyüktür! Allah en büyüktür! Allah'tan başka ilah olmadığına ben şehadet ederim. Allah'tan başka ilah olmadığına ben şehadet ederim. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) onun elçisi olduğuna da şehadet ederim. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) onun elçisi olduğuna da şehadet ederim. Haydi namaza! Haydi namaza! Haydi kurtuluşa! Haydi kurtuluşa! Muhakkak namaz başladı. Muhakkak namaz başladı. Allah en büyüktür! Allah en büyüktür! Allah'tan başka ilah yoktur.

(Mevlüt Özcan, Din Görevlisinin El Kitabı, s. 241.)

Tekbir: "Allah'ı (c.c.) yüceltmek, noksan sıfatlardan, şirkten, yarattıklarına benzemekten tenzih etmek (uzak tutmak)"[29] anlamını taşıyan bir cami musikisi türüdür. Tekbirin özellikle kurban kesilirken, hac ve umre ibadetlerinde, bayram ve cenaze namazlarında, mevlitlerde, bazı dinî ve millî günlerde, savaş esnasında ya da savaş başlamadan önce okunması gelenektir. Segâh makamında okunan tekbir, Buhûrîzâde Mustafa Itrî Efendi tarafından bestelenmiştir.

29. İsmail Karagöz, Fikret Karaman, İbrahim Paçacı, vd., DİB, Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 645.

Tekbir

اَللّٰهُ اَكْبَرُ * اَللّٰهُ اَكْبَرُ * لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ *

اَللّٰهُ اَكْبَرُ * وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ *

Meali

"Allah en büyüktür. Allah en büyüktür. Allah'tan başka ilâh yoktur. Yine Allah en büyüktür. Allah en büyüktür. Hamd Allah'a mahsustur."

(Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 645.)

BİLGİ KUTUSU

Hz. İbrahim (a.s.) gördüğü rüya üzerine oğlu Hz. İsmail'i (a.s.) kurban etmek üzereyken Cebrail (a.s.) bir koç ile yanına gelir. "Allah-u ekber, Allah-u ekber" diyerek tekbir getirir. Hz. İbrahim (a.s.) bunu duyunca "Lâ ilahe illâllahu vallahu ekber" diye cevap verir. Kurban edilmeyi bekleyen Hz. İsmail de (a.s.) "Allah-u ekber ve lillâhil hamd" sözüyle onların sözünü tamamlar.

(el-Mevsilî, el-İhtiyar li Ta'lîli'l- Muhtâr, C 1, s. 87-88.)

Hz. İbrahim'den (a.s.) günümüze kadar gelen, Kurban Bayramı'ndan önceki gün (arife günü) sabah namazından başlayarak bayramın dördüncü günü ikindi namazına kadar her farz namaz sonrası söylenen bu tekbire teşrik tekbiri denir.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 363.)

Sala (Salat, salavat): "Hz. Muhammed'e (s.a.v.) dua amacıyla okunan sözlerdir. Ayrıca Müslümanları bayram ve cuma namazına çağırmak, kandilleri duyurmak, yine bazı yerlerde cenaze için kılınacak namazı dost, akraba ve komşulara haber vermek amacıyla okunan salat-u selamdır."[30] Cami musikisinin bir formu olan salanın cenaze, bayram, ramazan ve cuma salası gibi türleri vardır. Bu salalar, tıpkı ezan gibi bazen tek müezzin tarafından okunabildiği gibi bazen de iki müezzinin karşılıklı okumasıyla yerine getirilir. İki müezzinin okuduğu bu salaya **çift sala** adı verilir.[31]

30. Ahmet Nedim Serinsu, Mehmet Sürmeli, Arif Alkan, vd., MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 321.
31. bk. Nuri Özcan, "Sala", DİA, C 36, s. 15-16.

Hz. Muhammed'e (s.a.v.) övgü ve destek duası anlamı taşıyan diğer bir cami musikisi formu ise salavattır. Pek çok farklı salavat metni olmasına rağmen, en meşhur olanı, teravih namazından sonra okunan **salat-ı ümmiye**dir.[32] Bu salanın bestesini Buhûrîzâde Mustafa Itrî Efendi yapmıştır. Belirli gün ve gecelerde, mevlitlerde, cenazelerde, sakal-ı şerif ziyaretlerinde, düğünlerde, bazı dinî ve millî törenlerde, savaş esnasında ya da savaş başlamadan önce okunması âdettir.

DİNLEYELİM-UYGULAYALIM

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ

وَعَلٰى اٰلِهٖ وَصَحْبِهٖ وَسَلِّمْ *

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَصَحْبِهٖ وَسَلِّمْ *

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ الَّذٖى جَٓاءَ بِالْحَقِّ الْمُبٖينِ

وَ اَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِلْعَالَمٖينَ *

Salat-ı ümmiyenin segâh makamı okunuşunu dinleyiniz. Siz de bu makamı sınıfta okuyunuz. Öz Değerlendirme Formunu doldurunuz.

Öz Değerlendirme Formu

Bu form kendinizi değerlendirmeniz amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı en doğru yansıtan seçeneğe "x" işareti koyunuz. Bu çalışma ile ilgili görüşlerinizi boş bırakılan yere yazınız.

	Evet	Kısmen	Hayır
1. Salat-ı ümmiyenin makamlı okunuşlarını dinledim ve anladım.			
2. Okurken tecvit kurallarına dikkat ettim.			
3. Okurken tonlamaya (ses iniş ve çıkışlarına) dikkat ettim.			
4. Okurken nefes kontrolümü yaptım.			
5. Makamı doğru bir şekilde sundum.			

Öğrenci Görüşü:

....

....

....

32. M. Nazmi Özalp, Türk Musikisi Beste Formları, s. 45.

Cuma günü öğle namazı vaktinden bir müddet önce Hz. Muhammed'e (s.a.v.) selam ve salat getirmek suretiyle sevap kazanmak için okunan cami musikisi türü cuma salasıdır. Bu salanın perşembe geceleri ve birinin vefat haberini insanlara duyurmak için okunması bazı bölgelerde gelenek hâline gelmiştir.

Sala

اَلصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللّٰه *

اَلصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَاحَبِيبَ اللّٰه *

اَلصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا نُورَ عَرْشِ اللّٰه *

اَلصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَيْرَ خَلْقِ اللّٰه *

اَلصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا سَيِّدَ الْاَوَّلِينَ وَالْاٰخِرِينَ *

وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ *

Meali

Ey Allah'ın Resulü, salat ve selam senin üzerine olsun!
Ey Allah'ın habibi, salat ve selam senin üzerine olsun!
Ey Allah'ın arşının nuru, salat ve selam senin üzerine olsun!
Ey Allah'ın yarattıklarının en hayırlısı, salat ve selam senin üzerine olsun!
Öncekilerin ve de sonrakilerin Efendisi, salat ve selam senin üzerine olsun!
Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur!

(Mevlüt Özcan, Din Görevlisinin El Kitabı, s. 236.)

Namaz Tesbihatı: Allah Teâlâ'yı yüce şanına yakışmayacak sıfatlardan uzak tutmak olan "Subhanallah" kelimesiyle aynı anlama gelen **tesbih**, tevhit inancını pekiştiren bir kavramdır.[33] Kur'an-ı Kerim'de bütün varlıkların yaratıcısına secde ve tesbih edişi anlatılır. Bunun bir benzerini Müslümanlar namaz esnasında gerçekleştirir. Subhanallah, Elhamdülillâh ve Allahu ekber lafızları olan tesbihat, namaz sonunda verilen selamın makamına uygun olarak hoş bir musikiyle icra edilir.

33. Ahmet Nedim Serinsu, Mehmet Sürmeli, Arif Alkan, vd., MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 362.

Görsel 5.8: Tesbih, Allah'ı (c.c.) yüceltme ve O'nu noksan sıfatlardan uzak tutmaktır.

DİNLEYELİM-UYGULAYALIM

اَللّٰهُمَّ اَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ *

عَلٰى رَسُولِنَا صَلَوَاتٌ *

سُبْحَانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ *

وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ *

وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ذُوالْجَلَالِ وَالْكَمَالِ سُبْحَانَ اللّٰهِ *

سُبْحَانَ الْكَرِيمِ دَائِمًا اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ * رَبِّ الْعَالَمِينَ تَعَالٰى شَانُهُ اللّٰهُ اَكْبَرُ *

نِ

لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ * لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ

وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٍ * سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَلِيِّ الْاَعْلَى الْوَهَّابِ *

(Mevlüt Özcan, Din Görevlisi El Kitabı, s. 308-313.)

Namaz tesbihatının makamlı okunuşunu dinleyiniz. Siz de bu makamı sınıfta icra ediniz. Öz Değerlendirme Formunu doldurunuz.

Öz Değerlendirme Formu			
Bu form kendinizi değerlendirmeniz amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı en doğru yansıtan seçeneğe "x" işareti koyunuz. Bu çalışma ile ilgili görüşlerinizi boş bırakılan yere yazınız.			
	Evet	Kısmen	Hayır
1. Namaz tesbihatlarının makamlı okunuşlarını dinledim ve anladım.			
2. Okurken tecvit kurallarına dikkat ettim.			
3. Okurken tonlamaya (ses iniş ve çıkışlarına) dikkat ettim.			
4. Okurken nefes kontrolümü yaptım.			
5. Makamı doğru bir şekilde sundum.			
Öğrenci Görüşü:			

Günlük Hayatımızda Dinî Musiki

İlahi: Dinî düşünceleri içeren, Allah'ı (c.c.) övme ve ona dua etme amacıyla yazılıp bestelenen şiirlerdir.[34] Kültürümüzde önemli bir yeri olan ilahiler dinî toplantılarda, mübarek gün ve gecelerde, düğün ve sünnet törenlerinde, hacı ve asker uğurlama vb. merasimlerinde dinleyiciyi coşturan musikilerdir.

Görsel 5.9: İlahiler Allah'ı (c.c.) öven, dinî düşünceler içeren vb. sözlerdir.

34. İsmail Karagöz, Fikret Karaman, İbrahim Paçacı, vd., DİB, Dinî Kavramlar Sözlüğü, s.309.

DİNLEYELİM-SÖYLEYELİM

BİSMİLLAH

Bismillahirrahmanirrahim (7 defa tekrar)
Bismillah (2 defa tekrar)
Her şey onunla başlar
Diner onunla yaşlar
Kurtlar, kuşlar, ağaçlar
Zikreder dağlar, taşlar
Ne bitmez bir bereket
Ne tükenmez bir kuvvet
Bismillah da gizlidir
Buluruz onda halvet
Biz de söyleriz daim
O ne büyük bir devlet

Bismillahirrahmanirrahim (7 defa tekrar)
Bismillah (2 defa tekrar)
Nefs ü şeytanı taşla
Her zaman ve her yaşta
Söyle gönülden aşkla
O her hayrın başıdır
Sözlerin sultanıdır
O her hayrın başıdır
İslam'ın nişanıdır
Kâinatın şanıdır
Sözlerin sultanıdır

Beste: Dervişâne

Sınıfta koro hâlinde seslendiriniz.

Mevlit: Hz. Muhammed'in (s.a.v.) dünyaya gelişini, miraca yükselmesini, örnek hayatını konu alan mevlit, kelime olarak "doğma, doğum zamanı ve yeri" anlamına gelir. Peygamberimize (s.a.v.) övgü ve sevgi dolu sözler söylemek bir gelenektir. Bu geleneğin en güzel ve meşhur olanı Süleyman Çelebi tarafından halk diliyle yazılan Vesiletü'n-Necat (Kurtuluş Sebebi) isimli eserdir.[35] En eskisi ise, asr-ı saadet zamanına kadar dayanan Ka'b b. Züheyr ve İmam-ı Busırî' nin yazdığı Kaside-i Bürde'dir. 165 beyitten oluşur.[36]

İlk mevlit kutlamaları Mısır'da Fatımiler Dönemi'nde başlar. Bu kutlamalarda Kur'an tilavet edilir, ardından vaazlar verilir, zikirler yapılır, yemekler yenirdi.[37] Günümüze kadar gelen bu âdet, mübarek gün ve gecelerde, evlilik, sünnet ve doğum törenlerinde, asker ve hacı uğurlama vb. merasimlerinde kültürümüzün bir parçası olarak yaygın bir şekilde devam eder. Tevhit, yaradılış, veladet, merhaba, miraç ve münacat bahirleri (bölüm) mevlidin musiki şeklinde okunan bölümleridir.[38]

Günümüzde mevlit irticalen (doğaçlama) okunsa da genellikle her bölüm belli makamlar dâhilinde icra edilir. Makamla okunan bahirlerin konusu ne ise aralarına o makama uygun ilahiler, aşırlar, tevşihler ilave edilerek mevlit zenginleştirilir. Mevlit merasimi sonunda dinleyicilere gül suyu ikram edilir.

35. Ahmet Nedim Serinsu, Mehmet Sürmeli, Arif Alkan, vd., MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 237.
36. bk. Kenan Demirayak, "Kasîdetü'l-bürde", DİA, C 24, s. 567-568.
37. Ahmet Özel, "Mevlit", DİA, C 29, s. 475-476.
38. Ahmet Çakır, Müziğe Giriş, s. 91.

DİNLEYELİM-ARAŞTIRALIM

MEVLİT-Tevhit Bahri

Seyyid-i kainât, Hazret-i Fahr-i Âlem
Muhammed Mustafâ'râ Salavât
Allâh âdın zikredelim evvelâ
Vâcip oldur cümle işde her kulâ
Allâh âdın her kim ol evvel anâ
Her işi âsân eder Allâh anâ
Allâh âdı olsa her işin önü
Hergiz ebter olmaya ânın sonu
Her nefeste Allâh âdın di müdâm
Allâh âdıyle olur her iş temâm
Bir kez Allâh dese aşk ile lisân
Dökülür cümle günah misl-i hazân
İsm-i pâkin pâk olur zikr eyleyen
Her murâda erişür Allâh diyen

Aşk ile gel imdi Allâh diyelim
Dert ile göz yaş ile âh îdelim
Ola ki rahmet kıla ol pâdişâh
Ol Kerîm ü ol Rahîm ü ol ilâh
Birdir ol birliğini şek yokdürür
Gerçi yanlış söyliyenler çokdürür
Ey azizler işte başlarız söze
Bir vasiyet kılarız illâ size
El vasiyet kim dirim her kim tuta
Mis gibi kokusu canlarda tüte
Hak Teâlâ rahmet eyleye anâ
Kim beni ol bir dua il anâ
Her ki diler bu duada buluna
Fâtiha ihsân ede ben kûluna

(Güfte: Süleyman Çelebi, Vesiletü'n-Necât.)

Tevhit bahrini dinleyiniz. Siz de mevlit bahirlerinden bir bölüm araştırıp arkadaşlarınıza okuyunuz.

Kaside: "Yüce Allah ve Hz. Muhammed'e (s.a.v.) duyulan sevgi, ahlaki meseleler, dinî nasihatler, ibadet vb. konuların yer aldığı doğaçlama okunan şiirlerdir. Bu şiirlerin konusu Allah'ın (c.c.) birliği ve azameti ise **tevhit**, Allah'a (c.c.) yalvarış ise **münacat**, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) üstün özellikleri ise **naat** ismini alır."[39]

Kasideler, mevlit bahirlerinin arasında (bahir konusuna uygun seçilir) okunur. Kasidelerin güzel ses ve uygun makamla okunması dinleyicileri etkiler, dinleyicilere manevi bir haz verir.

Görsel 5.10: Kasideler genellikle Allah (c.c.) ve Hz. Muhammed (s.a.v.) sevgisini dile getiren şiirlerdir.

39. Haluk Akalın, Recep Toparlı, Nevzat Gözaydın vd., Türk Dil Kurumu Sözlüğü, s. 1099.

DİNLEYELİM

EY GÖNÜL BAKMA CİHANA (NİHAVEND)

Ey gönül bakma cihâna gün gelir seyran gider
Durma ağla gözlerim gel bu kafesten cân gider
Sağlığı sen bil ganimet gönlünü ezkâre ver
Çağrılır kabre girersin sonra bu meydân gider
Sıdk ile Allah'a kul ol mâl-ü dünyâ fitnedir
Bir kefen giyip gidersin servet-ü sâmân gider
Uyma gel ehl-i zamana çokca sohbet eyleme
Çünkü onlar ehl-i Hakk'a her cihetle yan gider
Cümle halk ehl-i seferdir devr-i Âdemden beri
Pençe-i mevte takılmış günde bin kervan gider
Hazır ol mevte Kelâmi gafil olma bir nefes
Dost gider, düşman gider, ağyar gider, ihvan gider.

(Güfte: "Odabaşı Dergâhı Şeyhi" Kelamî-Bestekar: Zeki Altun.)

4. FARKLI DİNÎ ETKİNLİKLERDE DUA HAZIRLAMA VE İCRASI

Dua etmek, yaradılışın özünde ve Allah'a (c.c.) kulluk etmenin gereği olan bir eylemdir. Sözlükte "çağırma, seslenme, yakarma, ibadet, dileme ve yardım isteğinde bulunma" anlamına gelen dua; zikir, hamd, şükür, tevbe, tesbih gibi ibadetleri kapsar.

NOT EDELİM

" Kullarım sana, beni sorduğunda (söyle onlara): Ben çok yakınım. Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm. O halde (kullarım da) benim davetime uysunlar ve bana inansınlar ki doğru yolu bulalar. "

(Bakara suresi, 186. ayet.)

Dua etmede acziyet, içtenlik ve samimiyet önemlidir. Çünkü, sadece dilde kalmayıp kalbe ve ruha yansımış teslimiyet duygusunun hâkim olduğu dua, insanı manevi olarak güçlendirir, yüceltir. Din hizmetlisi de yapacağı duaları dinî vakar ve ölçülere uygun, gösterişsiz, sade bir tavırla dinleyicileri memnun etme kaygısı taşımadan ibadet şuuruyla icra eder. Ayrıca yapacağı duanın içeriğini belli bir kişiye, zümreye ya da gruba yönelik olmaksızın tüm İslam âlemini kapsayacak şekilde oluşturur. Dinimizde haram ve yasak olan şeyleri istememekte

itina gösterir. Haddi aşmayarak ölçülü bir ses tonuyla Kuran ve sünnet adabına uygun olarak duayı yapar. Ayrıca din hizmetlisi dinleyici kitlenin duaya katılımını sağlayarak içsel ve bedensel olarak kitleyi hazır hale getirir.

Dinimizde toplu şekilde yapılan dualar tek başına yapılan duaya göre daha faziletli olduğu bilinir. Bu yüzden din hizmetleri uygulamaları İslam dininde önemli bir yer tutan, toplu dinî ibadetler ile kültürümüzdeki doğum, ölüm, savaş, evlilik vb. sosyal olayların etkili olduğu merasimleri dikkate alır. Din hizmetlisi de bu merasimlerde katılımın yoğun olmasını fırsat bilir, mevlit, hatim, nikâh, sünnet, askere uğurlama vs. gibi dini etkinliklere uygun dua içeriğini belirler. Kur'ân ve Sünnet'te yer alan duaların yanı sıra mevlit, kaside ya da ilahi örneklerinden yararlanır, İslam dininin ilkeleri eşliğinde duayı coşkuyla icra eder.

Görsel 5.11: Dua teslimiyet duygusunun hâkim olduğu insanı manevi olarak güçlendiren bir eylemdir.

Farklı dinî etkinliklerde dua hazırlama ve icrasında dikkat edilecek noktalar:

- Duaların içeriği kadar hitap edilen kitle,
- İcra edilecek mekân ve sürenin dikkate alınması,
- Riya ve gösterişten uzak, samimi, içten yapılması,
- Dua cümlelerinin ayet ve hadislerle zenginleştirilmesi,
- Bütün Müslümanları kapsayıcı genel ifadeler ve sade cümleler tercih edilmesi,
- Duanın İslam dinini sevdirici, öğretici, teşvik edici ve topluluğun isteklerine cevap verir nitelikte olması önemsenir.[40]

Farklı Dinî Etkinliklerde Yapılan Konuşma ve Dualar

Mübarek gün ve geceler	Hatim merasimi	Mevlit merasimi
Ad Koyma merasimleri	Sünnet merasimi	Nişan ve Nikâh merasimi
Yemek ve iftar sofraları	Kurban kesimi	Hacı uğurlama merasimleri
Asker uğurlama merasimleri	Tövbe (İstiğfar)	Herhangi bir açılış veya kapanış

40. bk. İsmail Lütfü Çakan, Dinî Hitabet, s. 172.

4.1. Mübarek Gün ve Geceler

Bütün dinlerde mübarek sayılan gün ve geceler vardır. Perşembeyi cumaya bağlayan cuma gecesi Müslümanlar için mübarektir. Bu gecede Kur'an-ı Kerim okunur, dualar edilir.

NOT EDELİM

Hz. Muhammed (s.a.v.) buyuruyor ki;

"...O günde öyle bir saat vardır ki, namazını kılan bir kul ona rastlayan bir saatte Allah'tan (c.c.) bir şey isterse, Allah (c.c.) onu verir."

(Buhârî, Cuma, 37.)

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) *"güneşin doğduğu en hayırlı gün..."*[41] diye ifade ettiği **cuma günü** müminler için âdeta bir bayram günüdür. Bu günde camilerde, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından belirlenen hutbe, vaaz ve nasihat dinlenir. Müslümanlar birbirlerine hâl hatır sorar, birbirleriyle yardımlaşır ve ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarını giderirler. Kur'an-ı Kerim okumanın yanı sıra bazı camilerde de mevlit, ilahi ve kasideler icra edilir.

Görsel 5.12: Kandil gecelerinde camilerde mü'minler vaaz ve nasihat dinler.

Ramazan geceleri de mübarek gecelerdendir. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sünneti olarak günümüze kadar gelen teravih namazı kılınır.Aşr-ı şerifler ve salatu selamlar okunur, dualarla gece ihya edilir. Ramazan gecelerinin en önemlisi de **Kadir Gecesi**'dir.

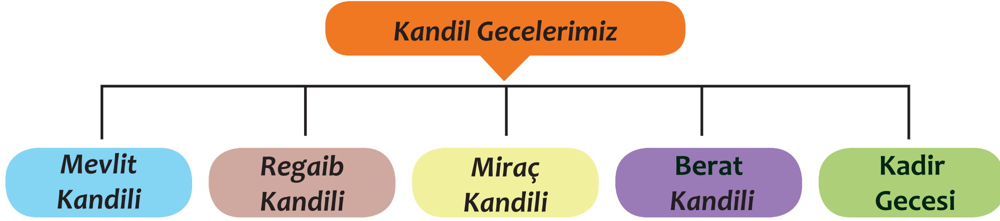
Dinimizde mübarek görülen birlik, beraberlik, dayanışma ve kardeşliğin ön planda tutulduğu günlerden biri de **bayram** günleridir. "Ramazan ve Kurban Bayramı olarak adlandırdığımız bu günlerde sabah namazı ile bayram namazı arasında 40-45 dakika vaaz, bayram namazından sonra da 10-15 dakika kısa bir hutbe imkânı bulunur."[42] Bu hutbede evrensel değerlerin, yardımlaşma ve dayanışma mesajlarının yer aldığı farkındalık kazandıran konuşmalar yapılır, dualar okunur. Cami cemaatinin sevinç havasını bozmayan ikna edici, sevdirici bir üslup kullanılarak cemaate hitap edilmesi, camiye yeni katılmış bireylere ibadet alışkanlığı kazandırma açısından son derece önemlidir.

Bayram namazına giderken اَللّٰهُ اَكْبَرُ diye tekbir getirilir. Nitekim; Hz. Muhammed (s.a.v.) *"Bayramlarınızı tekbir getirmek suretiyle şenlendirin, süsleyin!"*[43] buyurmuştur.

41. bk. Müslim, Cuma, 17-18.
42. bk. İsmail Lütfü Çakan, Dinî Hitabet, s. 160.
43. Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, C 11, s. 197.

Dinimizde recep, şaban ve ramazan aylarındaki bazı gün ve geceler, içinde yaşanan önemli olaylar sebebiyle mübarek sayılmıştır. Allah Teâlâ'nın bol bol rahmet ve mağfiret verdiğine inanılan **kandil geceleri**nde camiler dolup taşar. Kur'an tilaveti, zikir, salatu selam, tevbe, dua ve namaz ibadetleri ihya edilir.

Manevi bir coşkuyla geçirilen ve büyük ilgi gören beş ayrı gecemiz vardır.

4.2. Hatim, Mevlit ve Duaları

Hatim, Kur'an-ı Kerim'in tamamını okumak demektir. İlk önce karşılıklı okunan Kur'an-ı Kerim hatim olarak yaygınlaşmıştır. İlk mukabele, Peygamberimiz (s.a.v.) ile Cebrail'in (a.s.) Kur'an-ı Kerim'i karşılıklı okumaları ile başlar. Müminler bu kıymetli hatırayı canlı tutmak için ramazan ayında mukabele geleneğini devam ettirirler. Bu geleneğin devamında bu ayda yapılan amellerin diğer aylara göre faziletli oluşu da etkilidir. Ayrıca Müslümanlar, başka zamanlarda da vefat eden kişinin ruhu için ya da sevap kazanmak niyetiyle hatim yapar.

NOT EDELİM

Hz. Muhammed (s.a.v.) buyuruyor ki:

"İnsanların en faziletlisi Kur'an-ı hatmedip tekrar(hatme) başlayan ve tilâvetinin arkasını kesmeyen kişidir."

(Dârimi, Fedâilu'l Kur'an, 33.)

Kur'an-ı Kerim okumak ve öğrenmek bir kısım insanların değil, herkesin yapması gereken bir kulluk görevidir. Özellikle ayetleri düşünerek okumak ve hayata geçirmek oldukça önemlidir. Çünkü insan Kur'an-ı Kerim'le huzur bulur, manevi hazzı yakalar, hayatının anlam ve amacına ulaşır.

Kur'an-ı Kerim'in tamamı okunduktan (hatim ettikten) sonra okunacak dualar vardır. Bu duaların, Kur'an-ı Kerim'i okumaya teşvik etmesi açısından kalabalık bir topluluk içerisinde icra edilmesi önemlidir. Kişi kendi başına da kısa bir hatim duası yapabilir. Hatim duası merasimi icra edilirken içten, samimi, alçak sesli olmaya özen gösterilir. Kalabalık camilerde yapılacak hatim duaları haddinden fazla uzatılarak amin diyen eller saatlerce havada bırakılmaz.

Hatim duası merasimi için hazırlanan konuşma metninde

- Hatim yapmanın İslam tarihindeki yeri ve İslam dinindeki önemine,
- Hatim yapmanın faziletinden bahseden ayet ve hadislere,
- Kur'an okumanın Müslümanların imanî ve amelî hayatlarına etkisine,
- Kur'an okumanın adabına yer verilmesi uygun olur.

SIRA SİZDE

Siz de hatim duası merasimi ile ilgili bir konuşma ve dua metni hazırlayınız. Sunu hazırlanırken sunu değerlendirme formundaki ölçütlere dikkat ediniz.
Öz Değerlendirme Formu ile kendinizi değerlendiriniz.

Öz Değerlendirme Formu (Öğrenci Formu)

Bu form kendinizi değerlendirebilmeniz amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı en doğru yansıtan seçeneğe "X" işareti koyunuz. Bu çalışma ile ilgili görüşlerinizi boş bırakılan yere yazınız.

	Evet	Kısmen	Hayır
1. Örnek konuşma metnini inceledim.			
2. Araştırma planı hazırladım.			
3. Araştırmamda farklı kaynaklardan yararlandım.			
4. Amacına uygun sunu hazırladım.			
5. Çalışmalarım sırasında zamanımı akıllıca kullandım.			
6. Konuşma metnini giriş, gelişme ve sonuç bölümüne dikkat ederek hazırladım.			
7. Konuya uygun hadis ve ayetlerden yararlandım.			
8. Ayet ve hadisler okunurken tecvit kurallarına dikkat ettim.			

Öğrenci Görüşü: ....
....

Sunu Değerlendirme Formu (Öğretmen Formu)

Bu form öğrencilerin hazırlamış olduğu konuşma metni ile ilgili gözlemlerin kaydedilmesi için hazırlanmıştır. Ölçütleri okuduktan sonra, bunları öğrenci tarafından gerçekleştirildiğini düşünüyorsanız "evet", düşünmüyorsanız "hayır", biraz gerçekleştirdiğini düşünüyorsanız "kısmen" sütununa "X" işareti koyunuz.

Öğrencinin
Adı Soyadı:
Sınıfı: **No:** **Tarih ve Yer:**

	Evet	Kısmen	Hayır
1. Dinleyici ile göz teması kuruyor mu?			
2. Beden dilini etkili kullanabiliyor mu?			
3. Anlaşılabilir tonda konuşuyor mu?			
4. Yerinde vurgular yapabiliyor mu?			
5. Konuşma metnini giriş, gelişme ve sonuç bölümüne dikkat ederek hazırlamış mı?			
6. Konuya uygun ayet ve hadislerden yararlanmış mı?			
7. Ayet ve hadisleri okurken tecvit kurallarına dikkat etti mi?			
8. Belirlenen süreye dikkat etti mi?			

Öğretmen Yorumu: ....
....

DİNLEYELİM-EZBERLEYELİM

Hatim Duası

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ * وَلَاعُدْوَانَ اِلَّا عَلَى
الظَّالِمِينَ * وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ وَ اٰلِهِ وَصَحْبِهِ اَجْمَعِينَ
* اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا يَا رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ * وَتُبْ
عَلَيْنَا يَا مَوْلٰنَا اِنَّكَ اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ * وَاهْدِنَا وَوَفِّقْنَا اِلَى الْحَقِّ
وَ اِلٰى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ * بِبَرَكَةِ الْقُرْاٰنِ الْعَظِيمِ * وَبِحُرْمَةِ مَنْ اَرْسَلْتَهُ
رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ * وَاعْفُ عَنَّا يَا كَرِيمُ * وَاعْفُ عَنَّا يَا رَحِيمُ * وَاغْفِرْ
لَنَا ذُنُوبَنَا بِفَضْلِكَ وَجُودِكَ وَكَرَمِكَ يَآ اَكْرَمَ الْاَكْرَمِينَ * اَللّٰهُمَّ زَيِّنَّا
بِزِينَةِ الْقُرْاٰنِ * وَاَكْرِمْنَا بِكَرَامَةِ الْقُرْاٰنِ * وَشَرِّفْنَا بِشَرَافَةِ الْقُرْاٰنِ *
وَارْحَمْ جَمِيعَ اُمَّةِ مُحَمَّدٍ يَا رَحِيمُ يَا رَحْمٰنُ * اَللّٰهُمَّ اجْعَلِ الْقُرْاٰنَ لَنَا
فِى الدُّنْيَا قَرِينًا * وَفِى الْقَبْرِ مُونِسًا * وَفِى الْقِيَامَةِ شَفِيعًا *
وَعَلَى الصِّرَاطِ نُورًا * وَمِنَ النَّارِ سِتْرًا وَحِجَابًا *
وَ اِلَى الْخَيْرَاتِ كُلِّهَا دَلِيلًا وَ اِمَامًا * بِفَضْلِكَ وَجُودِكَ وَكَرَمِكَ

يَا اَكْرَمَ الْاَكْرَمِينَ وَيَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ * اَللّٰهُمَّ اهْدِنَا بِهِدَايَةِ الْقُرْاٰنِ *
وَنَجِّنَا مِنَ النِّيرَانِ بِكَرَامَةِ الْقُرْاٰنِ * وَارْفَعْ دَرَجَاتِنَا بِفَضِيلَةِ الْقُرْاٰنِ *
وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّاٰتِنَا بِتِلَاوَةِ الْقُرْاٰنِ * يَا ذَا الْفَضْلِ وَالْاِحْسَانِ * اَللّٰهُمَّ
طَهِّرْ قُلُوبَنَا * وَاسْتُرْ عُيُوبَنَا * وَاشْفِ مَرْضَانَا * وَاقْضِ دُيُونَنَا *
وَارْفَعْ دَرَجَاتِنَا * وَارْحَمْ اٰبَآءَنَا * وَاغْفِرْ اُمَّهَاتِنَا * وَاَصْلِحْ دِينَنَا
وَدُنْيَانَا وَشَتِّتْ شَمْلَ اَعْدَآئِنَا * وَاحْفَظْ اَهْلَنَا وَاَمْوَالَنَا وَبِلَادَنَا مِنْ
جَمِيعِ الْاٰفَاتِ وَالْاَمْرَاضِ وَالْبَلَايَا * وَثَبِّتْ اَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ
الْكَافِرِينَ * بِحُرْمَةِ الْقُرْاٰنِ الْعَظِيمِ * سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ
وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ * وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ *

Hatim duasını dinleyiniz. Siz de bu duayı ezberleyip sınıfta icra ediniz.

Meali

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a (c.c.) hamd olsun. İyi sonuç müttakilerindir. Düşmanlık ancak zalimler içindir. Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (s.a.v.), onun bütün ehl-i beytine ve ashâbına salat ve selam olsun.

Ey Rabbimiz!

Bizden ibadetlerimizi kabul buyur! Şüphesiz ki sen her şeyi işiten ve her şeyi bilensin.

Ey Rabbimiz!

Bizim tevbelerimizi kabul eyle! Şüphesiz ki sen tevbeleri çok çok kabul eden ve merhametli olansın. Bize hidayet ver! Hak yola ve sırat-ı müstakime ulaşmada bizi muvaffak eyle! Yüce Kur'an'ın hürmetine, âlemlere rahmet olarak gönderdiğin Peygamber hürmetine.

Ey Kerim olan Allah'ım!

Bizi bağışla. Ey Rahim olan Allah'ım! Bizi bağışla. Ey ikram edenlerin en keremlisi olan Allah'ım! Lütfunla ve ihsanınla bizim günahlarımızı bağışla.

Allah'ım!

Bizi Kur'an süsü ile süsle. Kur'an ile bize lütfet! Kur'an ile bizi şereflendir. Kur'an elbisesini bize giydir. Kur'an hürmetine bizi cennetine koy. Kur'an hürmetine dünyadaki belalardan ve ahiret azabından bizi koru. Ey Rahim, Ey Rahman! Ümmet-i Muhammed'in tamamına merhamet et.

Allah'ım!

Kur'an'ı bize dünyada yoldaş eyle. Onu bize kabirde dost eyle. Kıyamet günü onu bize şefaatçi kıl, sırat köprüsü üzerinde onu bize nur eyle. Cennette onu bize yoldaş eyle. Cehennem ateşine karşı onu bize perde ve engel kıl. İhsanın, cömertliğin ve keremin ile tüm hayırlı yollar için onu bize önder kıl.

Kur'an hidayeti ile bizi hidayete eriştir. Kur'an'ın hürmetine bizi ateşten koru. Kur'an hürmetine bizim derecemizi yükselt. Okunan Kur'an hürmetine günahlarımızı bağışla.

Ey lütuf ve ihsan sahibi Allah'ım!

Kalplerimizi temizle. Kusurlarımızı ört. Hastalarımıza şifa ver. Borçlarımızı ödemeye yardım et. Yüzümüzü aydınlat. Derecemizi yükselt. Babalarımıza merhamet et. Annelerimizi bağışla. Din ve dünya işlerimizi ıslah et. Düşmanlarımızın bize saldırısını bertaraf eyle. Ailemizi, mallarımızı, memleketimizi her türlü afetlerden, hastalıklardan ve belalardan koru. Ayaklarımızı sabit eyle, kafir toplumlara karşı bize yardım et. Yüce Kur'an hürmetine.

AMİN!

(Abdurrahman Çetin, Hitabet ve İrşad, s. 331-333.)

Hatim dışında mevlit okumaları da toplumumuzda rağbet görür. Mevlid-i şerifin kandil gecelerinde, düğünlerde, hacı uğurlamada vb. hoş bir musiki ile okunması dinleyen cemaatin manevi gücünü artırır.

Mevlit merasimlerinde dua ve konuşma metni hazırlamada dikkat edilecek noktalar şunlardır:[44]

- Hz. Muhammed'i (s.a.v.) hürmetle anma, onun İslami bakış açısını canlandırma hedeflenir.
- Dinleyen toplulukların dinî heyecanını, feyzini, coşkusunu ve manevi hazzını artırmak amaçlanır.
- İcra edilecek kitle, mekân ve süre dikkate alınır.
- Veladet bahrinin sonuna doğru ayağa kalkılarak üç defa salavat getirilir. Bu kalkışta kısa ara duası okunur.
- Bahir aralarında aşır, ilahi vb. okunur. Zaman kısıtlı ise tevhit, veladet, miraç ve münacat bahirleri okunarak mevlit merasimi bitirilir.
- Mevlit okumaya Kur'an-ı Kerim ile başlanır ve sonunda duadan önce kısa bir aşr-ı şerif okunur.
- Toplanan kalabalık fırsat bilinerek ayet ve hadislerdeki İslami yaşayışın önemi vurgulanır.

Mevlit Duası

Ya Rabbi!

Bizleri din-i İslam üzerine yarattın.

Bu nurlu ve doğru yoldan bizleri ayırma! Kerim nuruyla kalplerimizi nurlandır! Dertlilerimize deva, hastalarımıza şifa kıl. Yurdumuzu her çeşit afet ve musibetlerden koru! Okunan hatim ve mevlid-i şeriften, getirilen salat-ü şeriflerden meydana gelen sevabı öncelikle Peygamberimizin (s.a.v.), enbiyanın, sahabenin, tâbiînin, şehitlerimizin ve geçmişlerimizin ruhlarına hediye eyledik.

Sen ulaştır ya Rabbi!
Sayılı nefeslerimizi

اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ * وَ اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ *

diyerek bitirmeyi nasip eyle. Şeytanın hilesinden, lütfunla kereminle sen bizleri

muhafaza eyle ya Rabbi!

(İ. Lütfü Çakan, Dinî Hitabet, s. 178.)

4.3. Ad Koyma

Hadislere göre anne ve babanın yeni doğan çocuğuna anlamı güzel bir isim koyması önemlidir. Nitekim Hz. Muhammed (s.a.v.) "*Siz kıyamet günü kendi isimlerinizle ve babalarınızın*

44. bk. İsmail Lütfü Çakan, Dinî Hitabet, s. 173-178.

isimleriyle çağrılacaksınız. Öyleyse güzel isimler koyun."[45] buyurmaktadır.

"Hz. Peygamber, yeni doğan çocuğa yedinci gününde isim verilmesini, (saçlarının tıraş edilmesi suretiyle) temizlenmesini ve akika kurbanının kesilmesini emretmişti."[46] hadisinde belirtildiği gibi yeni doğan çocuklar için yapılacakları bildirmiştir.

Yeni doğan çocuğa ilk olarak hurma verilmesi hakkında rivayetler vardır. Ebu Musa el-Eş'ari (r.a.) diyor ki: *"Bir çocuğum oldu. Onu Hz. Peygamber'e götürdüm. Adını İbrahim koydu, damağına hurma sürdü ve ona bereket duası etti."*[47]

Ad koyma merasiminde kısa bir hayırlama konuşması yapılır. Çocuğun sağ kulağına ezan okunur, sol kulağına kamet getirilir. Konacak isim yüzüne üç defa tekrar edilir. Çocuğun kendisine, ailesine, dinine, vatanına, milletine faydalı ve hayırlı olması Yüce Allah'tan (c.c.) niyaz edilir. Sağlıklı ve huzurlu olması istenir.

OKUYALIM-PAYLAŞALIM

Ad Koyma Duası

Evlatlarını sağ salim dünyaya getirip anne ve babalık duygusunu tadan değerli kardeşlerimizi tebrik ediyoruz.

بَارَكَ اللّٰهُ لَكَ فِي الْمَوْهُوبِ لَكَ وَشَكَرْتَ الْوَاهِبَ

وَ بَلَغَ اَشُدَّهُ وَ رُزِقْتَ بِرَّهُ *

Allah sana mübarek eylesin! Onu sana bağışlayana şükret, çocuğun akıllı olsun ve iyiliğini göresin!

Ya Rabbi! Emanet olarak verdiğin bu evladı mübarek kıl. Her türlü kötü gözlerden ve sözlerden onu koru. Ailesine, dinine, milletine, insanlığa hayırlı bir evlat olmasını nasip eyle. Ömrünü uzun, rızkını bereketli kıl. AMİN!

Dünyaya geldiğinizde isminizin nasıl konduğunu ailenizden öğreniniz. Arkadaşlarınızla paylaşınız.

4.4. Sünnet Merasimi

Hz. İbrahim'den (a.s.) günümüze kadar gelen bu gelenekte erkek çocuklar küçük yaşta sünnet ettirilir. Bununla ilgili Hz. Muhammed (s.a.v.) "...*Sünnet olmak fıtrattandır...*"[48] buyurmuştur. Tıp açısından faydası olduğu bilinen bu merasimde mevlit okutulur; misafirler yedirilir, içirilir; sünnet olan çocuğa hediyeler verilir; çocuğun hayırlı evlat olması için dualar edilir.

Sünnet merasimi ile ilgili hazırlanan konuşmada hayırlama mesajına, konu ile ilgili hadislere, dinen ve tıbben sünnet olmanın önemine, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sünnetlerine uymanın gereğine değinilir. Dilek ve temenni dualarıyla merasim bitirilir.

45. Ebu Davud, Edeb, 61.
46. Tirmizî, Edeb, 63.
47. Buhârî, Akika, 1.
48. Buhârî, Libâs, 61.

4.5. Nişan ve Nikâh

İnsanoğlu fıtratı icabı çoğalmak, neslinin devamını sağlamak ister. Bunun dinimizdeki yolu nikâhtır. Dinimizde evlilik yaşı gelen gençlerin evlenmesini teşvik eden pek çok ayet ve hadis vardır.

NOT EDELİM

Hz. Muhammed (s.a.v.) buyuruyor ki;

اَلنِّكَاحُ مِنْ سُنَّتِى فَمَنْ لَمْ يَعْمَلْ بِسُنَّتِى فَلَيْسَ مِنِّى

وَتَزَوَّجُوا فَاِنِّي مُكَاثِرٌ بِكُمُ الْاُمَمَ *

"Evlenmek benim sünnetimdendir. Kim benim bu sünnetimle amel etmezse benim yolumda olmamış olur. Evleniniz! Çünkü ben diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar edeceğim."

(İbn Mace, Nikâh, 1.)

Evlilik yapılmadan önce eş adaylarının söz kesme, nişan vb. merasimleri yapması âdettir. Evlilik için yapılan bir sözleşme olarak kabul edilen nikâh merasimi şahitler huzurunda yapılarak yerine getirilir. Aileyi oluşturan bu bağ soyun devam etmesi açısından önemlidir. Bu merasimlerden, toplanmış aile yakınlarına günün anlam ve önemini belirten kısa bir konuşma yapılır, sonra dua edilir.

DİNLEYELİM-EZBERLEYELİM

Nikah Duası

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * وَ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ وَ اٰلِهِ

وَاَصْحَابِهِ اَجْمَعِينَ * اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ هٰذَا الْعَقْدَ مَيْمُونًا مُبَارَكًا * وَاجْعَلْ بَيْنَهُمَا

اُلْفَةً وَ مَحَبَّةً وَقَرَارًا * وَلَا تَجْعَلْ بَيْنَهُمَا نَفْرَةً وَفِتْنَةً وَ فِرَارًا * اَللّٰهُمَّ اَلِّفْ

بَيْنَهُمَا كَمَا اَلَّفْتَ بَيْنَ اٰدَمَ وَ حَوَّاءَ * وَ كَمَا اَلَّفْتَ بَيْنَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَخَدِيجَةَ الْكُبْرٰى رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهَا * وَكَمَا اَلَّفْتَ بَيْنَ عَلِيٍّ رَضِىَ
اللّٰهُ عَنْهُ وَ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهَا * اَللّٰهُمَّ اَعْطِ لَهُمَا اَوْلَادًا صَالِحًا
وَرِزْقًا وَاسِعًا وَعُمْرًا طَوِيلًا * رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ اَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ
اَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ اِمَامًا * رَبَّنَا اٰتِنَا فِى الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِى الْاٰخِرَةِ
حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ * سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٌ
عَلَى الْمُرْسَلِينَ * وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ *

(Abdurrahman Çetin, Hitabet ve İrşad, s.301-302.)

Meali

Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun.
Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (s.a.v.) onun bütün aile efradına ve ashabına salat ve selam olsun.
Allah'ım!
Bu nikâh sözleşmesini hayırlı ve uğurlu eyle.
Bu çift arasında ülfet, sevgi, hoşnutluk ve sebat nasip eyle.
Aralarında nefret, fitne ve ayrılık verme ya Rabbi!
Hz. Âdem (a.s.) ile Hz. Havva (r.a.) arasında, Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) ile Hz. Hatice (r.a.) arasında ve Hz. Ali (r.a.) ile Hz. Fatıma (r.a.) arasında ülfet verdiğin gibi bu çift arasında sevgi ve yakınlık lütfeyle ya Rabbi.
Allah'ım!
Bu çifte ve hepimize salih evlatlar, bol rızık ve uzun ömürler ver, sahiplerine önder kıl!
(Furkan suresi, 74. ayet.)

Rabbimiz bize dünyada ve ahirette iyilik ve güzellikler ihsan eyle ve bizi cehennem ateşinden koru! *(Bakara suresi, 201.ayet.)*

Kudret ve şeref sahibi Rabbim, onların taktıkları vasıflardan uzak ve yücedir. Gönderilen bütün peygamberlere selam, alemlerin Rabbi Allah'a (c.c.) hamdolsun."
(Saffat suresi, 180-182. ayet.)

(Abdurrahman Çetin, Hitabet ve İrşad, s. 302-303.)

Nikâh duasını dinleyiniz. Sizler de bu duayı ezberleyip sınıfta sunumunu yapınız.

4.6. Yemek ve İftar Duaları

Yemek sofraları kültürümüz açısından kardeşliğin, dayanışmanın ve kaynaşmanın unsurudur. Orucun bir parçası olan iftarlarda kurulan sofralar oruçlu ve davetliler için manevi bir sevinç durumudur. Nitekim Hz. Muhammed (s.a.v.) *"...Oruçlunun rahatlayacağı ve en çok mutlu olacağı iki sevinç anı vardır: Birisi, iftar ettiği zaman, diğeri de orucunun sevabıyla Rabb'ine kavuştuğu andır."*[49] buyurmuştur. Ayrıca maddi imkâna sahip ailelerin iftar yemeği düzenleyip öncelikle fakirleri, akraba ve dostlarını davet etmesinin fazileti hakkında ise; *"Oruçluya iftar yemeği veren kimse, oruçlunun sevabında bir eksilme olmadan onun alacağı kadar sevap alır."*[50] buyurmuştur.

Müslümanlar için muhabbet vesilesi olan bu sofralarda, dünya meşakkatleriyle buluşamayan dost ve yakınların bir araya gelmeleri gelenek olmuştur. Dargın ve küsleri barıştırma ortamı oluşur. Toplumsal bir değeri olan bu sofralardaki kişilere dua edilirken dinî hakikatler de hatırlatılır.

OKUYALIM-EZBERLEYELİM

Yemek Duaları

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى اَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ *

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ غَيْرَ مَكْفِيٍّ وَلَامُوَدَّعٍ وَلَا مُسْتَغْنًى عَنْهُ *

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى اَطْعَمَنِي هَذَا الطَّعَامَ وَ رَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّى وَلَا قُوَّةٍ *

"Bize yedirip içiren ve bizi Müslümanlardan kılan Allah'a hamdolsun"
(Tirmizî, Daavât, 55.)

"Ey Rabbimiz! Sana tertemiz duygularla, eksilmeyip artan, huzurundan geri çevrilmeyip kabul edilen sayısız hamd ile hamdederiz."
(Buhârî, Et'ime, 54.)

"Bu yiyeceği bana yediren ve tarafımdan hiçbir güç ve kuvvet olmadan bunu bana rızık kılan Allâh'a hamdolsun."
(İbn Mâce, Et'ime, 16.)

(https://www.diyanet.gov.tr)

Yemek duasını ezberleyiniz. Sınıfınızda arkadaşlarınıza okuyunuz.

49. Buhârî, Savm, 9.
50. Tirmizî, Savm, 82.

OKUYALIM-EZBERLEYELİM

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَللّٰهُمَّ لَكَ صُمْتُ وَبِكَ اٰمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَعَلٰى رِزْقِكَ اَفْطَرْتُ *

"Allah'ım senin rızan için oruç tuttum. Sana inandım. Sana güvendim. Senin rızkınla orucumu açıyorum."

(Ebu Davud, Siyâm, s. 22.)

İftar duasını ezberleyiniz. Sizler de bu duayı ezberleyip sınıfta okuyunuz.

4.7. Kurban ve Duası

Allah'a (c.c.) yaklaşmak anlamına gelen kurban, belli nitelikleri olan bir hayvanı belirli günlerde ibadet niyetiyle usulüne uygun bir biçimde kesme eylemidir.[51] İnsanlık tarihinde bütün dinlerde var olan kurban ibadeti Allah (c.c.) ile kul arasındaki bağı kuvvetlendirir, sağlamlaştırır.

NOT EDELİM

"Kestiğiniz kurbanların ne etleri, ne de kanları Allah'a ulaşır, sizin takvanız, güzel davranışlarınız ulaşır..."

(bk. Hac suresi, 37. ayet.)

Hz. İbrahim'in (a.s.) oğlu İsmail'i (a.s.) kurban etmesini hatırlatan kurban ibadetini Müslümanlar ihlasla yerine getirirler. Nitekim yüce Kur'an'da **"Rabb'in için namaz kıl, kurban kes."**[52] buyrulmaktadır. Aynı zamanda paylaşmanın önemli olduğu bu ibadet hadis-i şeriflerde *"Âdemoğlu Kurban Bayramı günü, Allah katında kurban kesmekten daha sevimli bir iş yapmış olmaz. Şüphesiz ki kesilen kurban kıyamet günü boynuzları, kılları ve tırnakları ile gelir. Hiç şüphe yok ki kesilen kurban, kanı yere akmadan önce Allah katında kabul görür. Öyleyse gönüllerinizi kurban ile hoş ediniz."*[53] şeklinde dile getirilmiştir.

51. Ahmet Nedim Serinsu, Mehmet Sürmeli, Arif Alkan, vd.,MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 210.
52. Kevser suresi, 2 ve 3. ayetler.
53. Tirmizî, Edâhî, 1.

OKUYALIM-EZBERLEYELİM

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِنِّى وَجَّهْتُ وَجْهِىَ لِلَّذِى فَطَرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ حَنِيفًا وَمَا اَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ * قُلْ اِنَّ صَلَاتِى وَنُسُكِى وَمَحْيَاىَ وَمَمَاتِى لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ *

اَللّٰهُمَّ تَقَبَّلْ مِنَّا كَمَا تَقَبَّلْتَ اِبْرَاهِيمَ خَلِيلِكَ وَ مُحَمَّدٍ حَبِيبِكَ *

اَللّٰهُ اَكْبَرُ * اَللّٰهُ اَكْبَرُ * لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ *

اَللّٰهُ اَكْبَرُ * وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ *

“Muhakkak ben, dinime tam bağlanarak o yeri ve gökleri yaratan Allah’a yöneldim. Ben müşriklerden değilim.” *(En’am suresi, 79. ayet.)*

“Şüphesiz ki namazım (her türlü ibadetim), kurbanım, hayatım ve ölümüm hepsi âlemlerin Rabbi olan Allah içindir.” *(En’am suresi, 162. ayet.)*

Allah’ım halilin Hz. İbrahim (a.s.) ve habibin Hz. Muhammed’den (s.a.v.) kabul ettiğin gibi (bizim kurbanımızı) da kabul eyle.

Allah en büyüktür! Allah en büyüktür! O’ndan başka ilah yoktur ve Allah en büyüktür! Allah en büyüktür ve hamd Allah içindir.”

(Abdurrahman Çetin, Hitabet ve İrşad, s. 335.)

Kurban duasını dinleyiniz. Sizler de bu duayı ezberleyip sınıfta okuyunuz.

4.8. Hacı Uğurlama Duası

Hem maddi hem manevi boyutu olan hac ibadeti, zengin olan tüm Müslümanların kulluk görevidir. Bu görevi yerine getirmek için yola çıkan hacılar Kur’an tilavetleriyle, dualarla, ilahilerle uğurlanır. Kültürümüzde bir gelenek olan hacı uğurlama merasimleri, görevli din hizmetlileri tarafından toplu bir tören hâlinde icra edilir. Bu tören toplulukta manevi bir hava oluşturur.

OKUYALIM

Hacı Uğurlama Duası

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a (c.c.) hamd olsun. İyi sonuç müttakilerindir. Düşmanlık ancak zalimler içindir. Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (s.a.v.), onun bütün ehl-i beytine ve ashâbına salat ve selam olsun.

Ya Rabbi!
Bizlere yaratıp İslam ile şereflendirdin. Verdiğin sayısız nimetler için sonsuz şükürler sana.

Ya Rabbi!
Kâbe'yi mübarek kıldın ve orayı ziyareti emrettin. İşte o mübarek yerlere varmak, evini tavaf etmek, zemzeminden içmek için yollara düştük. Bizlere sağlık, afiyet içinde kutsal topraklara ulaşmayı, Kâbe'yi tavaf etmeyi, Haceru'l-Esved'i selamlamayı, Peygamberimize (s.a.v.) salat-u selam etmeyi nasip eyle! Yeni doğmuş gibi günahsız, tertemiz olarak ülkemize dönelim.

Ya Rabbi!
Senin rızan için yollara düştük. Bize kolaylıklar göster, bizi başarılı kıl ve ibadetlerimizi kabul eyle. Geride kalanların sağlık, afiyet içinde bulunmalarını nasip eyle. Her Müslümana o, mübarek beldelere gitmeyi, senin hac emrini yerine getirmeyi lütfeyle! AMİN!

(Abdurrahman Çetin, Hitabet ve İrşad, Hacı Uğurlama Duası, s. 304-305.)

4.9. Asker Uğurlama Duası

Dinimizde ve kültürümüzde askerlik, vatan borcu ve kutsal bir görevdir. Askerlik yaşı gelmiş gençler askere giderken akraba ve dostların katılımıyla törenlerle, dualarla uğurlanır.

OKUYALIM

Asker Uğurlama Duası

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a (c.c.) hamd olsun. İyi sonuç müttakilerindir. Düşmanlık ancak zalimler içindir. Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (s.a.v.), onun bütün ehl-i beytine ve ashâbına salat ve selam olsun.

Ya Rabbi!
Evlatlarımızı dinimiz, vatanımız ve milletimiz için asker ocağına gönderiyoruz. Sen onlara sağlık ve afiyetler ihsan eyle. Yüreklerine cesaret, vücutlarına kuvvet ver. Bir askere lazım olan sabır, sebat, cesaret ve kararlılık lütfeyle. Onları ve bizi kazalardan, belalardan, afetlerden, musibetlerden ve hastalıklardan koru!

Ya Rabbi!
Ordumuzu hak ve hakikatten ayırma. Geride bıraktıklarına da sabır ver. Yardımlarını onlardan esirgeme. Vatanımıza, milletimize, mukaddes değerlerimize göz diken düşmanlara fırsat verme. Onlara karşı Bedir'de, Malazgirt'te ve nice savaşlarda yardım ettiğin gibi her zaman bizlere yardım et. Kahraman ordumuzu havada, karada ve denizde muzaffer eyle.

Ya Rabbi!
Din ve vatan uğruna evladını feda eden, "Ölürsen şehit, kalırsan gazi; haydi yolun açık olsun!" diyerek uğurlayan aileyi, uzaktan ve yakından bu merasime katılan akraba ve dostları iki cihanda aziz eyle.

(Abdurrahman Çetin, Hitabet ve İrşad, s. 303-304.)

SIRA SİZDE

Kandil, sünnet, nikâh, hacı ve asker uğurlama merasimlerinden bir tanesini seçerek konuşma ve dua metni planlayınız. Yaptığınız plana uygun konuşma metni hazırlayınız. Sunu hazırlanırken sunu değerlendirme formundaki ölçütlere dikkat ediniz. Sunum sonrası "Öz Değerlendirme Formu" ile kendinizi değerlendiriniz.

Öz Değerlendirme Formu (Öğrenci Formu)

Bu form, kendinizi değerlendirebilmeniz amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı en doğru yansıtan seçeneğe "X" işareti koyunuz. Bu çalışma ile ilgili görüşlerinizi boş bırakılan yere yazınız.

	Evet	Kısmen	Hayır
1. Örnek konuşma metnini inceledim.			
2. Araştırma planı hazırladım.			
3. Araştırmamda farklı kaynaklardan yararlandım.			
4. Amacına uygun sunu hazırladım.			
5. Çalışmalarım sırasında zamanımı akıllıca kullandım.			
6. Konuşma metnini giriş, gelişme ve sonuç bölümüne dikkat ederek hazırladım.			
7. Konuya uygun hadis ve ayetlerden yararlandım.			
8. Ayet ve hadisler okunurken tecvit kurallarına dikkat ettim.			

Öğrenci Görüşü: ....

....

Sunu Değerlendirme Formu (Öğretmen Formu)

Bu form öğrencilerin hazırlamış olduğu konuşma metni ile ilgili gözlemlerin kaydedilmesi için hazırlanmıştır. Ölçütleri okuduktan sonra, bunların öğrenci tarafından gerçekleştirildiğini düşünüyorsanız "evet", düşünmüyorsanız "hayır", biraz gerçekleştirdiğini düşünüyorsanız "kısmen" sütununa "X" işareti koyunuz.

Öğrencinin
Adı Soyadı:
Sınıfı: **No:** **Tarih ve Yer:**

	Evet	Kısmen	Hayır
1. Dinleyici ile göz teması kuruyor mu?			
2. Beden dilini etkili kullanabiliyor mu?			
3. Anlaşılabilir tonda konuşuyor mu?			
4. Yerinde vurgular yapabiliyor mu?			
5. Konuşma metnini giriş, gelişme ve sonuç bölümüne dikkat ederek hazırlamış mı?			
6. Konuya uygun ayet ve hadislerden yararlanmış mı?			
7. Ayet ve hadisleri okurken tecvit kurallarına dikkat etti mi?			
8. Belirlenen süreye dikkat etti mi?			

Öğretmen Yorumu: ....

....

4.10. Tevbe - İstiğfar Duası

Dua, Müslümanların Allah'a (c.c.) kendilerini daha yakın hissetmelerini sağlar. İstiğfar duasında, nefse zulmedilerek yapılan günahlardan pişmanlık duyulur, günahları bir daha işlememek üzere söz verilir. Riya ve gösterişten uzak, samimi, içten bir yakarışla yalvarmak önemlidir. Tevbe eden kişi her yerde ve her koşulda içinden geldiği gibi dua eder.

Tevbe - İstiğfar Duası

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَللّٰهُمَّ اَنْتَ رَبّى لَٓا اِلٰهَ اِلَّٓا اَنْتَ خَلَقْتَنى وَاَنَا عَبْدُكَ وَاَنَا عَلٰى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ

مَا اسْتَطَعْتُ * اَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ اَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَىَّ

وَاَبُوءُ بِذَنْبى فَاغْفِرْ لى فَاِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ اِلَّٓا اَنْتَ *

Meali

Allah'ım!

Sen benim Rabbimsin! Senden başka hiçbir ilâh yoktur.
Beni sen yarattın. Ben Senin kulunum, gücüm yettiği kadarıyla Senin ahdin ve vaadin üzere bulunuyorum. Yaptığım fenalıkların şerrinden Sana sığınırım. Üzerimde olan nimetlerini itiraf ederim, günahımı da itiraf ederim. Beni bağışla, çünkü senden başka hiçbir kimse günahları bağışlamaz.

(Buhârî, Daavât, 2.)

SIRA SİZDE

Herhangi bir dinî etkinlik için tevbe - istiğfar dua metni hazırlayınız. Sınıfınızda arkadaşlarınızla paylaşınız.

4.11. Herhangi Bir Açılış veya Kapanışta Yapılacak Konuşma ve Dua

Okul, cami, hastane, iş yeri vb. yerlerin açılış ve kapanış konuşmalarında din görevlileri görev alabilir. Buralarda yapılan hitabet ve dua, verilen süreye uygun kısa ve özlü yapılır. Çalışmanın ve helal kazancın öneminin yanı sıra açılış mekânının açılma nedenleri ve planlanan hedeflerden bahsedilir. Bu konuşmalar dinleyicileri sıkmayacak şekilde doğaçlama yapılır. Açılış ve kapanış konuşmalarının sonunda dua edilir. İş yerinin hayırlı olması Allah'tan (c.c.) istenir.

Görsel 5.13: Açılış merasimlerinde yapılacak çalışmaların hayırlı olması Allah'tan (c.c.) niyaz edilir.

Herhangi Bir Açılışta Yapılacak Dua

Ya Rabbi!

İyi niyetlerle yola çıkılarak açılan bu mekânı hayırlı eyle! Sebat, sabır, sadakat ile verimli bir şekilde gayretli çalışmalarını sonlandırmak nasip eyle.

Ya Rabbi!

Sırat- ı müstakim yolundan ayırma, yanlış yollara saptırma. Bizleri hüsrana ve ziyana uğramaktan koru! Yaptığımız işten razı ol.

Ya Rabbi!

Bu mekânı başına gelebilecek her türlü bela ve fitnelerden koru. Yapılan çalışma ve gayretleri boşa çıkarma. Hem bu dünyada hem de ahirette sadakayıcariye olarak kabul eyle.

Ya Rabbi!

Bu atılan adımları boşa çıkarma. Hayırlı kazançlara, bolluk ve berekete ulaşmayı nasip et. Şu anda burada bulunan kardeşlerimizin dualarını da kabul eyle.

AMİN!

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcüğü ya da sözcükleri yazınız.

1. İyi konuşmanın metni ...., ..., ... olmak üzere üç kısımdan oluşur.

2. İlk Kur'an meclisleri, Peygamberimiz (s.a.v.) zamanında kurulmuştur. Mekke'de .... Müslümanlar toplanıp Kur'an-ı Kerim'i okuyor, anlamaya çalışıyor ve ezberliyordu.

3. .... insanın duygu ve düşüncelerini düzenli ve ahenkli olarak kulağa hoş gelecek şekilde sesle ifade ettiği sanata denir.

4. .... formu cami içerisinde çoğu zaman irticalen (doğaçlama) herhangi bir musiki aleti kullanmadan insan sesiyle gerçekleştirilir.

B) Aşağıdaki tabloda verilen kavram ve tanımları eşleştirerek doğru harfi parantez içine yazınız.

5.

Harf	*Tanımlar*	*Kavramlar*
a	Düğün sahabinin yakınlarına ve misafirlerine ikram ettiği yemeğe denir.	( ) Nizamiye Medresesi
b	Selçuklular zamanında ilim meclislerine verilen isimdir.	( ) Kamet
c	Çağırma, seslenme, yakarma, ibadet, dileme ve yardım isteğinde bulunma anlamına gelir.	( ) Velime
ç	Ayağa kalkmak, durmak, düzgün ve itidâl (orta) üzere olmak demektir.	( ) Dua

C) Aşağıdaki soruların cevabını boş bırakılan alana yazınız.

6. Dinimizde nikâhın önemi nedir? Açıklayınız.

....
....
....

7. *"Allah'ın evlerinin birinde, Allah'ın kitabını okumak ve kendi aralarında mütalaa etmek (tedârüs) üzere toplanan her topluluğa Allah huzur verir."* (Müslim, Zikr, 38.)

Kur'an-ı Kerim'i doğru anlamak açısından onu okurken nelere dikkat edilmelidir? Açıklayınız.

....
....
....

8. Peygamber (s.a.v.) *"Hiç kimse kendi elinin emeği ile kazandığından daha hayırlı bir lokma yiyemez."* *(Buhârî, Büyû', 15.)* buyurarak Müslümanları çalışma konusunda teşvik etmiştir.
Bu bilgiden hareketle işyerindeki kazanç açısından çalışmanın önemi nedir? Yazınız.
....
....

9. *"... Güneşin doğduğu en hayırlı gün..."(Müslim, Cuma, 17-18.)*
Hayırlı gün diye belirtilen cuma gününün toplumsal özelliği nedir? Yazınız.
....
....

10. *Hz. Muhammed (s.a.v.) "... Senden, senin sevmeni, senin sevdiklerinin sevgisini ve senin sevgine beni yaklaştıracak amellerin sevgisini dilerim." şeklinde dua etmiştir. (bk. Tirmizî, Tefsirül-Kur'an, 39.)*
Hadis-i şerife göre Peygamberimiz (s.a.v.) duasında duanın hangi özelliği öne çıkmaktadır? Yazınız.
....
....

11. Mevlit törenlerinde; icra edilecek kitle, mekân ve süre dikkate alınır. Hz. Muhammed'i (s.a.v.) hürmetle anma, onun İslami bakış açısını canlandırma hedeflenir. Dinleyen cemaatin dinî heyecanı, feyzi, coşkusu ve manevi hazzı artırılır.

Herhangi bir törende konuşma yapacak kişinin dikkat edilmnesi gereken hususlar nelerdir? Açıklayınız.
....
....

Ç) Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

12. "İster kâğıt üzerinde olsun, ister ağızdan; benim sevdiğim konuşma düpedüz, içten gelen lezzetli, şiirli, sıkı ve kısa kesen bir konuşmadır." *(Monteigne, Denemeler.)*

Yazara göre konuşma

I. Eğip bükmeden konuşulmalı
II. Samimi bir dil kullanmalı
III. Gereksiz uzatmalardan kaçınılmalı
IV. İster kâğıt, ister ağızdan olsun, uzun olmalı ve detaylara girmeli

çıkarımlarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve III D) II ve IV E) I, II ve III

13. Buhûrîzâde Mustafa Itrî Efendi tarafından bestelenen cami musikisi formu aşağıdakilerden hangisidir?

A) Tekbir B) Kamet C) Tesbihat D) Sala E) Mevlit

14.“Yoluna gücü yetenlerin evi (Kabeyi) hac ve ziyaret etmeleri insanlar üzerinde Allah’ın bir hakkıdır.” *(Âl-i İmran suresi, 97. ayet.)*

Ayete göre aşağıdaki sonuçlardan hangisine ulaşılabilir?

A) Hac Müslüman kadın ve erkek için sünnettir.

B) Hac ibadetini fakirler de yerine getirmek zorundadır.

C) Hac ibadeti senenin her ayında yapılabilir.

D) Yoluna gücü yetenlerin hac ibadeti yapması gerekir.

E) Müslüman olmayan da Kabe’yi ziyaret eder.

15. Vatani vazife (askerlik) sadece vatan topraklarını korumak değildir. O topraklarda yaşayan insanların canını, malını, ırzını, namusunu, en önemlisi dinini korumaktır. Onların özgür ve mutlu yaşamlarını sağlamaktır. Dinimiz insan onurunu ve kişiliğini her şeyin üstünde tutmuştur.

Metne göre aşağıdakilerden hangisi vatani görev tanımı içinde yer almaz?

A) İnsanların canını korumak

B) İnsanların gelirini arttırmak

C) İnsanların onurunu, kişiliğini korumak

D) İnsanların malını korumak

E) İnsanların özgür ve mutlu yaşamalarını sağlamak

16. Bursalı Süleyman Çelebi tarafından, Hz. Muhammed’in (s.a.v.) dünyaya gelişini, miraca yükselmesini, örnek hayatını konu alan halk diliyle yazılan eserdir.

Bu eser aşağıdakilerden hangisidir?

A) Kasideyi Bürde B) Mahfel Sürmesi C) Vesiletü’n-Necat

D) Salat-ı Ümmiye E) Kutbü’n-Nâyî

CEVAP ANAHTARI

Ünite	Bölüm	Cevaplar
1. Ünite	Boşluk Doldurma	**1.** Okul Öncesi, Yüksek Öğretim **2.** Yaygın öğretim
	Eşleştirme	**a)** Mescit **b)** Dua **c)** Tefekkür **ç)** Tevekkül
	Testler	**9)** E **10)** D
2. Ünite	Boşluk Doldurma	**1.** İbn Hişam **2.** Nass'a **3.** Fihrist **4.** Kitap/Bab
	Eşleştirme	**a)** Tefsir **b)** Kütübisitte **c)** Fıkıh **ç)** Mukaddime
	Testler	**9)** E **10)** A **11)** D **12)** C
3. Ünite	Boşluk Doldurma	**1.** Etkili ve güzel **2.** Giriş, gelişme ve sonuç **3.** Plana **4.** Hitap/dua
	Eşleştirme	**a)** Vaaz **b)** Tebliğ **c)** İnzar **ç)** Davet
	Testler	**8)** E **9)** C **10)** D **11)** B
4. Ünite	Boşluk Doldurma	**1.** Dinî/hukuki **2.** Farz/sünnet **3.** Ayet/hadis **4.** Jest/mimiklere
	Eşleştirme	**a)** Minber **b)** Salvele **c)** Hamdele **ç)** Risalet
	Testler	**9)** E **10)** C **11)** B **12)** D
5. Ünite	Boşluk Doldurma	**1.** Açılış, ana metin, kapanış **2.** Dârülerkam'da **3.** Musiki **4.** Cami musikisi
	Eşleştirme	**a)** Darulhikme **b)** Hitan **c)** Dua **ç)** Kamet
	Testler	**12)** E **13)** A **14)** D **15)** B **16)** C

A

acziyet: Eli ermez, gücü yetmez olan.

adisyon: Hesap fişi.

afiyet: Hasta olmama durumu, sağlık, esenlik.

ağyar: **1.** Yabancılar. **2.** Tasavvufi hayata aşina olmayanlar.

Allahüssamet: Allah'ın (c.c.) güzel isimlerinden biri, Allah'ın hiçbir şeye muhtaç olmaması.

âmâ: Görme engelli.

anane: Gelenek.

antropoloji: İnsanın kökenini, merhale, biyolojik özelliklerini, toplumsal ve kültürel yönlerini inceleyen bilim, insan bilimi.

âsân etmek: Kolay etmek, kolaylaştırmak.

ashab: Hz. Peygamber zamanında yaşamış, müslüman olarak Hz. Muhammed'i (s.a.v.) çok kısa bir süre olsa da görmüş, onun sohbetinde bulunmuş ve yine Müslüman olarak ölmüş kimseler.

ashab-ı güzin: Seçkin, meşhur sahabiler.

ateizm: **1-** Tanrıtanımazlık. **2-** Kâinatta bir yaratıcı güce inanmayan felsefi bir ekol. Ateizmi benimseyenler; Allah'ı (c.c.), ruhu ve ahiret hayatını inkâr ederlerken evrenin de tesadüfen meydana geldiği görüşünü savunurlar.

B

basiret: Hakikati fark etme, doğru yolu tanıma, gerçeği yanlıştan ayırma yeteneği.

baş kaide: Birinci kural.

beleş: Karşılıksız, emeksiz, parasız elde edilen.

beytülhikme: İslam ilim ve kültür tarihinde tercüme ve yüksek seviyedeki ilmî araştırmaların yapıldığı merkezlere verilen isim.

C - Ç

cami: Müslümanların ibadet amacıyla toplandıkları, dinî eğitimin gerektirdiği her türlü konunun konuşulup çözüm arandığı yer.

cüz: Parça, bölüm, kısım, bir bütünün parçalarından her biri, Kur'an-ı Kerim'in yirmi sayfadan oluşan otuz bölümünden her biri.

D

Dârülerkam: Mekke Dönemi'nde Hz. Peygamber'in, Müslümanlara İslam'ı anlattığı, gelen vahyi tebliğ ettiği, topluca ibadet veya çeşitli görüşmelerin yapıldığı ve İslami eğitimin verildiği Erkam b. Ebi'l-Erkam'ın (ö. 55/675) evi.

dârülhuffaz: Kur'an-ı Kerim ezberletilen, Kur'an ilimleri okutulan ve hafız yetiştirilen okul.

dârülkurra: Kur'an-ı Kerim okuma ilmini uzmanlık derecesinde öğreten okul.

davet: **1-** Tebliğ. **2-** Peygamberlerin Allah'ın kendilerine indirmiş olduğu vahiyleri insanlara eksiksiz ulaştırması.

deizm: Tanrı'yı yalnızca ilk sebep olarak kabul eden, evreni bir Tanrı'nın yarattığına inanmakla beraber yaratıcının evrene hiçbir müdahalesi olmadığını ve olmayacağını savunan, vahyi reddeden görüş.

dirhem: **1-** Gümüş para, sikke. **2-** Dirhem, bir çeşit ağırlık ölçüsü birimi.

dua: İbadet ve yakarma amacıyla okunan dinî metin.

E

ebter: **1.** Sonunda hayır ve bereket olmayan iş. **2.** Arap kültüründe kendisini takip edecek erkek çocuğu olmayan veya yaşamayan kimse.

ehlibeyt: Hz. Peygamber'in ev halkı ve yakın akrabaları.

ehlisünnet: İslam dininin temel konularında Hz. Peygamber'in sünnetine ve sahabilerin yoluna uymayı ilke edinenlerin izlediği yolu ve yönetimi benimseyenler.

el-Cami: Allah'ın (c.c.) esmayıhüsnasındandır. Toplayıp düzenleyen, kıyamet günü hesaba çekmek için yarattıklarını toplayan.

esaret: **1-** Kölelik, tutsaklık, esirlik. **2-** Hâkimiyet altında bulunma.

eşkâl: Dış görünüş, biçim, şekiller.

etbâu't-tâbiîn (tebeitabiin): Tâbiîni Müslüman olarak gören ve Müslüman olarak ölen üçüncü nesli ifade eden terim.

evrensel: Bütün insanlığı ilgilendiren, âlemşümul, cihanşümul, üniversal, dünya ölçüsünde, dünya çapında.

ezkâr: Anmak**,** zikir etmek, Allah'ı (c.c.) anmak.

F

Fahriâlem: Âlemin kendisi ile övündüğü kişi. Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) için kullanılan saygı ifadesi.

feraiz: İslam hukukuna göre mirasçıların her birine düşen payları ayrıntılı biçimde inceleyen ilim dalı.

fi-sebilillah: Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak amacıyla hiçbir karşılık beklemeksizin yapılan maddi ve manevi fedakârlıklar, çabalar.

form: **1.** Biçim, şekil. **2.** Bir musiki parçasının bestesinde kullanılan şekil.

G

gaza: İslam dinini korumak, yaymak veya davetin önündeki engelleri kaldırmak amacıyla Müslüman olmayanlara karşı yapılan savaş, cihat.

gazi: **1.** Gaza yapan, savaşa katılan. **2.** Savaşta başarı kazanan kumandanlara ve hükümdarlara verilen şeref ünvanı.

H

hâkimiyet: Egemenlik.

hatip: Cuma ve bayram namazlarında İslam dininin emirlerini, yasaklarını hatırlatarak ayetlerden ve hadislerden öğütler veren kimse, hutbe okuyan.

hamdele: "Hamd yalnızca Allah'a (c.c.) mahsustur." anlamına gelen "elhamdülillah" dua cümlesinin kısaltılmış biçimi.

hamd: Nimetlerin, güzelliklerin kaynağı ve sahibi olan Allah'ı (c.c.), övgü ve yüceltme sözleriyle anma, emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınma.

has: **1-** Özgü. **2-** İyi nitelikleri kendinde toplamış olan (kimse).

hayâ: Utanma, sıkılma duygusu, edep, ar.

haybe: Boş, işe yaramaz, anlamsız iş.

hergiz: Asla.

hikmet: Allah'ı (c.c.) gereği gibi bilme bilgisi.

hitap: Sözü birine veya birilerine yöneltme, seslenme.

hurafe: **1.** Batıl dinlerden ve halk arasında uydurulan masallardan kalma aslı esası olmayan inanışlar. **2.** Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in sünnetiyle çatışma hâlinde olan her türlü düşünce, inanç, davranış ve bidat.

huşu: İtaat etme, boyun eğme, tevazu gösterme, alçak gönüllü olma.

I - İ

ıslah: İyi ve yararlı olma, düzeltme, daha iyi hâle getirme .

ibare: **1.** Bir düşünceyi anlatan bir veya birkaç cümlelik söz.

icra etmek: **1.** Yapmak. **2.** Yorumlamak.

ihsan: İyilik etme, iyi ve güzel davranma, güzel yapma, bağışlama, bağışta bulunma, ikram etme.

İhtida: Gerçeğe ulaşmak, doğru yolu bulmak. Diğer dinleri terk edip İslam dinini kabul etme, hidayete erme.

ihvan: **1-** Kardeşler. **2-** Aynı dine bağlı kişiler.

ihtar: Uyarma, dikkat çekme, uyarı.

imam: Camilerde cemaate namaz kıldıran ve başta Kur'an-ı Kerim bilgisi olmak üzere İslami ilimlere sahip kişi.

irad: Sunma, söyleme.

irşat: **1-** Doğru yolu gösterme, aydınlatma, uyarma. **2-** Dinî konularda yeterlilik sahibi kişilerin, insanları, dünya ve ahiret mutluluğunu elde etmeleri için hak yola ve salih amele çağırmaları.

İslam ümmeti: Hz. Muhammed'in (s.a.v.) tebliğ ettiği İslam dinine inananların meydana getirdiği topluluk.

istikbal: Gelecek.

istiklâl: Bağımsızlık.

istila: Bir yeri ele geçirme, egemenliği altına alma.

itikad: İnanmak. Gönülden bağlanma, kesin karar verme, samimi olarak inanma, iman.

izah: Açıklama.

K

kayyum: Cami ve imaretlerin bakım ve temizliğini üstlenen kişi.

kıraat: Okuma, telaffuz etme, tilavet.

kıssa: Kur'an-ı Kerim'deki geçmiş peygamberler ve milletlerle ilgili ibretli ve tarihî olaylar.

Kitabullah: Allah'ın (c.c.) kitabı.

Kutbünnayî: Neydeki üstün yeteneği sebebiyle bestekâr ve şair Osman Dede'ye verilen isim.

L

legal: Yasal.

lisan: Konuşulan dil.

lütuf: İnsanın özgür bir biçimde Allah'a (c.c.) iman edip onun emirlerine uymasını kolaylaştıran ilahi fiil, Allah'ın (c.c.) yardımı.

M

mahkûmiyet: **1-** Hükümlülük. **2-** Hüküm giyilen süre.

makul: **1-** Akla uygun. **2-** Mantıklı. **3-** Aşırı olmayan, uygun, elverişli.

mana: Anlam.

mefhum: Anlaşılan, kavram.

menasik: Hac sırasında yapılan Kâbe'yi tavaf, Arafat'ta vakfe, Safa ile Merve arasında say, ihram giyme gibi hacca ait işlerin hepsi.

me'sur: Dinî geleneklere uygun olan, rivayete dayanan.

meşru: Yapılmasına dinen izin verilmiş, dine uygun olan şey.

mevize (mev'iza): Dini öğüt, nasihat, vaaz.

minber: Cami ve mescitlerde imamın üzerinde hutbe okuduğu, basamaklarla çıkılan ve mihrabın sağında bulunan yüksekçe yer.

miraç: Hz. Peygamber'in, recep ayının 27. gecesinde, Mekke'den Kudüs'teki Mescidiaksa'ya götürülmesi ve oradan göğe yükseltilerek Allah'ın (c.c.) ayet ve olağanüstü nimetlerinin gösterilmesi.

misl-i hazân: Sonbahar gibi.

miskal: Bir çeşit ağırlık ölçüsü birimi.

mizmar: **1.** Nağme, hoş seda. **2.** Düdük ve kaval gibi müzik aleti.

muamelat: İslam fıkhının ibadetlerle ilgili hükümlerinin dışında kalan ve insanların birbirleriyle veya bireyin toplumla yahut toplumların birbirleriyle olan hukuki, idari, mali, iktisadi ve beşerî ilişkilerini düzenleyen bölümü.

muazzam: Yüce, ulu, güçlü, önemli.

muciz: Peygamberlere inanmayanları âciz ve güçsüz bırakmak.

muharrir: Gazeteci, yazar.

muhit: Bir kimsenin sürekli ilişkide bulunduğu insanlar topluluğu, çevre.

muhterem: Saygıdeğer.

murat: İstek, dilek, amaç, erek, gaye.

musibet: Ansızın gelen felaket, sıkıntı veren şey.

muteber: **1.** Saygın, itibarı olan, hatırı sayılır, sözü geçer. **2.** İnanılır, güvenilir. **3.** Değerli.

muvaffak: Gayesine erişmiş, ulaşmış, başarılı.

müdafaa: Savunma, koruma.

müdâm: Devamlı olarak, ara vermeden, her zaman.

müftü: İl ve ilçelerde Müslümanların din işlerine bakan ve din görevlilerinin idari işlerinden sorumlu, Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı din görevlisi.

mükâfat: Ödül.

münacat: **1-** Allah'a (c.c.) yalvarıp yakarma, sessizce ve içtenlikle dua etme. **2-** Cenab-ı Hak'tan af ve mağfiret dilemeyi konu olan şiir ve düz yazılar.

münakahat: İslam hukukunda evlenme ve boşanma ile ilgili hükümler.

müstağni: Allah'ın (c.c.) zatında ve sıfatlarında her türlü ihtiyaçtan uzak olması.

müsteşrik: Doğunun din, dil ve kültürleri ile uğraşan kimse, oryantalist, şarkiyatçı.

mütalaa etmek: Ders çalışma, okuma, irdeleme.

mütevazı: Kibirlenmeme, yumuşak huylu olma.

müttaki: Korunan, sakınan, çekinen.

N

naat: Hz. Muhammed'in (s.a.v.) niteliklerini övmek, ondan şefaat dilemek amacıyla yazılan kaside.

niyaz: Yalvarma, yakarma.

P

pençe-i mevt: Ölüm Pençesi.

R

râvî: **1.** Hadis nakleden kimse. **2.** Hz. Peygamber'in hadislerini, senetleriyle beraber kitaplaşma dönemine kadar rivayet eden kimse.

rehabilitasyon: İyileştirme.

re'y: Görüş, düşünce, kıyas, nasla düzenlenmemiş şer'î-amelî bir meselede ortaya konan kanaat anlamlarında bir terim.

risalet: Allah'ın (c.c.) gönderdiği vahiyleri, emir ve yasakları alıp insanlara dinin gerçeklerini duyurma; söz, tutum ve davranışlarıyla açıklama makamı olan peygamberlik.

S

sadakayıcariye: Kişinin ölümünden sonra da kendisinin rahmetle anılmasına sebep olacak nesil yetiştirmeyi de içine alan tüm güzel ameller.

salih amel: Dayanaklarını Kur'an ve Sünnetten alan insanın imanını güçlendirmek için niyetli olarak yapılan tüm güzel davranışlar, inançlar, ibadetler ve insanlığın faydasına yapılan işler.

salvele: Hz. Muhammed'in (s.a.v.) adlarından biri anıldığında ona sevgi ve saygının bir

göstergesi olarak salat selam okuma.

sefalet: Yoksulluk, yoksulluk sıkıntısı.

sefil: Sefalet çeken, yoksul.

sena: Allah'a (c.c.) sevgi ve hürmetle yönelen övgü ve şükür anlamında bir terim.

servet-ü sâmân: Servet, zenginlik.

sıdk: Doğruluk, doğru sözlülük, samimi davranış, içtenlik.

sırat-ı müstakim: Allah'ın (c.c.) gösterdiği dosdoğru yol, İslam dini.

Ş

şerh: **1.** İlk bakışta ne demek istediği açıkça anlaşılamayan metinlere yorumlar getirmek suretiyle açıklama yapma. **2.** Bir şeyi açıklamak ve yorumlamak amacıyla yazılan kitap.

şirk: Zatında, sıfatlarında, fiillerinde, yaratma ve emretme konularında Allah'a (c.c.) başka bir varlığı denk görme.

şive: Söyleyiş özelliği, tarz, tavır, üslup.

T

tabiin: Hz. Peygamber'in sahabelerinin zamanına yetişen onlarla görüşen, sohbette bulunan ve Müslüman olarak ölen kişiler.

tahlil: İnceleme ve analiz.

takat: Bir şeyi yapabilme, başarabilme gücü, güç, hâl, derman, kuvvet.

taltif: İyilik ederek gönül alma.

tasavvuf: İslam'ın ruhi ve manevi yönünü öne çıkaran, insana Allah'ı (c.c.) görüyormuşçasına bir ibadet ve davranış bilinci kazandırmayı hedefleyen düşünce biçimi, hayat tarzı.

taziye: Ölen kimsenin yakınlarına başsağlığı dilemek.

tedvin: Yazılı şeyleri bir araya getirme, düzene koyma, kitap yazma, kaydetme.

tefekkür: Düşünme, fikir yürütme, var olan bir şeyin manasını anlamaya ve kavramaya çalışma.

tefrika: Parçalanma, ayrılma, gruplaşma, fırkalaşma, nifak.

teganni: Sesi yükseltmek; bir sözü mırıldanmak; şarkı, türkü, gazel, kaside vb.ni heyecan verici bir tarzda söylemek, okumak.

tehlil: "Allah'tan (c.c.) başka iman edip ibadet yapılacak hiçbir tanrı yoktur." anlamına gelen "La ilahe illallah" kelime-i tevhidini söyleme, tekrarlama.

tevekkül: Herhangi bir işte elinden geleni yapıp daha sonrasını Allah'a (c.c.) bırakmak.

tevil: Yorumlama, kapalı anlamları açığa çıkarma.

tevşih: **1.** Süslemek. **2.** Mevlidi süslemek maksadı ile besteli bir takım naatlara verilen ad.

tilavet: Kur'an-ı Kerim'i tecvit kurallarına uygun olarak ve anlamını düşünerek okuma.

U - Ü

ukubat: İslam fıkıhında dinin koymuş olduğu emir ve yasaklara uymayanlara verilecek olan cezalar, hukuki yaptırımlar.

ülfet: Dostluk, arkadaşlık, kalplerin ısınması, kaynaşma, gönüllerin birleşmesi.

V

vakar: **1.** Ağırbaşlılık, heybet, ciddiyet. **2.** Onur, haysiyet, izzet ve şeref. İnsanın kişiliğini koruyup şahsiyetinin zedeleyecek her türlü davranıştan sakınması.

vakfe: Haccın farzlarından birisi olarak Mekke'nin Arafat denilen bölgesinde Zilhicce'nin dokuzuncu gününe rastlayan arife günü öğle vaktinden Kurban Bayramı'nın ilk günü güneş doğuncaya kadar bir müddet bekleme.

velâdet: Hz. Peygamber'in doğumunu, do-

ğum sırasında meydana gelen olağanüstü olayları anlatan mevlitteki bölüm.

velime: Nikâh veya düğün nedeniyle verilen yemek.

vukufiyet: Anlama, bilme, konuya hâkimiyet.

Y

yeğ: Bir başkasından daha çok beğenilip tercih edilen, üstün görülen.

Z

zelil: Hor görülen, aşağı tutulan, aşağılanan.

* Sözlük TDK, MEB Dinî Terimler, DİB Dinî Kavramlar Sözlüğü ve TDV, Dia'dan faydalanılarak düzenlenmiştir.

Kaynakça

ACAR, Halil İbrahim, “Nişan”, **DİA**, TDV Yayınları, C 33, İstanbul, 2007.

Adalet Bakanlığı 50.Yıl, Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ankara, 1973.

AKALIN, Haluk, TOPARLI, Recep, GÖZAYDIN, Nevzat vd., **Türkçe Sözlük**, TDK Yayınları, Ankara, 2005.

ALKAN, Uğur, **Türklerde Ezan ve Salâ Musiki Uygulamaları**, İstanbul, 2015.

AYDINLI, Abdullah, **Hadis Istılahları Sözlüğü**, MÜİF Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013.

AYHAN, Halis, “İlahiyat Fakültesi”, **DİA**, TDV Yayınları, C 22, İstanbul, 2000.

BAYRAKTAR, Mehmet Faruk, **Türkiye’de Vaizlik Tarihçesi ve Problemleri**, MÜİF Yayınları, İstanbul, 2016.

BİLMEN, Ömer Nasuhi, **Büyük İslam İlmihali**, (Sadeleştiren: Ali Fikri Yavuz), Özensar Yayınevi, İstanbul, 2016.

BİRIŞIK, Abdülhamit, “Kur’an”, **DİA**, TDV Yayınları, C 26, İstanbul, 2002.

BUHÂRÎ, Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrâhim el-Cu’fi, **el- Câmiu’s Sahîh**, thk. Dâr İbn Kesîr, Dımaşk, 2002.

BOZKURT, Nebi, “Dârülkurra”, **DİA**, TDV Yayınları, C 8, İstanbul, 1993.

CEBECİ, Suat, **Öğrenme ve Öğretme Süreçlerinde Dini İletişim**, İz Yayıncılık, İstanbul, 2011.

CEBECİ, Suat, **Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi,** Akçağ Yayınları, Ankara, 1996.

CERRAHOĞLU, İsmail, **Tefsir Usûlü**, TDV Yayınları, Ankara, 2017.

CİRİT, Hasan, “Vaaz”, **DİA,** TDV Yayınları, C 42, İstanbul, 2012.

ÇAĞRICI, Mustafa vd., **Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri**, TDV Yayınları, Ankara, 2015.

ÇAKAN, İsmail Lütfü, **Dini Hitabet** , MÜİF Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.

ÇAKIR, Ahmet, **Müziğe Giriş**, Dem Yayınları , İstanbul, 2009.

ÇETİN, Abdurrahman, **Hitabet ve İrşad**, Hatim Duası, Bursa, 1998.

DÂRİMÎ, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fazl, **es-Sünen**, (thk. Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî), C1-4, Daru’l-Mugni, Riyad, 1999.

DEMİR, Orhan, **Yetiştirme Yurdu Gençliği ve Din Eğitimi,** Düşünce Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2004.

DEMİRAYAK, Kenan, “Kasidetü’l-bürde”, **DİA**, TDV Yayınları, C 24, İstanbul, 2006.

DEMİRCİ, Muhsin, **Tefsir Usulü ve Tarihi**, MÜİF Vakfı Yayınları, İstanbul,1998.

DERİN, İsmail, **Cami Yazıları**, DİB Yayınları, Ankara, 2012.

DÜZDAĞ, M. Ertuğrul, Mehmet Âkif Ersoy, **Tefsir Yazıları ve Vaazlar,** DİB Yayınları, Ankara, 2016.

EBU DAVUD, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, **es-Sünen,** (thk. Beytu'l-Efkari'd-Devliyye), Riyad, 1999.

ERSOY, Mehmet Akif, **Safahat**, Eskişehir Valiliği, Eskişehir, 2015.

ERSOY, Mehmet Akif, **Hutbeler**, (Sadeleştiren: Maruf Evren), Anadolu Yayınevi, İstanbul, 1982.

FÂRÂBÎ, **Telhis-ü nevamıs-ul Eflatun,** (çev. Fahrettin Olguner), Ankara, 1985.

FAYDA, Mustafa, "Siyer ve Megâzî", **DİA,** TDV Yayınları, C 37, İstanbul, 2009.

HATİBOĞLU, İbrahim, "el-Mu'cemü'l-Müfehres li-Elfazi'l-Hadisi'n-Nebevi", **DİA,** TDV Yayınları, C 30, İstanbul, 2005.

HEYSEMÎ, Ebu'l Hasan Nuriddin Ali b. Ebu Bekr b. Süleyman, **Mecmâuz-zevâid ve Menbaul Fevaid** (Tercüme: Adem Yerinde), Ocak Yayıncılık, C 11, İstanbul, 2015.

HÖKELEKLİ, Hayati, **Din Psikolojisi,** TDV Yayınları, Ankara, 1996.

IŞIK, Emin, "Bakara Suresi", **DİA,** TDV Yayınları, C 4, İstanbul, 1991.

İBN HİŞAM, Ebu Muhammed Cemleddin Abdülmelik, **es-Sîretü'n-Nebeviyye**, (thk. Fethi Enver Dabuli), C 1-5, Dârü's-Sahabe, Kahire, 1995.

İBN SA'D, Muhammed b. Sa'd, **et-Tabaktü'l-kübrâ**, C 1, Beyrut, 1957.

İBN KESİR, **el-Bidaye ve'n-Nihaye, Büyük İslam Tarihi**, (çev. Mehmet Keskin), C 11, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1995.

İBN MACE, Ebû Abdillah Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî, **Es-Sünen**, (thk. Beytu'l- Efkar'd-Devliye), Riyad, 1999.

KARAGÖZ, İsmail, KARAMAN, Fikret, PAÇACI, İbrahim vd., **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, DİB Yayınları, Ankara, 2015.

KARAMAN, Hayrettin, YILMAZ, Hasan Kamil, vd., **Din Görevlisi Rehberi**, DİB Yayınları, Ankara, 2016.

KARSLI, İlyas, **"Osmanlı Metinleri Anlamada Arapçanın Önemi"**, MÜİF Dergisi, S 1, 2007.

KAYA, Mahmut, "Beytülhikme", **DİA,** TDV Yayınları, C 6, İstanbul, 1992.

KOÇYİĞİT, Talat, **Hadîs Tarihi**, TDV Yayınları, Ankara, 2014.

KOÇYİĞİT, Hikmet, **"Günümüz Türkçe Kur'an Meâlleri Üzerine Bir Tasnif Denemesi "**, İÜİF Dergisi, S 37, 2017.

KÖYLÜ, Mustafa, **Yetişkin Din Eğitiminin Teorik Temelleri**, Etüt Yayınları, Samsun, 2000.

KÜÇÜK, Hasan, **İslam'da Kitle Eğitimi**, Sırdaş Yayınları, İstanbul, 1976.

MÂLİK b. ENES, **Muvatta**, (çev. Abdülvehhab Öztürk), Kahraman Yayınları, İstanbul, 2013.

Mehmet Rahmi, **Meşhur Vâizlerimizden Vaiz Örnekleri,** Eser Yayınevi, İstanbul, 1965.

MEVSİLÎ, Abdullah b. Mahmûd, **el-İhtiyar li-Ta'lîli'l-Muhtâr,** (çev. Ahmet Oğuz vd.), Nuh Yayınları, İstanbul, 2017.

Milli Eğitim ve Din Hayatı (Tebliğler ve Müzarekeler), Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1981.

MONTAİGNE, **Denemeler**, (çev. Sabahattin Eyüboğlu), Cem Yayınevi, İstanbul, 1987.

MÜSLİM, Ebu'l-Hüseyin el –Kuşeyrî en Nisaburî Müslim b. El-Haccac, **el- Camiu's-Sahîh**, (thk. Ebu Kuteybe Nazar Muhammed el-Faryâbî), Dâru't-Tayyibe, Riyad, 2005.

MÜFTÜOĞLU, Ömer, **Bugünün Müslümanının Kur'an'la İletişimi**, Otto Yayınları, Ankara, 2016.

NESÂÎ, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali, **Sunenu'n-Nesâ'i,** Daru'l-Kutub el-İlmiye, Beyrut, 2009.

NEVEVİ, Ebu Zekeriyyâ Muhyiddîn, **el-Ezkar** (terceme: Abdulhalık Duran), İstanbul, 1973.

NEVEVİ, Ebu Zekeriyyâ Muhyiddîn, **Riyâzü's-Sâlihîn** (terceme: Mehmet Yaşar Kandemir), C1-3, DİB Yayınları, Ankara, 2013.

ÖCAL, Mustafa, **Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar**, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1991.

ÖZAL, Ahmet, "Mevlit", **DİA,** TDV Yayınları, C 29, Ankara, 2004.

ÖZALP, Mehmet Nazmi, **Türk Musikisi Beste Formları**, TRT Genel Sekreterlik Basım ve Yayın Müdürlüğü, İstanbul, 1998.

ÖZCAN, Nuri, "Salâ", **DİA,** TDV Yayınları, C 31, İstanbul, 2006.

ÖZCAN, Nuri, "İsmail Dede Efendi Hamâmîzâde", **DİA,** TDV Yayınları, C 23, İstanbul, 2001.

ÖZCAN, Mevlüt, **Din Görevlisi El Kitabı, Mevlit ve Merasimleri**, Sabır Yayınları, İstanbul, 1989.

ÖZEL, Ahmet, "Hanefî Mezhebi", **DİA,** TDV Yayınları, C 16, İstanbul, 1997.

ÖZKAN, İsmail Hakkı, **Türk Musikisi Nazariyatı ve Usulleri, Kudüm Velveleleri**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1998.

ÖZKAN, İsmail Hakkı, "Makam", **DİA,** TDV Yayınları, C 27, İstanbul, 2003.

ÖZTOP, Ömer, **Kaynaklarıyla Mü'minlere Vaazlar**, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2015.

ÖZTÜRK, MUSTAFA, "Meâl", **DİA,** TDV Yayınları, C Ek 2, İstanbul, 2016.

SAĞLAM, İsmail vd., **Kur'an Kursları Etkinlik ve Öğretici Kitabı**, DİB Yayınları, Ankara, 2015.

SARIÇAM, İbrahim, **Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı**, TDV Yayınları, Ankara, 2002.

SERİNSU, Ahmet Nedim, SÜRMELİ, Mehmet, ALKAN, Arif, AKYÜREK, Ömer, DELİSER, Bilal, BAŞTÜRK, Ayhan, ÇINAR, Ali, MAVİLİ, Yusuf, **Dinî Terimler Sözlüğü**, MEB Yayınları, Ankara, 2009.

ŞENAT, Fatma Asiye, "**İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Anlayarak Kur'an Okuma Durumları Üzerine Bir Çalışma**", AÜİF Dergisi, S 1, 2011.

ŞENTÜRK, Lütfi, YAZICI, Seyfettin, **İslam İlmihali,** DİB Yayınlar, Ankara, 2018.

TAŞER, Suat, **Konuşma Eğitimi**, Dost Kitabevi, Ankara, 1987.

TİRMİZÎ, Ebu Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre es-Sülemî, **el-Câmiu's-Sahîh**, Beytü'l Efkari'd-Devliye, Riyad, 1999.

TOPALOĞLU, Bekir, “Rahman” , **DİA,** TDV Yayınları, İstanbul, 2007.

TÜRKER, Ömer, “Mukâtil b. Süleyman”, **DİA,** TDV Yayınları, C 31, İstanbul, 2006.

ULUDAĞ, Süleyman, **İslam’da İrşat,** Marifet Yayınları, İstanbul, 1984.

YALTKAYA, Şerafettin, **Vaaz Örnekleri**, DİB Yayınları, Ankara, 1964.

YAVUZ, Yusuf Şevki, “Kelam”, **DİA,** TDV Yayınları, C 25, İstanbul, 2002.

YİĞİT, Yaşar vd., **Vaaz Kılavuzu**, DİB Yayınları, Ankara, 2012.

Görsel Kaynakça

Kapak Görseli **:** Eskişehir İl M.E.M. V.İ.H. Görsel Çekim Uzmanı Ahmet Kemal ÖZMEN tarafından çekilmiştir.

Kapak Tasarımı **:** Komisyon Grafik Tasarımcıları Ezgi UYDUM ve Neval ÇETİN tarafından tasarlanmıştır.

1. Ünite

Kapak Tasarımı **:** Komisyon Grafik Tasarımcıları Ezgi UYDUM ve Neval ÇETİN tarafından tasarlanmıştır.

Görsel 1.1. **:** tr.123rf.com ID: 102863697
Erişim Tarihi : 10/06/2019

Görsel 1.2. **:** Eskişehir Türk Telekom Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Radyo Televizyon Teknolojileri Bölümü öğretmen ve öğrencileri tarafından çekilmiştir.

Görsel 1.3. **:** Eskişehir İl M.E.M. V.İ.H. Görsel Çekim Uzmanı Fatih ALÇIN tarafından çekilmiştir.

Görsel 1.4. **:** Eskişehir İl M.E.M. V.İ.H. Görsel Çekim Uzmanı Ahmet Kemal ÖZMEN tarafından çekilmiştir.

Görsel 1.5. **:** www.diyanet.gov.tr
Erişim Tarihi : 24/06/2019

Görsel 1.6. **:** www.shutterstock.com ID: 357530825
Erişim Tarihi :04/05/2018

Görsel 1.7. **:** www.shutterstock.com ID: 654099784
Erişim Tarihi :04/05/2018

Görsel 1.8. **:** Eskişehir Türk Telekom Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Radyo Televizyon Teknolojileri Bölümü öğretmen ve öğrencileri tarafından çekilmiştir.

Görsel 1.9. **:** www.diyanet.gov.tr
Erişim Tarihi : 24/06/2019

2. Ünite

Kapak Tasarımı **:** Komisyon Grafik Tasarımcıları Ezgi UYDUM ve Neval ÇETİN tarafından tasarlanmıştır.

Görsel 2.1. : Komisyon Grafik Tasarımcısı Ezgi UYDUM tarafından çekilmiştir.

Görsel 2.2. : Komisyon Yazarı Mensur ÖZEL tarafından çekilmiştir.

Görsel 2.3. : Komisyon Yazarı Mensur ÖZEL tarafından çekilmiştir.

Görsel 2.4. : Komisyon Yazarı Mensur ÖZEL tarafından çekilmiştir.

Görsel 2.5. : Komisyon Yazarı Mensur ÖZEL tarafından çekilmiştir.

Görsel 2.6. : Komisyon Grafik Tasarımcısı Ezgi UYDUM tarafından çekilmiştir.

Görsel 2.7. : Komisyon Grafik Tasarımcısı Ezgi UYDUM tarafından çekilmiştir.

Görsel 2.8. : Komisyon Grafik Tasarımcısı Ezgi UYDUM tarafından çekilmiştir.

Görsel 2.9. : Komisyon Grafik Tasarımcısı Ezgi UYDUM tarafından çekilmiştir.

3. Ünite

Kapak Tasarımı : Komisyon Grafik Tasarımcıları Ezgi UYDUM ve Neval ÇETİN tarafından tasarlanmıştır.

Görsel 3.1. : Eskişehir Türk Telekom Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Radyo Televizyon Teknolojileri Bölümü öğretmen ve öğrencileri tarafından çekilmiştir.

Görsel 3.2. : www.shutterstock.com ID: 1030727044
Erişim Tarihi : 19/04/2018

Görsel 3.3. : www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf
Erişim Tarihi : 19/04/2018

Görsel 3.4. : Eskişehir Türk Telekom Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Radyo Televizyon Teknolojileri Bölümü öğretmen ve öğrencileri tarafından çekilmiştir.

4. Ünite

Kapak Tasarımı : Komisyon Grafik Tasarımcıları Ezgi UYDUM ve Neval ÇETİN tarafından tasarlanmıştır.

Görsel 4.1. : www.shutterstock.com ID: 729982564
Erişim Tarihi : 03/05/2018

Görsel 4.2. : Eskişehir Türk Telekom Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Radyo Televizyon Teknolojileri Bölümü öğretmen ve öğrencileri tarafından çekilmiştir.

Görsel 4.3. : Eskişehir Türk Telekom Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Radyo Televizyon Teknolojileri Bölümü öğretmen ve öğrencileri tarafından çekilmiştir.

Görsel 4.4. : www.shutterstock.com ID: 613876061
Erişim Tarihi : 19/04/2018

Görsel 4.5. : Komisyon Grafik Tasarımcısı Neval Çetin tarafından çekilmiştir.

Görsel 4.6. : www.shutterstock.com ID: 721949614
Erişim Tarihi : 19/04/2018

Görsel 4.7. : Eskişehir Türk Telekom Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Radyo Televizyon Teknolojileri Bölümü öğretmen ve öğrencileri tarafından çekilmiştir.

Görsel 4.8. : Eskişehir Türk Telekom Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Radyo Televizyon Teknolojileri Bölümü öğretmen ve öğrencileri tarafından çekilmiştir.

5. Ünite

Kapak Tasarımı : Komisyon Grafik Tasarımcıları Ezgi UYDUM ve Neval ÇETİN tarafından tasarlanmıştır.

Görsel 5.1. : Eskişehir Türk Telekom Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Radyo Televizyon Teknolojileri Bölümü öğretmen ve öğrencileri tarafından çekilmiştir.

Görsel 5.2. : Eskişehir Türk Telekom Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Radyo Televizyon Teknolojileri Bölümü öğretmen ve öğrencileri tarafından çekilmiştir.

Görsel 5.3. : Komisyon Grafik Tasarımcısı Neval Çetin tarafından çekilmiştir.

Görsel 5.4. : www.shutterstock.com ID: 213303865
Erişim Tarihi : 25/04/2018

Görsel 5.5. : www.shutterstock.com ID: 681304726
Erişim Tarihi : 25/04/2018

Görsel 5.6. : www.dreamstime.com ID: 99071540
Erişim Tarihi : 20/12/2017

Görsel 5.7. : Eskişehir Türk Telekom Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Radyo Televizyon Teknolojileri Bölümü öğretmen ve öğrencileri tarafından çekilmiştir.

Görsel 5.8. : Eskişehir Türk Telekom Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Radyo Televizyon Teknolojileri Bölümü öğretmen ve öğrencileri tarafından çekilmiştir.

Görsel 5.9. : Eskişehir İl Müftülüğü Arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.10. : Eskişehir İl Müftülüğü Arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.11. : Eskişehir Türk Telekom Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Radyo Televizyon Teknolojileri Bölümü öğretmen ve öğrencileri tarafından çekilmiştir.

Görsel 5.12. **:** Eskişehir Türk Telekom Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Radyo Televizyon Teknolojileri Bölümü öğretmen ve öğrencileri tarafından çekilmiştir.

Görsel 5.13. **:** www.shutterstock.com ID: 418309528
Erişim Tarihi : 03/05/2018